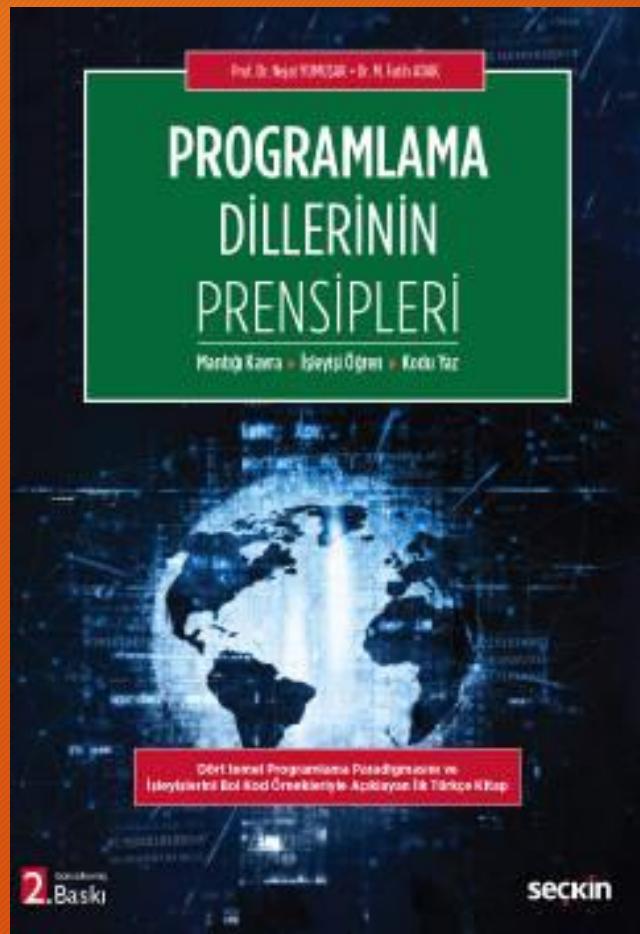

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 1 - Giriş

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

Ders Kitabı

<https://www.seckin.com.tr/kitap/989255263>

Ders Akışı

Hafta	Konular
1	Giriş ve Programlama Kavramlarının Tanıtılması
2	Dillerin tarihçesi ve evrimi
3	Dil tanımlanması ve Dil çevrimi
4	Temel programlama kavramları, Veri tipleri ve yapıları
5	Bağlama Kavramları ve İsim Kapsamları
6	Yapısal programlama
7	Altprogramlar ve Modülasyon
8	Parametre aktarım yöntemleri
9	Nesne yönelimli programlama kavramları
10	Programlama dillerinde hata yakalama
11	Programlama dillerinde eşzamanlılık
12	Yorumlamalı Diller ve Python
13	Fonksiyonel programlama kavramları
14	Mantıksal programlama kavramları

Değerlendirme Sistemi

- 1. Ödev (Java) : % 19.8
 - 2. Ödev (C) : % 19.8
 - Kısa Sınav (Test) : % 5.4
 - Ara Sınav (Klasik) : % 15
 - Final (Test-Klasik) : % 40
-
- Ödevler bireyseldir.

Ödev ve Kod Derslerinde Araçlar

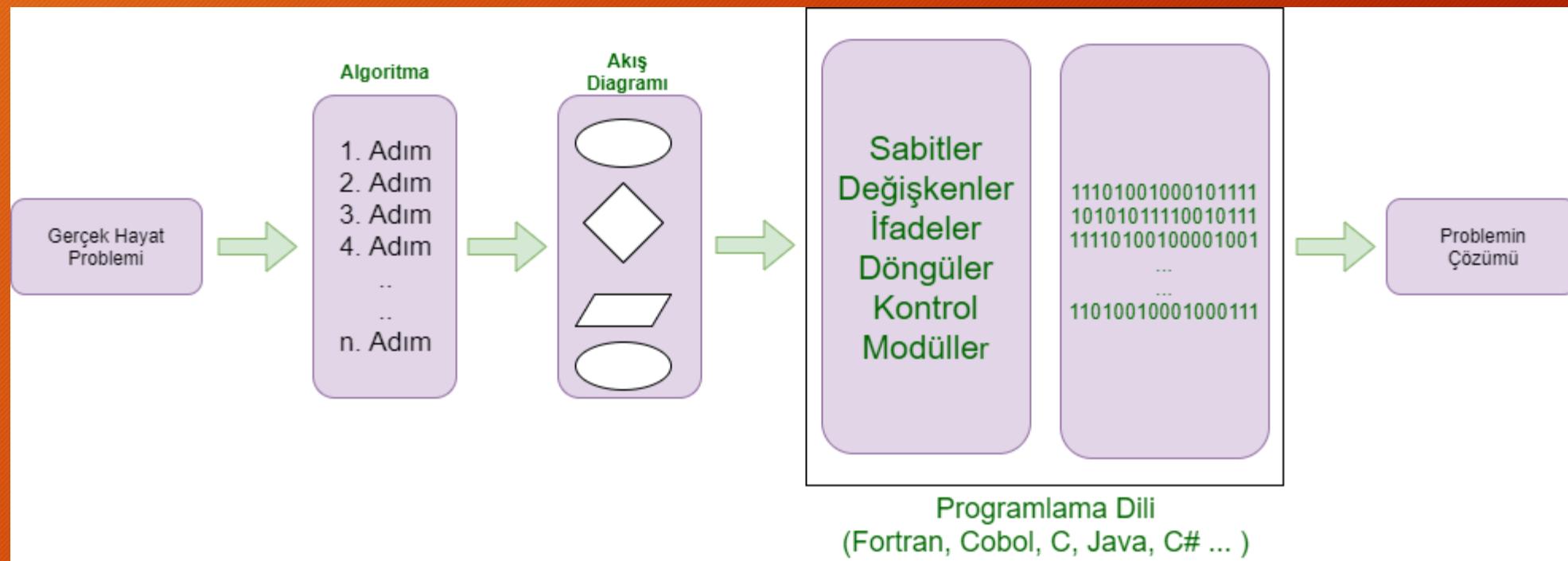
- Java için Eclipse 2021-12
 - <https://www.eclipse.org/downloads/>
- C Dili için
 - MinGW
 - <http://www.mingw.org/>
- Lisp Dili için
 - GNU Common Lisp 2.6.12
 - <https://www.gnu.org/software/gcl/>

Bu Haftaki İçerik

- Programlama Dillerinin Sınıflandırılması
- Programlama Dili Paradigmaları
- Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri
- C Dili
- Java Dili
- Lisp Dili
- Prolog

Programlama Dili Nedir?

- Bir problemin çözümünün bilgisayardaki gerçekleştirimini ifade etmek üzere program oluşturmak için kullanılan araca denir.

Yazılımın Uygulama Alanlarına Göre Gruplandırılması

- Bilimsel ve mühendislik yazılımları
- Mesleki yazılımlar
- Yapay zeka yazılımları
- Görüntüsel yazılımlar
- Sistem yazılımları

Programlama Dilinin Amaçları

- Bir programlama dili makinalara talimat vermek için gerekli bir araçtır.
- Programcılar arasında iletişim için gerekli bir vasıtabır.
- Yüksek seviyeli tasarımları ifade etmek için gerekli bir araçtır.
- Algoritmaları göstermeye yarayan bir notasyondur.
- Genel kavramlar arasındaki yakınlıkları ifade etmeye yarayan bir yoldur.
- Çözümlerin ve çözüm yollarının test edilmesi için gerekli bir araçtır.
- Bilgisayarlı cihazları kontrol etmek için gerekli bir vasıtabır.

Programlama Dillerinin Sınıflandırılması

- Seviyelerine Göre Sınıflandırma
- Uygulama Alanlarına Göre Sınıflandırma
- Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

Programlama Dillerinin Seviyelerine Göre Sınıflandırma

- Makine Dili
- Alçak Seviyeli Diller
- Orta Seviyeli Diller
- Yüksek Seviyeli Diller
- Çok Yüksek Seviyeli Diller

Makine Dili

- Bir bilgisayarın doğrudan anlayabildiği bir dildir.
- Bilgisayarın ana dili olarak kabul edilir.
- Makine dili taşınabilir değildir ve makineye özgü yazılması gereklidir.
- Makine dilinde kod yazmak çok zahmetli, çok zaman alıcı ve uğraştırıcıdır.

Alçak Seviyeli Programlama Dili

- **Sembolik Dil (Assembly)**

- Makine dili kullanımının getirdiği problemleri ortadan kaldırmak üzere yapılan çalışmalarda
- Önce makine dilinin anlaşılma zorluğunu kısmen de olsa ortadan kaldırmak üzere sembolik dil geliştirilmiştir.
- Sembolik dilde 0 ve 1'ler yerine İngilizce ifadeler yer almaktaydı.
- Burada bellekten okuma yazma yerine çok daha hızlı olması açısından register'lar kullanılır.

Sembolik dilde ekrana Merhaba yazdırılması
mesaj db 'Merhaba', 0x0d, 0x0a, '\$' mov dx, mesaj mov ah, 9 int 0x21

Orta Seviyeli Diller

- Sembolik diller bilgisayar kullanımını hızla arttırmıştır.
- Ancak çok basit işlemler için bile birçok komut gerekmektedir.
- Ayrıca sembolik diller her seferinde makine diline çevrilip öyle çalıştırılıyordu. Bu işlem program hızını 30 kat yavaşlatıyordu.
- Grace Hopper, bu problemin çözümü için derleyici fikrini ortaya attı.
- Program kodu bir kez derlenip makine diline çevrilecek ve bir daha bu işleme gerek kalmayacaktı.

Orta Seviyeli Diller

- Ada, C gibi diller örnek verilebilir.
- Daha az kayıplla makine diline çevrilebildiğinden daha hızlı çalışır.
- Program yazmak yine zordur fakat sembolik dile göre oldukça kolaydır.

Yüksek Seviyeli Diller

- Fortran ilk yüksek seviyeli dildir.
- Program yazmak daha kolay fakat orta seviyeli dillere göre program hızı daha yavaştır.
- Bu seviyedekiler 3. kuşak diller olarak kabul edilir.

Çok Yüksek Seviyeli Diller

- Genellikle algoritmik yapı içermeyen görsel bir ortamda yazılan dillerdir.
- 4. Kuşak olarak isimlenidirlirler.
- Java, C#, Visual Basic, Access, Oracle Forms bu seviyeye örnek verilebilir.
- Program hızları makine dillerine göre oldukça yavaştır.

Programlama Dillerini Uygulama Alanlarına Göre Sınıflandırma

- Bilimsel ve Mühendislik Uygulama Dilleri
 - Pascal, C, Fortran
- Veritabanı Dilleri
 - MSSQL, Oracle Forms, XBASE
- Genel Amaçlı Programlama Dilleri
 - Pascal, C, Basic, Java
- Yapay Zeka Dilleri
 - Prolog, Lisp
- Modelleme Yapmak Üzere Geliştirilen Simülasyon Dilleri
 - GPSS, Simula67

Programlama Dillerini Uygulama Alanlarına Göre Sınıflandırma

- Makro Diller (Script Diller)
 - awk, Perl, Python, Tcl, Javascript
- Sistem Programlama Dilleri
 - C (UNIX işletim sisteminin %80'i C dili ile geri kalanı sembolik dil ile yazılmıştır.)
- Ticari Uygulamalara Yönelik Programlama Dilleri
 - Cobol

Programlama Dillerini Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

- Emir Esaslı Programlama
- Nesneye Yönelik Programlama
- Fonksiyonel Programlama
- Mantık Esaslı Programlama

Programlama Dillerini Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

- Emir Esaslı (Imperative) Programlama

Deyim 1
Deyim 2
.
.
.
Deyim n

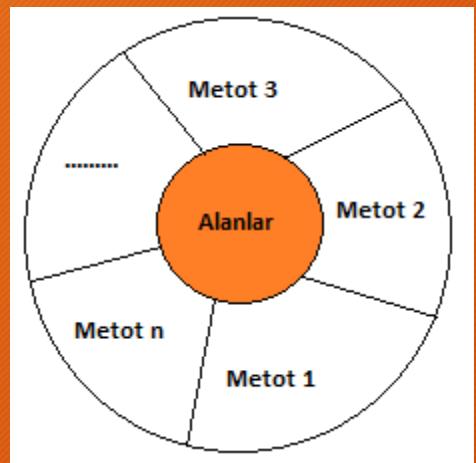
- Emir esaslı programlama dilleri işlem tabanlı olup, bir program bir dizi işlem olarak görülür.
- Bu diller yaygın olarak kullanılan ilk dil grubudur.
- C, Fortran, Pascal, Cobol örnek olarak verilebilir.

- Örneğin, atama işlemi bir deyimdir.

Farklı dillerde atama işlemleri
C dili x=13
Pascal dili x:=13
APL dili x<--13
Scheme veya Lisp dili (setq x 13)

Programlama Dillerini Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

- Nesneye Yönelik Programlama

- Temeli simula67 programlama dilidir.
- Nesnelerin sınıfı ve alt sınıflara gruplanması, nesneye yönelik programmanın temel noktasıdır.
- Karmaşık veri nesneleri ve bu veriler üzerinde çalışacak işlemler (metotlar) tasarılanır.

Nesneye yönelik programmanın genel yapısı

Programlama Dillerini Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

- Fonksiyonel Programlama

- Veriler ve sonucu elde etmek için veriye uygulanacak fonksiyonel dönüşümler bu paradigmın temelini oluşturur.
- Lisp, Scheme ve ML dilleri bu paradigmaya örnektir.

- Fonksiyonel programmanın temelini oluşturan parçalar

Programlama Dillerini Tasarım Paradigmalarına Göre Sınıflandırma

- Mantık Esaslı Programlama

- Bir işin nasıl yapılacağının belirtilmesi yerine, ne yapılması istendiğinin belirtilmesi olarak görülür.
- Belirli bir koşulun varlığını kontrol ederek ve koşul sağlanıyorsa, uygun bir işlem gerçekleştirerek çalışırlar.
- Emir esaslı programlamaya benzer fakat deyimler sıralı olarak işlenmez.

Mantıksal paradigmayı destekleyen dillerin sözdizimi
Şart_1 → Hareket_1
Şart_2 → Hareket_2
Şart_3 → Hareket_3
...
...
...
Şart_n → Hareket_n

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Her programlama dili bir düşünce biçimini olduğundan binlerce programlama dili vardır denilebilir.
- Çözülecek problemin tipine ve uygulama alanına göre programlama dilleri arasında seçim yapmak için çeşitli değerlendirme ölçütlerine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Her alan için en iyi olan bir programlama dili yoktur.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

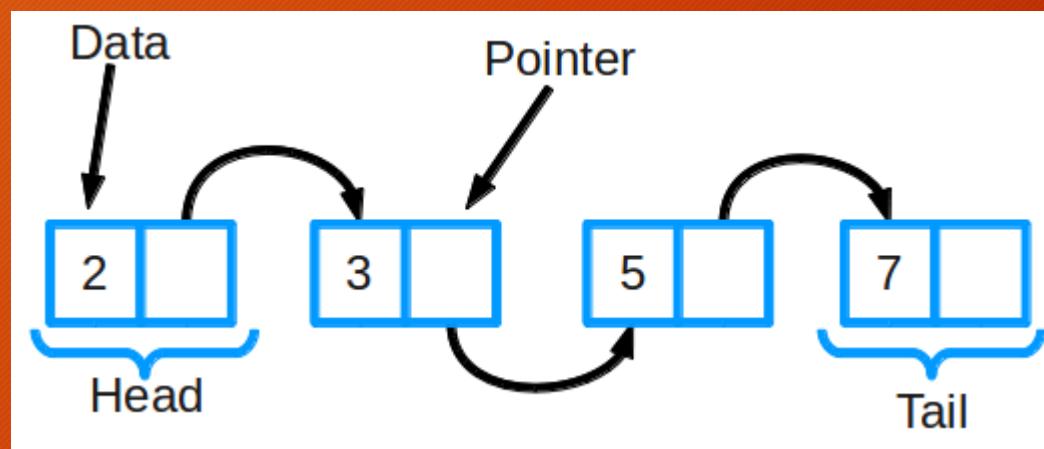
- İfade Gücü (Expression Power)
- Veri Türleri ve Yapıları (Data Types and Structures)
- Giriş/Çıkış Kolaylığı (Input/Output Facilities)
- Taşınabilirlik (Portability)
- Alt programlama Yeteneği (Modularity)
- Verimlilik (Efficiency)
- Okunabilirlik (Readability), Yazılabilirlik
- Esneklik (Flexibility)
- Öğrenme Kolaylığı (Pedagogy)
- Genel Amaçlılık (Generality)
- Yapısallık (Structrulness)
- Nesne yönelimlilik (Object Orientation)

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- İfade Gücü (Expression Power)
 - Algoritmayı tasarlayan kişinin niyetlerini açık bir biçimde yansıtılmasına olanak tanımı
 - Günümüz popüler programlama dillerinin ifade gücü yüksektir.

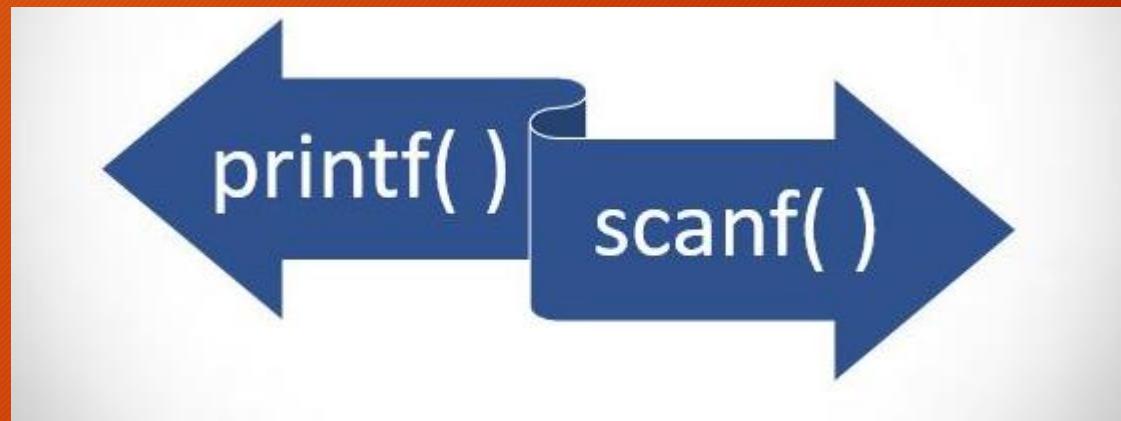
Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Veri Türleri ve Yapıları (Data Types and Structures)
 - Çeşitli veri türlerini (tamsayı, gerçek sayı, karakter...) ve veri yapılarını (diziler, bağlı liste, kuyruk, yapılar vs.) destekleme yeteneğidir.

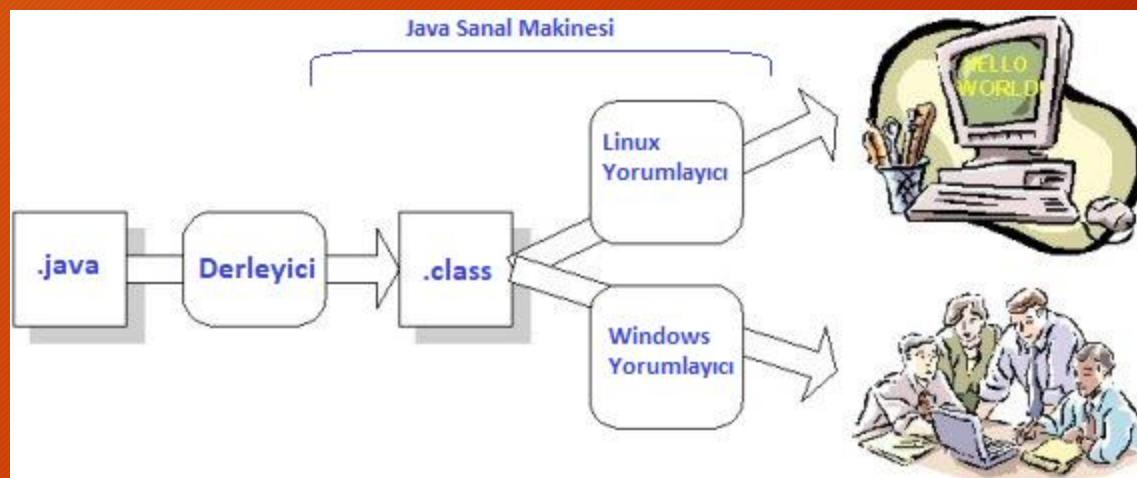
Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Input Output Kolaylığı
 - Program yazmayı kolaylaştıran ve ifade gücünü arttıran bir özelliktir
 - Örneğin C dilinde bu ölçüt çok yüksek değildir.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

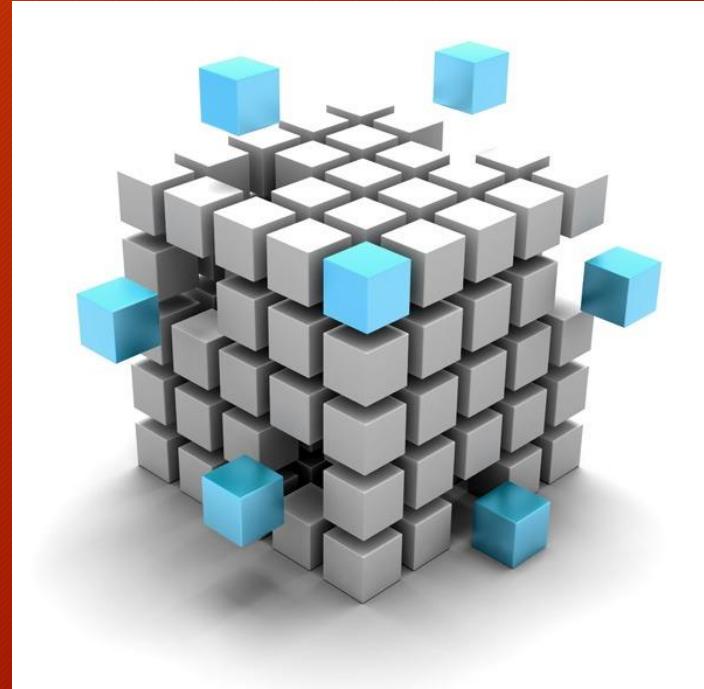
- Taşınabilirlik
 - Bu terim kaynak kod için kullanılır.
 - Bir sistemde yazılmış kaynak kodun bir başka sistemde de sorunsuz derlenip çalışmasıdır.
 - Dillerin seviyesi düştükçe taşınabilirlik azalır.
 - Hiçbir dil için mükemmel taşınabilirlik mümkün değildir.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Alt Programlama Yeteneği

- Bir programı parçalar halinde yazmayı desteklemesidir.
- Yapısal Programlama tekniğinin vazgeçilmez bir parçasıdır.
- Yazılacak kodu oldukça azaltır.
- Program kodlarının anlaşılmasını kolaylaştırır.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- **Verimlilik**

- Amaç koda dönüştürülmüş programların hızlı çalışılmasına verimlilik denir.
- Verimlilik derleyici, dil seviyesi ve dilin genel yapısına bağlıdır.
- Çalışabilir kodun küçüklüğü ile çalışma hızı arasında doğrusal bir ilişki vardır.
- C programları hızlı çalışır ve az yer kaplar.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Okunabilirlik
 - Kaynak kodun çabuk ve kolay bir biçimde algılanabilmesi anlamına gelir.
 - Okunabilirlik güncelleştirmeyi kolay kılar ve proje grubu halinde kodun üzerinde çalışılabilir mesine olanak sağlar.
 - En iyi program kodu **anlaşılamayan ama çok zekice yazılmış kod değildir.**
 - En kolay okunabilen ve anlaşılabilen kod en iyi koddur.

"Babaannene iki dakikada açıklayamayacağı tek bir satır kodu bile programına ekleme, hatta babaannen Ada Lovelace olsa bile."

Anonim

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Esneklik

- Esneklik programlama dilinin programcayı kısıtlamamasıdır.
- Esnek dillerde birçok işlem, programcı için serbest bırakılmıştır.
- Bu deneyimsiz programcılar için hata yapma riskini arttırmır.
- C esnek bir dil iken Java esnekliği çok kısıtlanmış bir dildir.

C dilinde karakter ve tamsayıların birbirine kolayca atanabilmesi

```
int main(){  
    int x=97;  
    char c=x;  
    char b='b';  
    int y=b;  
    printf("%c\n",c);  
    printf("%d\n",y);  
    return 0;  
}
```

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Öğrenme Kolaylığı
 - Programlama dillerinin seviyesi arttıkça öğrenme kolaylığı artar.
 - Yüksek seviyeli dillerin popüler olması öğrenme kolaylığına bağlıdır.
 - C dili öğrenmesi zor bir dil iken Java aksine basittir.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

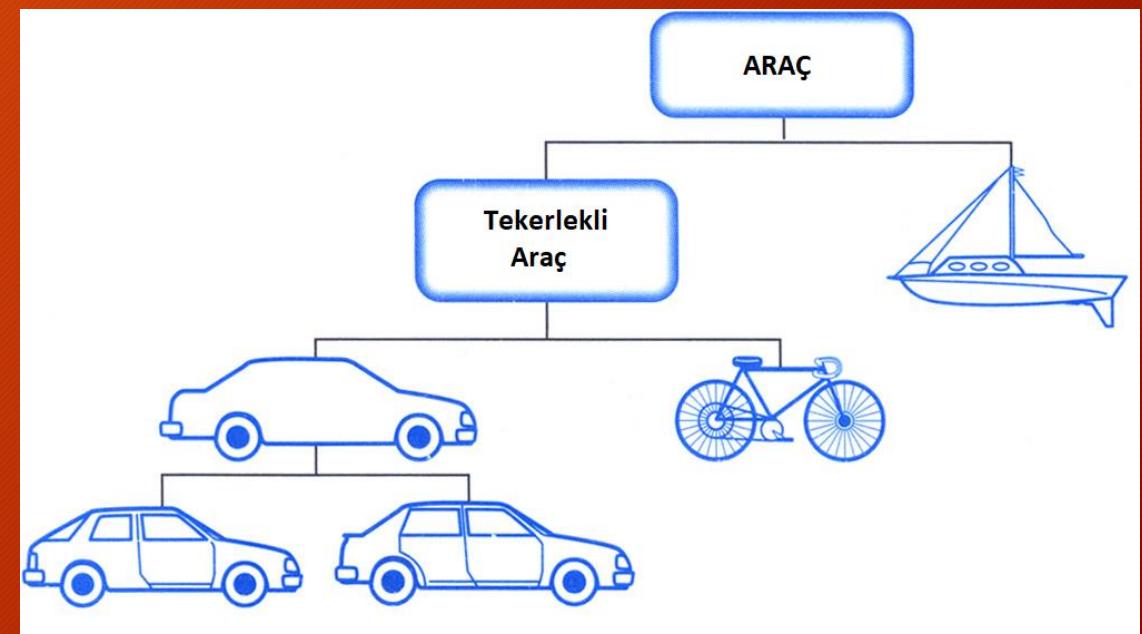
- Genel Amaçlılık
 - Programlama dillerinin çok çeşitli uygulamalarda etkin olarak kullanılabilirliğidir.
 - Cobol dili ticari uygulamalarda etkin bir dil iken mühendislik uygulamalarında tercih edilmez.
 - Java dilinin genel amaçlılığı yüksektir.

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Yapısalılık
 - Yapısalılık bir programlama tekniğidir.
 - Bu teknigi kullanan dillerde bloklar halinde yazım ön plandadır.
 - Alt programlar yoğun olarak kullanılır.
 - C dili iyi bir örnektir.
 - Yapısal programlama 4 ana ilke üzerine kurulmuştur.
 - Böl ve Yönet
 - Veri Gizleme (lokal değişkenler)
 - Tek Giriş ve Çıkış
 - Döngüler ve Diğer Kontrol Yapıları

Programlama Dillerinin Değerlendirme Ölçütleri

- Nesne Yönelimlilik
 - Veri + Program = Nesne
 - Büyük programların yazılması için tasarlanmış bir tekniktir.
 - Üç temel üzerine kurulmuştur.
 - Kapsülleme
 - Çok Biçimlilik
 - Kalıtım

C Dili

- C dili ilk olarak Dennis Ritchie tarafından 1972 yılında Bell laboratuvarında geliştirilmiştir.
- C dili işletim sistemi dili olarak bilinir.
- C dili emir esaslı ve yapısal bir dildir.

Örnek bir C kodu

```
#include "stdio.h"
int main(){
    int yas;
    printf("Lutfen yasinizi girin:");
    scanf("%d",&yas);
    int dogumyili = 2017-yas;
    printf("Dogum Yiliniz:%d\n",dogumyili);
    return 0;
}
```

make Dosyası

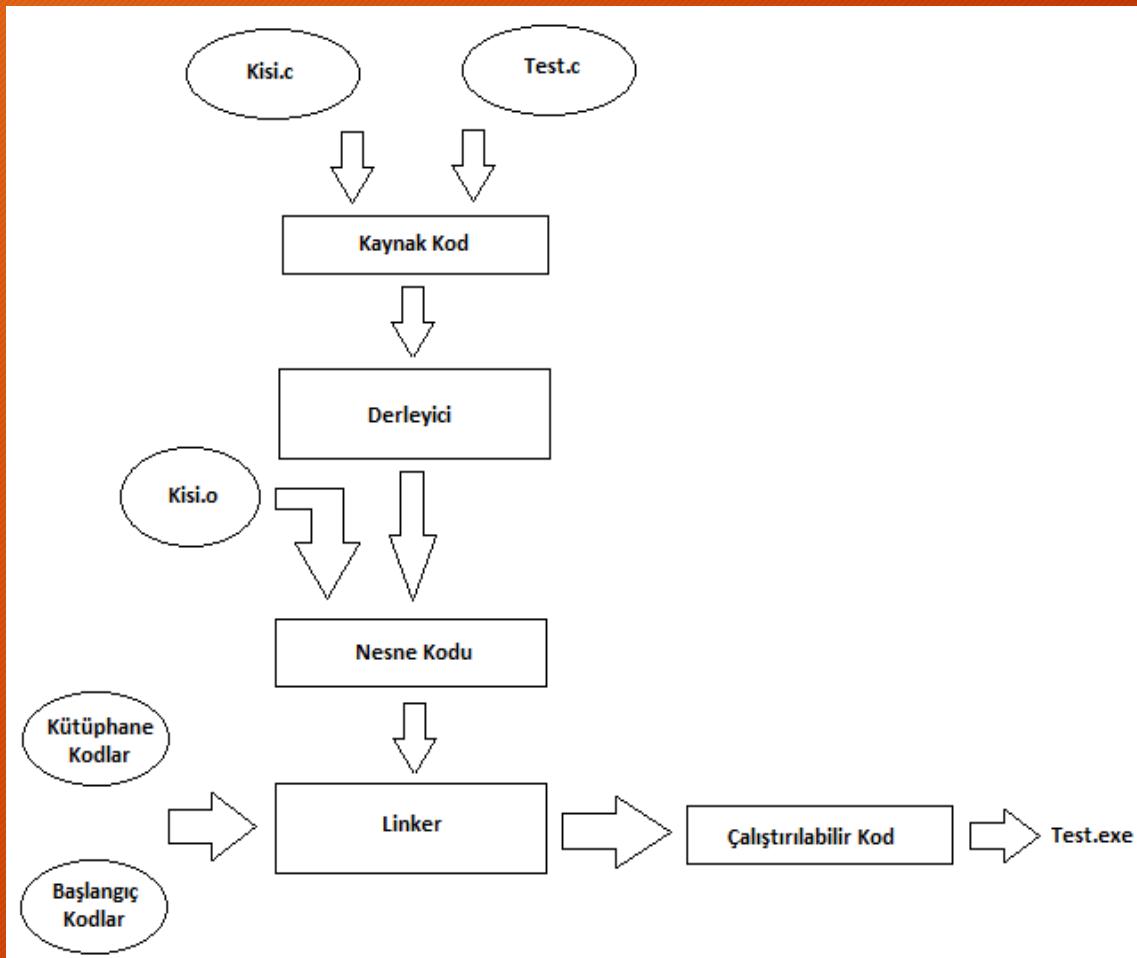
- C dilinde gelişmiş programların tasarlanmasıında birden fazla kaynak kod ve başlık dosyası kullanılabilmektektir. Bu durumda komutların tek tek el ile her seferinde komut satırına girilmesi zahmetli ve zaman alan bir iştir.
- Bu komutların bir dosyaya yazılıp dosyanın komut satırından çağrılması zamandan kazanç sağlayacaktır.
- Bu dosyanın ismine make dosyası (makefile) denilmektedir.

```
Örnek C kodunu derlemek için make dosyası
hepsi: derle calistir

derle:
    gcc -I ./include/ -o ./lib/Kisi.o -c ./src/Kisi.c
    gcc -I ./include/ -o ./bin/Test ./lib/Kisi.o ./src/Test.c

calistir:
    ./bin/Test
```

C Dilinde Derlenme Süreci

Java Dili

- İlk olarak Oak ismiyle tasarlanmış ve gömülü sistemler için kullanılmıştır.
- Daha sonraları Java ismini alıp internet uygulama geliştirme için kullanılmıştır.
- Genel bir programlama dili olan Java her platformda kullanılabilmektedir.
- Tamamen nesne yönelimlidir. En ufak program için yine Sınıf yazılmalıdır.

Lisp Dili

- Sembolik veri işleme için tasarlanan Lisp dili fonksiyonel programlama dilidir.
- Daha çok yapay zeka çalışmalarında kullanılmıştır.
- İki temel veri yapısı içerir bunlar **Atom** ve **Liste** dir.

Ekrana merhaba yazan Lisp fonksiyonu

```
(Defun MerhabaYaz()
  "Merhaba"
)
```

Prolog Dili

- 1970 yılında İngiliz ve Fransız ortaklığında geliştirilmiştir.
- Mantıksal programlama dili olan Prolog'ta bildirme esaslı bir yapı kullanılır.
- Prolog'u iki temel konsept oluşturur.
 - Olaylar
 - Doğru olan durumlardan oluşur.
 - Kurallar
 - Kuralları ifade etmek için önermelerden faydalанılır.
 - Atomik önermeler
 - Bileşik terimler

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 2 - Programlama Dillerinin Tarihçesi ve Çeşitleri

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Makine Dili
- Sembolik Diller
- Derleyicili Diller
- Yorumlayıcılı Diller
- Script Dilleri

İlk Yıllar

- 1800'lü yıllarda Charles Babbage, programlanabilir bilgisayar fikrini ilk ortaya attı.
- Bunlar fiziksel hareketlerden ibaretti elektriksel sinyallere dönüşmesi ENIAC ile 1942 yılını bulacaktı.
- Bu yıllarda programlama denilince akla gelen, çözülecek probleme ilişkin bir devre tasarlamak anlamaktaydı.
- Bu yıllarda sadece Elektronik Müh. Programlama yapabilmekteydi.

Makine Dili

- Sadece ikili sayı sisteminde oluşturmaktadır. (0-1)
- ENIAC sadece matematiksel işlemler yabilen (0-1) ile çalışan bir makine dilidir. Aynı zamanda ENIAC makinelerin adıdır.

Sembolik Dil

- 1950'li yıllarda Sembolik dil (Assembly) geliştirildi.
- İkili kodlarla program yazmak oldukça zor olduğu için ikili kodlar sembollerle ifade edilmiştir.
- Komutların adlandırılması ve akılda kalması kolaylaştırılmıştır.
- Tamamen donanıma bağlı düşük düzeyli bir programlama dilidir.

Sembolik Dil

- Burada bellekten okuma yazma yerine çok daha hızlı olması açısından register'lar kullanılır.
 - Sembolik diller bilgisayar kullanımını hızla arttırmıştır.
 - Ancak çok basit işlemler için bile birçok komut gerekmektedir.
 - Ayrıca sembolik diller her seferinde makine diline çevrilip öyle çalıştırılıyordu. Bu işlem program hızını 30 kat yavaşlatıyordu.

Swap İşlemi	
muli	\$2, \$5, 4
add	\$2, \$4, \$2
lw	\$15, 0(\$2)
lw	\$16, 4(\$2)
sw	\$16, 0(\$2)
sw	\$15, 4(\$2)
jr	\$31

Derleyici Fikri

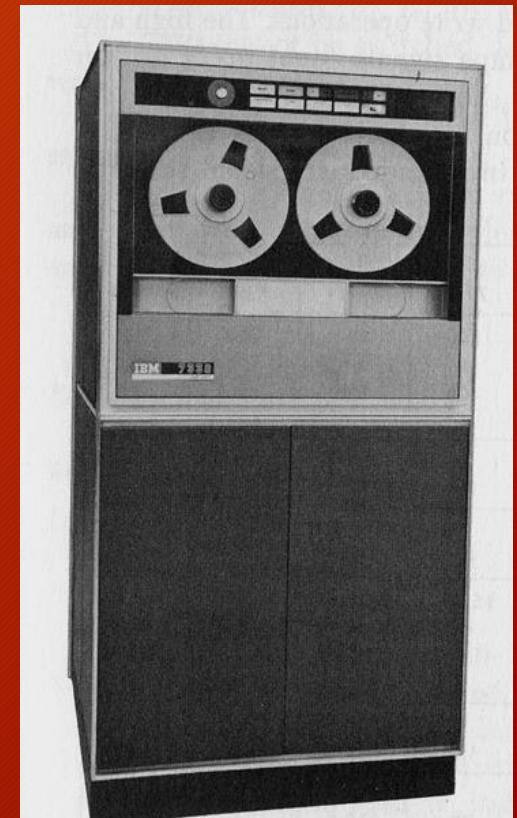
- Sembolik dil bir yorumlayıcıydı.
- Her seferinde makine diline çevrilip öyle çalıştırılıyordu.
- Grace Hopper, bu problemin çözümü için derleyici fikrini ortaya attı.
- Program kodu bir kez derlenip makine diline çevrilecek ve bir daha bu işleme gerek kalmayacaktı.

Fortran Dili

- Fortran (FORmul TRANslating System) 1954 yılında IBM firmasında John Backus tarafından geliştirildi.
- Do deyimleri, G/Ç deyimleri ve atama deyimleri içeriyordu.
- Matematiksel denklemlerin çözümü amaçlanmıştı.
- Çalışma sırasında veri tipleme ifadeleri ve bellek tahsis'i yoktu.
- Fortran ifadeleri İngilizce kelimelerden oluşuyordu ve sembolik dile göre anlaşılması çok kolaydı.

Fortran Dili

- Fortran diline bir derleyici yazılıp piyasaya sunulması 1957 yılını bulacaktır.
- Fortran derleyicisi bir teyp biriminde saklanıyordu.
- Fortran'ın daha sonra birçok sürümü yayınlanmıştır.

Fortran'ın Sürümleri

- Fortran I
 - Taşınabilirlik yönünden oldukça kötü bir dildir.
- Fortran 66
 - Karakter türü verileri işlemeye çok kısıtlı. Yapısal programlama desteklenmiyor.
- Fortran 77
 - ANSI karakter türü verileri işleyebiliyor.
 - Yapısal programlamayı destekliyor.

Fortran 90 ve 95

- Bu yıllarda C dili çok iddalı ve popüler olmaya başlamıştı.
- Dolayısıyla Fortran 90'da C'deki birçok özellik eklenmeye çalışıldı.
- Fortran 90'da pointer, özyineleme, bit düzeyinde işlem ve dizi yapıları daha kullanılabilir hale getirildi.
- Fortran 95'in ise temel hedefi taşınabilirliğin mükemmel hale getirilmesi olmuştur.
- Fortran 95'te nesneye yönelikプログラما özellikleri de eklenmeye çalışılmıştır.

Fonksiyonel Paradigma

- Fonksiyonel paradigma ile ilk 1958 yılında tanışılmıştır.
- Fonksiyonel programlama dili olarak geliştirilen Lisp daha önce tanıtılan dillerden çok farklıydı.
- Lisp daha çok yapay zeka uygulamaları için kullanılmaktaydı.
- Atom ve Liste adı verilen iki veri yapısına sahipti.
- Lisp'in daha sonraki iki sürümü
 - Scheme (1970)
 - Common Lisp (1984)

Algol Dili

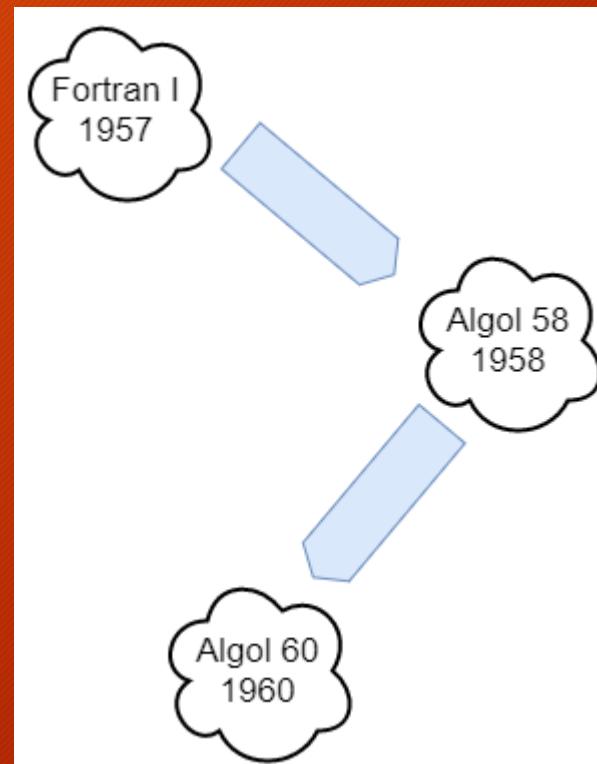
- 1958 yılında Avrupalı ve Amerikalı bir komisyonun Fortran I'den esinlenerek Zürih'teki çalışmaları sonucu yüksek seviyeli dil olan Algol (ALGOrithmic Language) geliştirmiştirlerdir.
- Bu dile ilk olarak Algol 58 ismi verilmiştir.
- Algol 60
 - Algol 58'e eklemeler yapılmıştır.
 - Daha matematiksel notasyonlara yakın ve kolay okunabilir bir dil olmuştur.
 - Makine diline kolaylıkla çevrilebilen bir dil olmuştur.

Algol 60'ın Başarılı ve Eksik Yönleri

Başarılı Yönleri	Eksik Yönleri
Yapısal programlama tekniği benimsenmiştir	Aşırı esnek olmasından dolayı anlaşılabilirliği düşmüştür.
Pass by value ve pass by name desteklenmektedir.	Yürütmeye verimsizliğe götürecek esnek yapısı bulunmaktadır.
Özyineleme desteklenmektedir.	I/O ifadelerinde yetersizlik ya da zayıflık bulunmaktadır.
Stack-dinamik dizilere izin verilmiştir.	

Algol Dilinin Soy Ağacı

- Bilim adamlarının eğitim ve araştırma aracı olarak Algol dilini kullanmasına rağmen IBM tarafından desteklenmemiştir.
- Çünkü IBM bu sırada Fortran’ı desteklemekteydi.
- O zamanlar için IBM'in bilişim sektörünün %80'ine sahip olduğu düşünüldüğünde bu durum Algol için bir dezavantaj olmuştur.

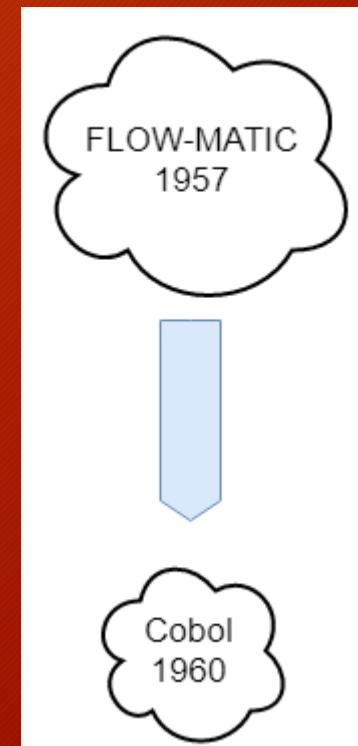

Algol 68

- Algol 60'tan yaklaşık 8 sene sonra geliştirilmiştir.
- Kullanıcı tanımlı veri tiplerini destekleyen ilk programlama dilidir.
- Aynı zamanda dinamik dizi kavramına izin veren ilk dildir.
- Algol 68 öğrenilmesi oldukça zor olan bir gramer ve dil yapısına sahipti.

Cobol

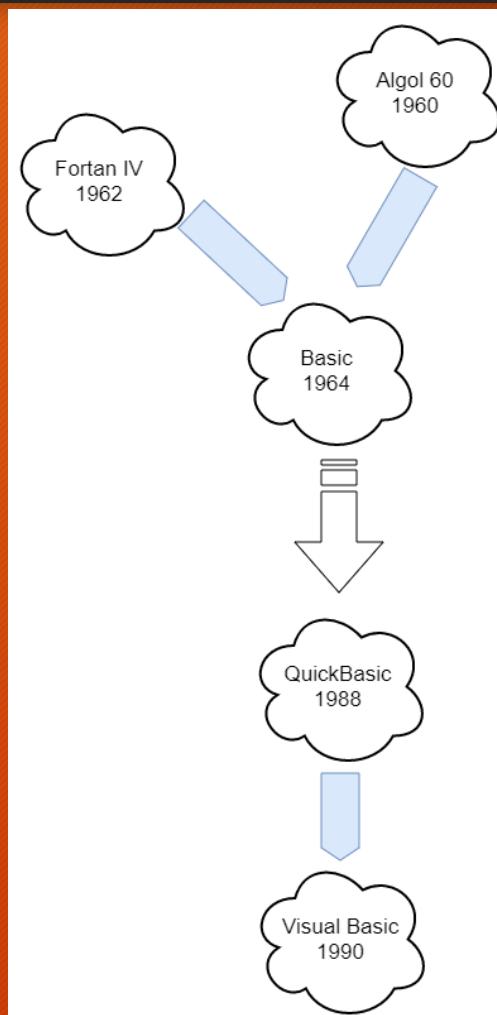
- 1959 yılının Mayıs ayında Cobol (Common Business Oriented Language) tanıtılmıştır.
- Bu dil savunma sektörünün çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır.
- İşletmelere yönelik bir dildir.
- Bilgisayar büyük miktarda bilgi giriş-çıkışının yapıldığı uygulamalar için geliştirilmiştir.
- Hiyerarsik veri yapıları ve yan anlamlı isimlerin görüldüğü ilk dildir.
- Fonksiyonlar desteklenmemektedir.
- 1990'lı yıllarda nesne yönelimli versiyonu üretilmiştir.

Basic

- 1964 yılında tanıtılmıştır.
- Öğrenilmesi oldukça kolaydır.
- Dolayısıyla daha çok eğitim amaçlı kullanılmıştır.
- Uzaktaki bir bilgisayarla bağlantı kuran ilk programlama dilidir.
- İlk başlarda sadece 14 komuta sahipti ve tek veri tipi vardı.
 - LET, PRINT, GOTO, ...
 - number veri tipi (kayan noktalı ve tamsayı)

Basic Soy Ağacı

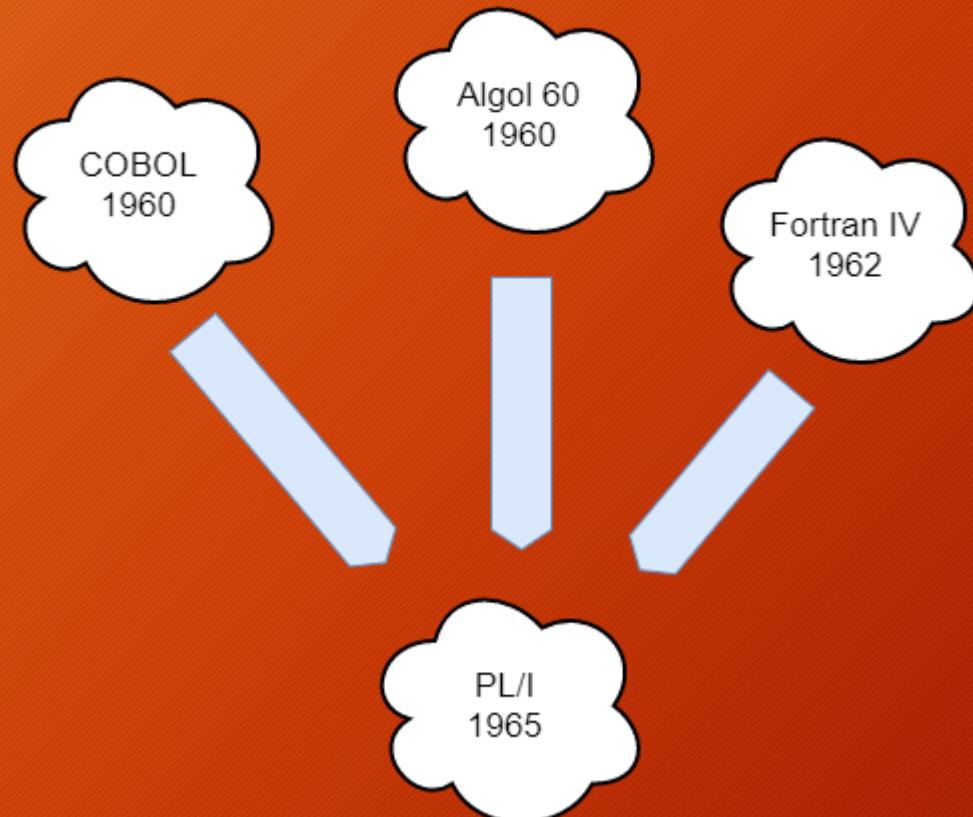
Basic Dilinin Genel Özellikleri

- Kolay ve genel amaçlı bir dil
- Açık ve anlaşılır hata mesajlarına sahip
- Küçük boyutlu programları hızlı bir şekilde çalıştırabilir.
- Kullanımı için donanım bilgisine sahip olmaya gerek yok.
- Kullanıcıyı işletim sistemi ayrıntılarından dahi soyutlayabilmektedir.
- 1990 yılında nesne yönelimli uyarlama olan visual basic sunulmuştur.

PL/I (Programming Language One)

- 1965 yılında bilimsel ve işletme problemlerine çözüm sağlayabilmek için geliştirilmiştir.
- Floating-point ve desimal veri tiplerini desteklemektedir.
- Eşzamanlı çalışan alt programlara izin vermektedir.
- Özyinelemeyi desteklemektedir.
- Pointer kullanımına izin vermektedir.
- Hafıza gereksinimi yüzünden karmaşık ve tasarım yönünden iyi değildir.

PL/I Soy Ağacı

Simula 67

- İlk olarak simülasyon için tasarlanmıştır.
- İlk nesne yönelimli dildir.
- Algol 60'ın genişletilmiş versiyonudur.
- Veri soyutlamasına imkan veren sınıfları desteklemektedir.

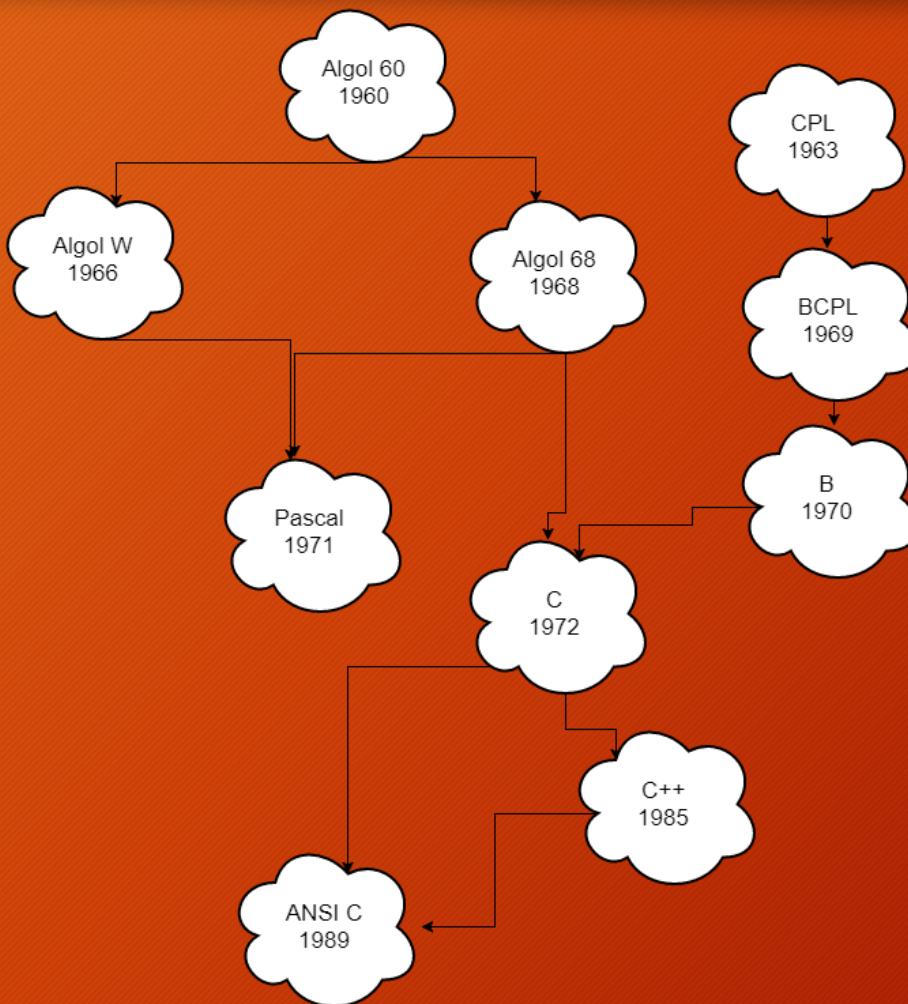
Simula 67 Soy Ağacı

ALGOL'un Torunları

- Pascal
 - 1971 yılında tanıtıldı.
 - Basit ve okunabilir bir dil olduğu için ilk önceleri eğitim dili olarak kullanıldı.
 - Fortran ve C diline göre güvenli bir dildir.
- C Programlama Dili
 - 1972 yılında tanıtıldı.
 - Aktif bellek erişimi, taşınabilir özelliği güçlü yanlarıdır.
 - Bir sistem programlama dilidir.
 - Yeterli derecede kontrol ifadelerine sahiptir.
 - Tip kontrolü yetersizdir.

Pascal ve C Dillerinin Soy Ağacı

Modula

- Güçlü bir tip ayırmı ve tip kontrolü mekanizmasına sahiptir.
- Dinamik dizi kullanılabilir.
- Daha sonra geliştirilen Modula 2 yazımı daha esnek bir dildir.
- Soyut veri tipini desteklemekte fakat kalıtım olmadığı için nesne yönelimli bir dil değildir.

Prolog

- 1972 yılında geliştirilmiştir.
- Çok yüksek seviyeli programlama dilinin ilk örneğidir.
- Dil kurallar ve önermelerden oluşmaktadır.
- Yapay zeka alanlarında kullanılmıştır.

Ada

- ABD savunma bakanlığını bir çalışması sonucu ortaya çıkmıştır.
- Programlama dilleri tarihindeki en geniş tasarım çalışmasıdır.
- Blok yapılı, nesne yönelimli ve eş zamanlılığı destekleyen bir dildir.
- Kalıtım ve çok biçimlilik özellikleri eklenerek Ada 95 sürümü tanıtılmıştır.

Ada Dili Soy Ağacı

Smalltalk

- 1970'li yıllarda Alan Kay ve grubu tarafından geliştirildi.
- Ana amacı okunması ve geliştirilmesi kolay bir dil tasarlamaktı.
- Tamamen nesne yönelimli bir programlama dilidir.

C++

- Emir esaslı ve nesne yönelimli programlama paradigmasının birleşiminden oluşur.
- C++ dili C ve Smalltalk'ın birleşimidir.
- Çoklu sınıf kalıtımı desteklenmektedir.
- Operatör ve fonksiyon overloading desteklenmektedir.
- Şablon sınıf ve metot desteği vardır.
- Aktif bellek yönetimini destekler.
- Java dilinden daha az güvenli bir özelliğe sahiptir.

Eiffel Dili

- Neredeyse bir C++ dili olarak görülebilir.
- Emir esaslı ve nesne yönelimli programlama paradigmalarını destekler.
- C++'tan daha küçük ve basittir.

Delphi

- Emir esaslı ve nesne yönelimli programlama paradigması başarılı bir biçimde birleştirilmiştir.
- Pascal'dan esinlenerek geliştirilmiştir.
- Dizi elemanlarının kontrolü, pointer aritmetiği ve tip zorlamada C/C++'tan daha güvenlidir.
- Delphi daha iyi ve kolay yazılım geliştirmek için GUI sağlamaktadır.

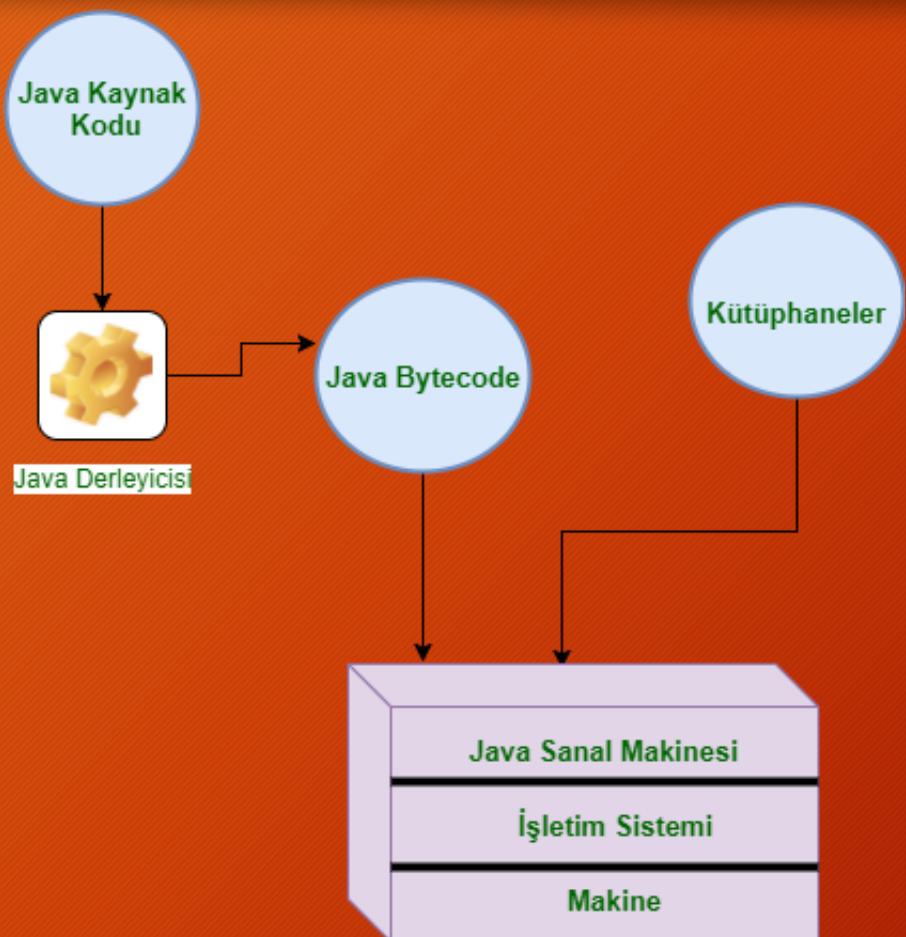
Delphi'de dizi tanımı ve kullanımı

```
var
    sayilar : array[5..20] of string;
    i : Integer;
begin
    for i := 5 to 20 do
        sayilar[i] := IntToStr(i * 5);
end;
```

Java

- C++ temel alınarak daha küçük, basit ve daha güvenilir bir programlama dili geliştirilmiştir.
- Tamamen taşınabilir ve nesneye yönelik bir programlama dilidir.
- Java dilinde her şey sınıflardan oluşur.
- Eski Java sürümlerinde şablon yapıları yoktur. Bu ihtiyaç Object sınıfı kullanılarak giderilebilmektedir.
- Java dilinde otomatik çöp toplayıcı mekanizması vardır.

Java Sanal Makinesi

Script Dilleri

- Bir dizi komutun bir dosya içerisinde konulması ve dosya çağrıldığında komutların çalıştırılması prensibine dayanır.
- İlk script dili David Korn tarafından geliştirilen ksh olarak gösterilebilir.
- Daha sonra bu dil awk ve Perl gibi dillerin doğmasına ön ayak olacaktır.
- Çalışma şekli olarak iki türlü script söylenebilir.
 - İstemci taraflı
 - Sunucu taraflı

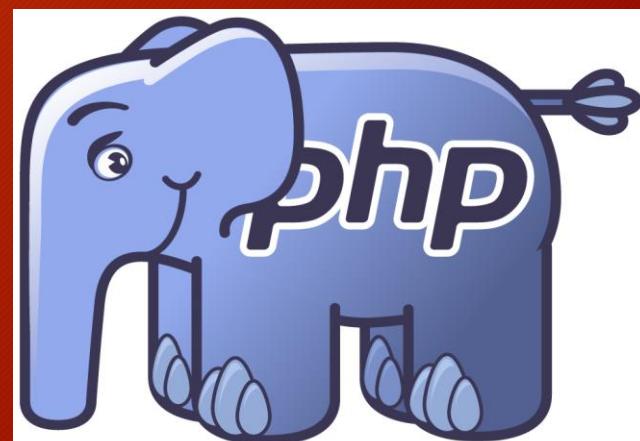
Javascript

- İstemci taraflı script diline örnektir.
- Netscape ve Sun'ın ortak çalışması sonucu 1995'te tanıtılmıştır.
- Java'nın kuvvetli tip kontrolü bu dilde daha esnektir.

Php

- Sunucu tabanlı bir script dilidir.
- Rasmus Lerdorf tarafından 1994 yılında geliştirilmiştir.
- Kodlar sunucu tarafında yorumlanır.
- Php dizi yapısı Javascript ve Perl dizi yapılarının bir bileşenidir.

Python Dili

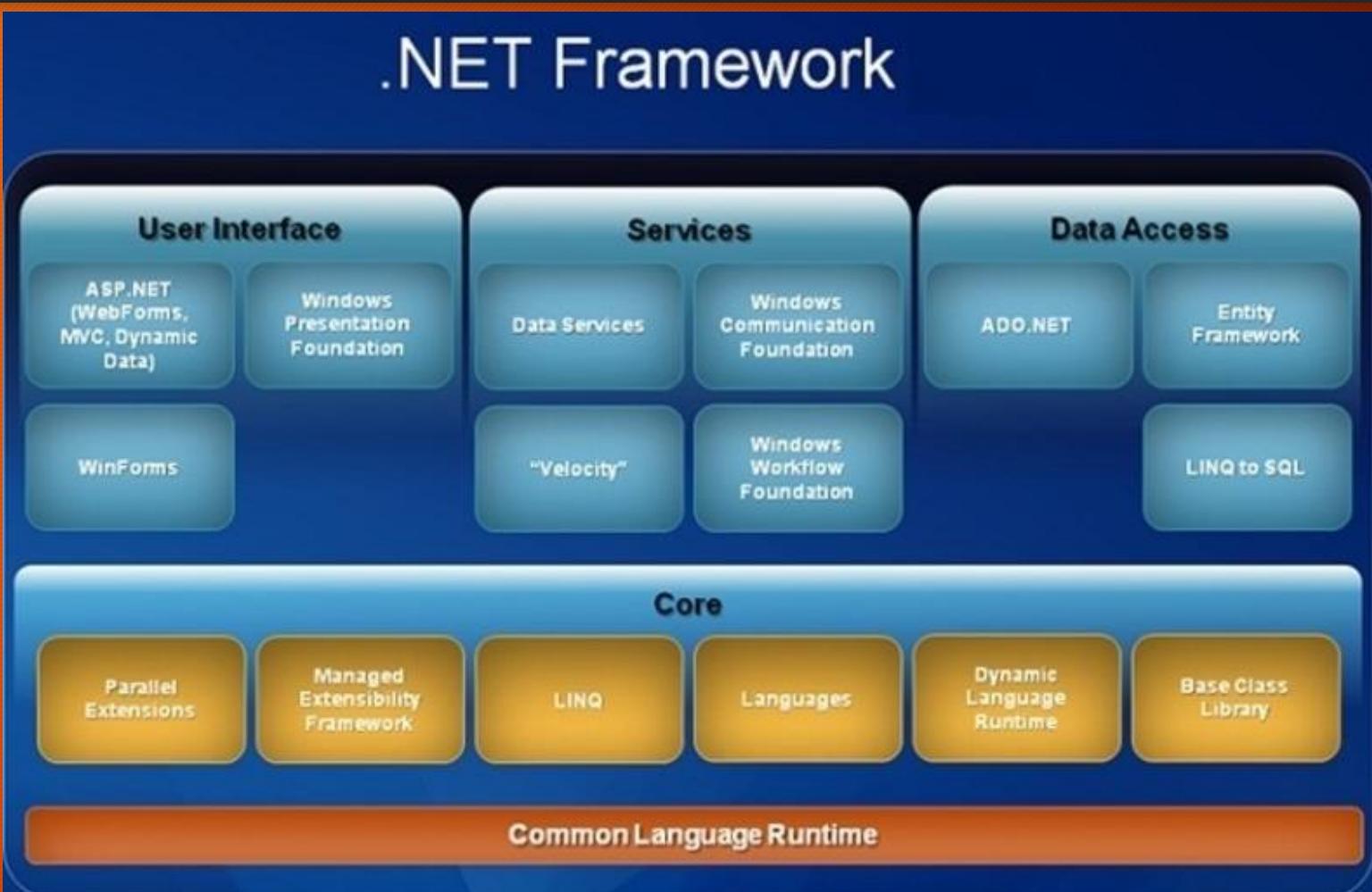
- 1991 yılında Guido van Rossum tarafından geliştirildi.
- Yüksek seviyeli ve genel amaçlı bir programlama dilidir.
- Başlarda Amoeba işletim sisteminde çalışacak şekilde tasarlanan python dili daha sonra her platformda çalışabilecek hale gelmiştir.
- Başarılı bir istisnai durum yönetimi olan python dili yorumlama şeklinde çalışır.
- Bir çok veri yapısı desteği yanında nesne yönelimli bir dildir.
- Devrim yaratan versiyonu 2000 yılında tanıtılan Python 2.0 olarak bilinir.
- Çöp toplayıcıya sahiptir.

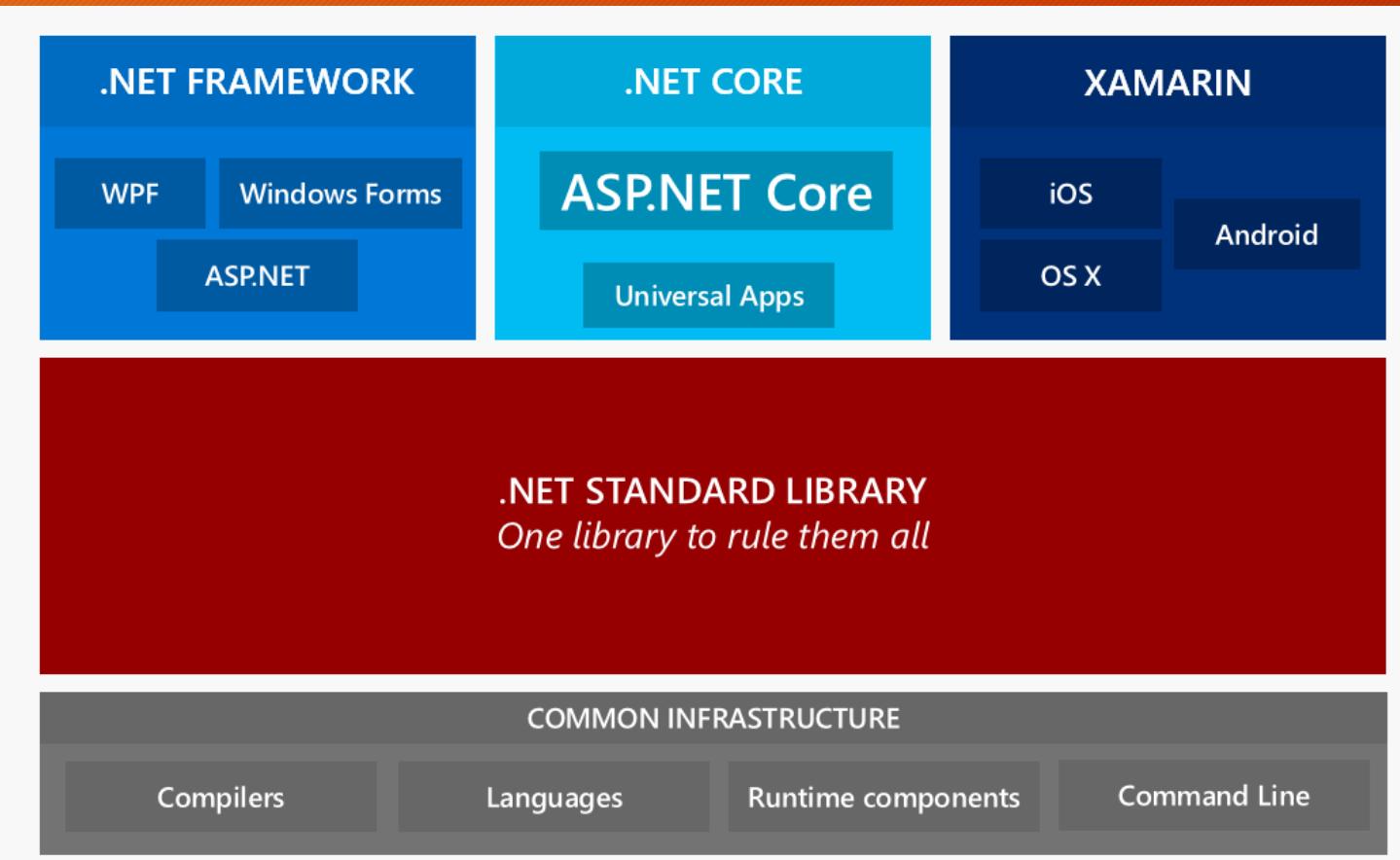
C# Dili

- C ve C++ dil ailesinin ilk bileşen yönelimli (Component-oriented) dilidir.
- Common Language Runtime (CLR)
 - Bir yürütme motoru
 - Bir çöp toplayıcı
 - Anında derleme
 - Güvenlik sistemi
 - Zengin bir sınıf çerçevesi (.NET Framework)
- CLR birçok dil desteğine kadar hersey için tasarlanmıştır.
- Otomatik bellek yönetimi kullanır.

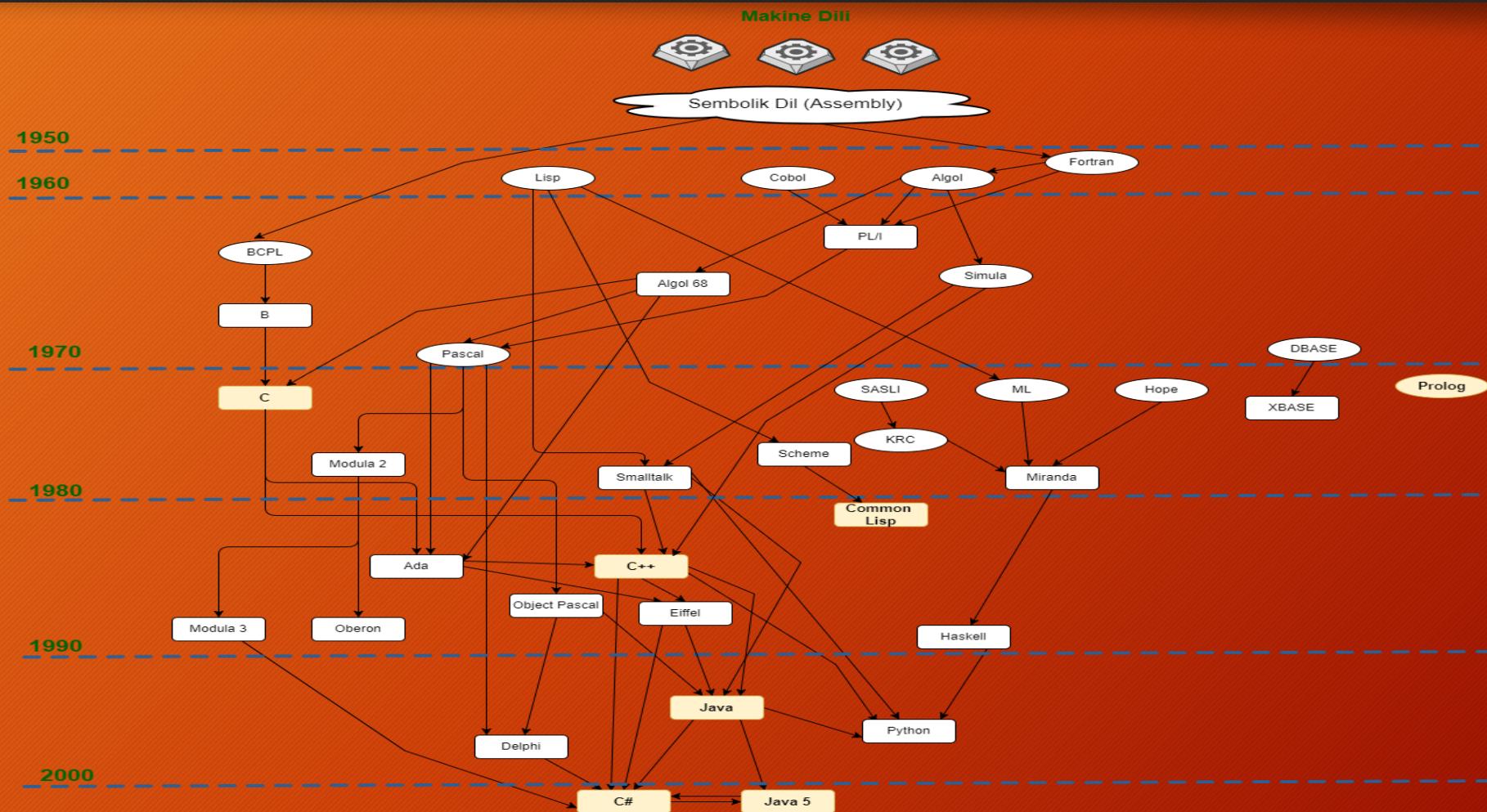
.NET Framework

.NET CORE

Programlama Dillerinin Soy Ağacı

2022 Yılı Popüler Programlama Dilleri

Jan 2023	Jan 2022	Change	Programming Language	Ratings	Change
1	1		 Python	16.36%	+2.78%
2	2		 C	16.26%	+3.82%
3	4		 C++	12.91%	+4.62%
4	3		 Java	12.21%	+1.55%
5	5		 C#	5.73%	+0.05%
6	6		 Visual Basic	4.64%	-0.10%
7	7		 JavaScript	2.87%	+0.78%
8	9		 SQL	2.50%	+0.70%
9	8		 Assembly language	1.60%	-0.25%
10	11		 PHP	1.39%	-0.00%

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

HAFTA 4

TEMEL PROGRAMLAMA KAVRAMLARI
VERİ TIPLERİ VE YAPILARI

DR. OGR. UYESİ DENİZ BALTA

Programlama dillerinin temel elemanları

- ▶ Bir veya daha çok bellek hücresinin soyutlaması değişkenler yolu ile sağlanmaktadır.
- ▶ Her değişken; isim, adres, değer , tip, yaşam süresi ve kapsam özelliklerine sahiptir.
- ▶ Bir programlama dilinde aynı isim farklı kısımlarda farklı adreslerle bağlanabilir. Böyle bir durumda her ikisi de farklı değişkenlermiş gibi işlem görecektir ve birbirinden bağımsız olacaktır.
- ▶ Yada bir çok tanımlayıcının aynı adresle ilişkilendirilmesi durumunda **örtüşme (aliasing)** durumu ortaya çıkar. Bu durumda programın okuyucusu farklı isimlerdeki değişkenlerin aynı bellek bölgesindeki değerlerini hatırlamak gereksinimi duyacaktır.
- ▶ Burada belleği daha iyi kullanmak amaçlanmıştır.

Programlama dillerinin temel elemanları

- ▶ Değişkenin değeri belirli bir adreste belirli bir yönteme göre kodlanarak saklanacaktır ve bu değer çalışma sırasında değişebilir.
- ▶ Bir değişken programda kullanılmadan önce tanımlanmalı, yani bir isim verilmeli ve tip bildirimi yapılmış olmalıdır.
- ▶ Bir değişken tanımlandıktan ve tip bildirimi yapıldıktan sonra bir bellekle ilişkilendirilir.
- ▶ Değişkenin bu bellek birimi ile ilişkili kaldığı süreye değişkenin **yaşam süresi (life time)** denir. Tanımlanan değişken programın hangi deyimlerinde geçerli ise bu alanlara da **değişkenin kapsamı** denir.

Değişkenlerin isim özelliği

- ▶ İsim değişkenlerin en temel özelliklerinden biridir.
- ▶ İsimler aynı zamanda etiketler, altprogramlar, formal parametreler ve diğer pek çok program yapılarının tanımlanmasında da kullanılmaktadır.
- ▶ Dil tanımlamalarında isimler yerine tanımlayıcı (identifier) terimi de kullanılmaktadır.

Değişkenlerin isim özelliği

► İsimlerin maksimum uzunluğu:

Programlama Dili	İzin verilen Maksimum isim uzunluğu
FORTRAN I	maksimum 6
COBOL	30
FORTRAN 90, ANSI C	31
Ada	limit yoktur, ve hepsi anlamlıdır(significant)
Java	limit yoktur, ve hepsi anlamlıdır(significant)
ANSI C	31
C++	limit yoktur fakat konabilir

Değişkenlerin isim özelliği

► Büyük küçük harf duyarlılığı :

- Çoğu programlama dilinde büyük/küçük harf farkı yoktur. Ama bazı dillerde bu ayrımlı önemlidir.
- Örneğin; C, C++, Java programlama dilleri isimlerde küçük-büyük harf duyarlığını uygulamaktadır.
- Büyük küçük harf duyarlığını uygulayan dillerde ortalamada 2 değişkeni ile ORTALAMA 2 değişkeni derleyicide farklı değerlendirecektir.
- Böyle bir dilde aynı isimmiş gibi görünen ama farklı anlamlı olan değişkenler olacağından okunabilirlik olumsuz etkilenecektir.
- Büyük küçük harf duyarlığını uygulamayan dillerde ise ortalamada 2 değişkeni ile ORTALAMA 2 değişkeni arasında fark yoktur.

Değişkenlerin isim özelliği

- ▶ **Özel kelimeler:**
- ▶ Özel kelimeler, bir programlama dilindeki temel yapıların kullandığı kelimelerdir.

Anahtar kelimeler(Keywords):

- ▶ Bir anahtar sözcük(keyword) yalnızca belirli bir bağamlarda(kontekstler)(contexts) özel olan sözcüktür(word).

Örneğin Fortran dilinde:

Real VarName (Real arkasından bir ad(name) gelen bir veri tipidir(data type), bu yüzden Real bir anahtar sözcüktür (keyword))

Real = 3.4 (Real bir değişkendir(variable))

FORTRAN'da REAL TOPLAM yazımında tanımlama deyimi olarak kullanılmıştır.

Oysa REAL = 87.6 kullanımında bir değişken adıdır.

Değişkenlerin isim özelliği

Ayrılmış kelimeler(Reserved words)

- ▶ Programlama dillerinde bazı kelimeler tanımlayıcı olarak kullanılamaz.
- ▶ Örneğin C++ dilindeki do, for , while gibi ve PASCAL'da procedure, begin, end gibi kelimere ayrılmış kelime denir.

Örnek: C dili için isimlendirme kuralları:

İsimler, İngilizce büyük ve küçük harfler, rakamlar ve altçizgi işaretinden oluşabilir

İsmen ilk simgesi bir rakam olamaz.

İsmen en az ilk 31 simgesi anlamlıdır.

İsimlerde büyük-küçük harf ayımı vardır.

C dilinin sözcükleri (int, main, void, return gibi) isimler olamaz.

Kitaplıklardan alınan fonksiyon isimleri ayrılmış kelime değildir.

Değişken ve fonksiyon isimleri küçük harflerle başlar.

Anlamlı isimler verilmek istendiğinde birden fazla sözcüğe gereksinim duyulursa ismi oluşturan iki sözcük bir altçizgi işaretiyile birleştirilir.

Değişkenlerin tipi

- ▶ Bir değişkenin hangi aralıklarda değer alabileceği ve bu değişken üzerinde hangi işlemlerin yapılabileceği o değişkenin tipi ile temsil edilir.
Örneğin tamsayı (integer) tipi, dile bağımlı olarak belirlenen en küçük ve en büyük değerler arasında tamsayılar içerebilir ve sayısal işlemlerde yer alabilir.

Veri tipleri temel veri tipleri ve türemiş tipler olarak incelenebilir.

- ▶ Temel veri tiplerini çoğu programlama dili tanımlamıştır ve bu tipler başka tiplerden oluşan basit yapıdadır. Tamsayı, mantıksal, karakter, karakter katarı ve kullanıcı tanımlı karakter katarı veri tiplerini temel veri tipleri gurubunda gösterebiliriz.
- ▶ Türemiş tipler, çeşitli veri tiplerinde olabilen bileşenlere sahiptir. Yapısal tipin elemanları, tipin bileşenlerini oluşturur ve her bileşenin, tip ve değer özellikleri bulunmaktadır. (Diziler, Record (kayıt) ve (gösterge) pointer örnek olarak verilebilir).

Değişkenlerin tipi

Tablo Temel C++ değişken tipleri

Keyword	Numerik aralık		Ondalık kısım	Bellek alanı
	Alt sınır	Üst sınır		
char	-128	127	yok	1
short	-32,768	32,767	yok	2
int	-2,147,483,648	2,147,483,647	yok	4
long	-2,147,483,648	2,147,483,647	yok	4
float	3.4×10^{-38}	3.4×10^{38}	7	4
double	1.7×10^{-308}	1.7×10^{308}	15	8
long double	3.4×10^{-4932}	1.1×10^{4932}	19	10

Sabitler

- ▶ Belirli bir tipteki bir değerin kodlanmış gösterimini içeren ancak programın çalıştırılması sırasında değiştirilemeyen bellek hücrelerine sabit denir.
- ▶ Eğer ilgili bellek hücresiyle ilişkilendirildiğinde bir değerle de ilişkilendiriliyorsa bu değişkene isimlendirilmiş sabit denir.
- ▶ Eğer sabit bir değer programda birçok kez tekrar ediliyorsa programın okunabilirliğini ve yazılabilirliğini artırmak için isimlendirilmiş sabit kullanılır (3.14159 değeri yerine pi ismi kullanılması).
- ▶ Ayrıca n elemanlı bir dizide, özellikle döngüsel yapıarda, birçok kez dizi sınırlına başvuru yapılır.

Programlama dilleri işlemcileri

GENEL ÖZELLİKLER

İşlenen sayısı:

- ▶ Bir işlemci sonuç üretmek için kaç operand gerektiriyorsa bu isimle sınıflandırılabilir.
- ▶ Bir işlemci, alabileceği işlenen sayısına göre tekli (unary), ikili(binary) ve üçlü (ternary) olabilir.
- ▶ "-" işlemcisi ve C'de bir değişkenin adresini gösteren "&" işlemcisi tekli işlemcilerdir. Bu işlemci için tek operand yeterlidir. "+" ise ikili işlemcilere bir örnektir.
- ▶ Koşullu yapıları üçlü işlemcilere örnek gösterebiliriz.

Programlama dilleri işlemcileri Genel özelliklerine göre

İşlemcinin yeri

- ▶ Çoğu işlemci işlenenlerin arasında yazılmakla birlikte, bazı işlemciler, işlenenlerinden önce veya sonra da yazılabılır.
- ▶ İşlemciler bir ifadede, işlenenlerden önce(prefix), işlenenler arasında (infix) ve işlenenlerden sonra (postfix) olmak üzere üç şekilde yer alabilirler.

Programlama dilleri işlemcileri Genel özelliklerine göre

- ▶ İşlemcilerin öncelikleri, birden çok işlemcinin aynı anda yer aldığı ifadelerde eğer parantez kullanılmamışsa ifadenin hangi sırada işleneceğini belirler.
- ▶ Çoğu emir esaslı programlama dilinde ikili işlemciler infix formundadır. Fakat burada " $a+b*c$ " yada " $a+b+c$ " gibi bir ifadenin değerlendirilmesinde sorun oluşabileceğinden öncelik ve birleşme (associativity) kavramlarının açıklanması gerekmektedir.

Öncelik

Programlama dili tasarılanırken her işlemci için önceden belirlenmiş bir öncelik düzeyi vardır.

Yüksek düzeyde önceliğe sahip bir işlemci, işlenenlerini daha düşük bir düzeydeki bir işlemciden önce alır.

Programlama dilleri işlemcileri Genel özelliklerine göre

Birleşme

- ▶ “ $a+b+c$ ” yada a^b^c gibi bir ifadenin değerlendirilmesinde olacak sorunlar için birleşme (associativity) özelliğine ilişkin kuralların belirlenmesi gereklidir.
- ▶ Eğer bir ifadede aynı öncelik düzeyinde iki yada daha fazla işlemci bulunuyorsa, hangi işlemcinin önce değerlendirileceği dilin birleşme (associativity) kuralları ile belirlenir.
- ▶ Programlama dili birleşme özelliği yönüyle, işlemcisini sağ veya sol birleşmeli (associative) olarak tanımlayabilir.
- ▶ Bir işlemcinin birden çok kez yer aldığı bir ifade, soldan sağa olarak grпланırsa, işlemci sol birleşmeli olarak adlandırılır. Eğer sağdan sola grпланırlarak değerlendirme yapılyorsa sağ birleşmeli olarak adlandırılır.

Programlama dilleri işlemcileri Niteliklerine göre

Sayısal İşlemciler

sembol	İşlev	formül	sonuç
*	Çarpma	$4*2$	8
/	Bölme ve tamsayı bölme	$64/4$	16
%	Modul veya kalan	$13\%6$	1
+	Toplama	$12+9$	21
-	Çıkarma	$80-15$	65

Programlama dilleri işlemcileri Niteliklerine göre

İlişkisel İşlemciler

Anlamı	C++	PASCAL	FORTRAN 77	ADA	C
Büyüktür	>	>	.GT.	>	>
Küçüktür	<	<	.LT.	<	<
Eşittir	==	=	.EQ.	=	==
Eşit değildir	!=	<>	.NE.	/=	!=
Büyük veya eşittir	>=	>=	.GE.	>=	>=
Küçüktür veya eşittir	<=	<=	.LE.	<=	<=

Programlama dilleri işlemcileri Niteliklerine göre

Mantıksal İşlemciler

- ▶ Eğer birden fazla koşul sınamacaksa bunların birleştirilip tek bir koşul durumuna getirilmesi gereklidir. Böyle durumlarda birden çok koşulun birleştirilmesi için mantıksal operatörler kullanılır.
- ▶ Mantıksal işlemciler, sadece mantıksal (Boolean) işlenenleri alarak mantıksal değerler (0:Yanlış yada 1:Doğru) oluştururlar.
- ▶ Mantıksal işlemciler, genellikle AND (ve), OR(veya), NOT (değil) ve XOR(özel veya) gibi işlemleri içerirler.
- ▶ Sayısal işlemciler gibi mantıksal işlemciler de hiyerarşik öncelik sırasında değerlendirilirler.
- ▶ Mantıksal işlemcilerde öncelik sırası, çoğu dilde NOT, AND ve OR biçimindedir.

İşlemci yükleme

- ▶ İşlenenlerin sayısına ve tipine bağlı olarak İşlemcilerin anamları değişimdir. Buna **İşlemci yüklemesi (operator overloading)** adı verilir.
- ▶ Örneğin "+" işlemcisi tamsayı ve kayan-noktalı sayıarda toplama anlamıyla kullanılırken, bazı dillerde, karakter katarlarının birleştirilmesi için kullanılır.
- ▶ İşlemci “-“ de hem çıkarma işlemi için hem de bir sayının negatif olup olmadığını belirlemek için kullanılabilir.

Atama deyimi

- ▶ Emir esaslı programlama dillerinde en temel sıralı işlem deyimi atama (assign) deyimidir.
- ▶ Atama deyimi ile sağ tarafın içeriğinin sol tarafa aktarılması amaçlanır.

<hedef_değişken> <atama_islemcisi> <ifade>

- ▶ Atama işaretinin sağ ve sol tarafındaki değişkenlerin tip uyumlu olması incelenmesi gereken bir problemdir (tip uyuşmazlığı, tip dönüşümleri, zorunlu tip dönüşümü).

Atama deyimi

Çoklu hedefli atama:

PL/I:

Sum, total=0 deyimi ile hem sum değişkenine hem de total değişkenine 0 değeri atanacaktır.

C:

Sum=total=0 deyimiyle önce total değişkenine 0 değeri atanmakta ve daha sonra total değişkeninin değeri sum değişkenine atanmaktadır.

Atama deyimi

Koşullu Hedefler:

Bu ifadelerde atama bir koşula göre yapılır. C++ ve Java koşullu hedeflere izin vermektedir.

F ? count1:count2=0

ifadesinde F'de belirtilen koşul geçerli ise count1=0 aksi halde count2=0 olacaktır.

Atama deyimi

Bileşik atama:

- ▶ Bir atama işlemcisi ile bir ikili işlemci birleştirilerek bileşik atama işlemcilerini oluştururlar.
- ▶ C ve C++'da, çeşitli ikili işlemciler için bileşik atama işlemcileri vardır.
- ▶ C'de; "+=", "-=", "*=", "/=", "%=" bileşik işlemcileri tanımlıdır.

Operator	örnek	Eşdeğer ifadesi
<code>+=</code>	<code>puan+=500;</code>	<code>puan = puan +500;</code>
<code>-=</code>	<code>c-=50;</code>	<code>c=c-50;</code>
<code>*=</code>	<code>maas*=1.2;</code>	<code>maas=maas*1.2;</code>
<code>/=</code>	<code>factor/=50;</code>	<code>factor=factor/.50;</code>
<code>%=</code>	<code>d%=7</code>	<code>d=d%7;</code>

Atama deyimi

Tekli atama işlemcileri

- ▶ Bu işlemciler yalnızca tek değişkenlere uygulanırlar.
Örneğin “+”, $i = +1$; deyiminde ve $j = -i$ deyiminde tek operatör olarak kullanılmıştır.
“+5” ve “-5” deyiminde Tek bir + sayının pozitif yada negatif olduğunu göstermektedir.
- ▶ Arttırma (++) ve azaltma (- -) operatörleri de tek bir değişken üzerinde işlem yaparlar ve tamsayı değişkenlerde kullanıldığında bir azaltma ve bir arttırma işlemini gerçekleştirirler.
- ▶ Eğer bu operatörler karakter değişkenleri ile kullanılıyorsa; örneğin C dilinde `k='A'` ise ve `k++` deyimi çalıştırılırsa `k='B'` olur.

VERİ TİPLERİ VE YAPILARI

- ▶ Bir verinin bellekte nasıl tutulacağını, değerinin nasıl yorumlanacağını ve veri üzerinde hangi işlemlerin yapılabileceğini belirleyen bilgiye **veri tipi** denir.
- ▶ Veri tipi kavramının programlama dillerinin gelişiminde çok önemli bir yeri vardır.
- ▶ Programlama dillerinde veri tipleri **basit-temel (primitive)** ve **türetilmiş (user defined types)** veri tipi olarak iki gurupta incelenir.
- ▶ Bunların arasındaki temel fark, temel veri tiplerinin başka veri tiplerinde oluşmamasıdır.

İlkel veri tipleri

- ▶ Bu veri tipleri, dilin tasarıminda kararlaştırılmış olup ve dilin kurallarına göre varlığı kesin olan türlerdir.
- ▶ Farklı programlama dillerindeki önceden tanımlanan veri türleri birbirlerinden farklı olabilir.

Örneğin C dilinde de önceden tanımlanmış 11 adet veri türü vardır.

Bu veri türlerinden 8 tanesi tamsayı türünden (Tamsayı veri türleri-integer types) verileri tutmak için, 3 tanesi gerçek sayı (floating types) türünden verileri tutmak için tasarlanmıştır.

İlkel veri tipleri

- ▶ C, C++ ve C++ Builder derleyicilerinde kullanılan veri tipleri arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte, kullanılan temel veri tipleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tip Adı	Uzunluk	Sınırlar	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Enum	16 bit	-32,768	32,767
unsigned int	16 bit	0	65,535
short int	16 bit	-32,768	32,767
int	16 bit	-32,768	32,767
unsigned long	32 bit	0	4,294,967,295
Long	32 bit	-2,147,483,648	2,147,483,647
Float	32 bit	3.4×10^{-38}	3.4×10^{38}
Double	64 bit	1.7×10^{-308}	1.7×10^{308}
long double	80 bit	3.4×10^{-4932}	1.1×10^{4932}
unsigned char	8 bits	0	255
Char	8 bits	-128	127

İlkel veri tipleri

► Sayısal (Numeric) Tipler

Temel sayısal veri tiplerini; tamsayı veri tipi, kayan noktalı veri tipi ve onlu veri tipi olarak inceleyebiliriz.

► Integer (Tamsayı)

Tamsayı (*integer*) veri tipinde bir tamsayı değer, bellekte en sol bit işaret biti olmak üzere bir dizi ikili (*bit*) ile gösterilir.

C dilinin toplam 4 ayrı tamsayı veri türü ve bunların da her birinin kendi içinde işaretli ve işaretsiz biçimini olmak üzere toplam 8 tamsayı türü vardır.

İşaretli (*signed*) tamsayı türlerinde pozitif ve negatif tam sayı değerleri tutulabilirken, işaretsiz (*unsigned*) veri türlerinde negatif tamsayı değerleri tutulamaz.

İlkel veri tipleri

► Floating point (Kayan Noktalı)

Reel sayıları modellemek için **Kayan noktalı** (*floating point*) veri tipleri tanımlanır.

Kayan noktalı sayılar, kesirler ve üsler olarak iki bölümde ifade edilirler.

Kayan noktalı sayıların tanımlanmasında duyarlılık (*precision*) ve alan (*range*) terimleri kullanılır.

Burada duyarlılık, değerin kesir bölümünün tamlığını; alan ise, kesirlerin ve üslerin birleşmesini ifade eder.

İlkel veri tipleri

► Decimal (Onlu)

Ticari işletmelerde ele alınan problemleri desteklemek için bilgisayarlar decimal veri tipini tanımlamışlardır.

Bu veri tipinde onlu değerler tam olarak saklanabilmekte, üsler bulunmadığı için sınırlı bir değer aralığını göstermektedir.

PL/I dilinde tanımlanmıştır. Desimal tipler bilgisayarda BCD (binary coded decimal) Her basamak için bir byte (sekiz bit) kullanıldığından bellek kullanımı bakımından etkin bir veri tipi değildir.

Javada desteklenmez fakat c# dilinde kullanılır. C# dilinde decimal türünde ondalık kısım double a göre çok daha hassastır.

İlkel veri tipleri

► Karakter (Character) Tipi

Hesaplamalarda geçerli olmayan, sadece karakterlik bilgi saklayabilen ve bilgisayarda genel olarak ASCII kodlaması ile saklanan bir veri tipidir.

Bu veri tipi değerlerini (128 tane) ASCII tablosundan alır. Bunlardan 8 tanesi kontrol karakteri, 31 tanesi noktalama işaretleri, 26 tanesi yazılamayan karakterler, diğerleri ise (A_Z, a_z) harfler ve (0_9) rakamlardan oluşmaktadır.

C'de *char* ve *int* veri tipleri dönüşümlü olarak kullanılabilmektedir.

C++'da karakter veri tipi de *char* anahtar kelimesi ile tanımlanır. C++ derleyicisi 'a' gibi bir karakter sabiti ile karşılaşlığında bunu ASCII koduna çevirir.

Javada karakterler Unicode olarak saklanır ve bellekte 2 byte yer kaplar.

İlkel veri tipleri

► Karakter Katarı

Bir karakter katarı (*character string*) veri tipi karakter dizisi olarak sunulur.

Temel veri tipi olarak tanımlanmamış dillerde (Pascal, C, C++ ve Ada) ise tek karakterli bir karakter dizisi olarak saklanmaktadır.

ADA dilinde STRING tipi vardır ve CHARACTER elemanlarından oluşan tek boyutlu bir dizidir.

ADA dilindeki NAME1:= NAME1 & NAME1 deyimi bu iki katarın bitiştilmesi anlamına gelmektedir. Eğer NAME1 katarı "Sakarya" ve NAME2 katarı "Üniversitesi" ise yukarıdaki deyim ADA dili için SakaryaÜniversitesi sonucunu verecektir.

İlkel veri tipleri

► Karakter Katarı

JAVA programlama dilinde karakter katarları temel veri tipi olarak desteklenmektedir. String class ile desteklenen tiplerin değerleri sabittir ve StringBuffer class ile desteklenen değerler değiştirilebilir.

C dilinde String türü bulunmamaktadır ve yaklaşım tarzı karakter dizisi şeklindedir.

Diziler C'de ilk değerin adresini gösteren bir gösterici olarak tutulmaktadır.

Türetilmiş veri tipleri

- ▶ Programlama dillerinin çoğu, önceden tanımlanmış veri türlerine ek olarak, programcının da yeni türler tanımlanmasına izin vermektedir.
- ▶ Programcının tanımlayacağı bir nesne için önceden tanımlanmış veri türleri yetersiz kalıyorsa, programcı kendi veri türünü yaratabilir.
- ▶ C dilinde de programcı yeni bir veri türünü derleyiciye tanıtabilir ve tanıttığı veri türünden nesneler tanımlayabilir.
- ▶ Türetilmiş (*structured*) tipler ilkel tiplerden oluşur ve bellekte bir dizi yerlesimde saklanırlar.
- ▶ Diziler, kayıtlar ve göstergeler türetilmiş veri tiplerini oluşturmaktadır.

Türetilmiş veri tipleri

► Diziler

Dizilerde bir elemanın yeri ilk elemana göre belirlenebilir.

Dizilerin veri elemanları bir temel veri tipi, ya da daha önceden tanımlanmış bir veri tipidir.

Dizilerin en önemli özelliği, dizideki bir elemana, tanımlayıcı kullanmadan, elemanın dizideki konumunu belirten bir indis aracılığıyla ulaşılabilmesidir.

Dizilerde adres polinomu

- ▶ Alt indis sınırı 1 ve her bir elemanın sözcük uzunluğu c olan bir dizinin A[k]'nci elemanın adresi:

$$\text{Adres}(A[k]) = \text{Adres}(A[0]) + k * c$$

şeklinde tanımlanır.

İki boyutlu (i sıra ve j sütunu olan) ve her satırında n eleman bulunan $A[i,j]$ isimli bir dizi için erişim fonksiyonu:

$$\text{Adres}([a(i,j)]) = \text{adres}[0,0] + ((i-0)*n) + (j-0)*c$$

şeklinde tanımlanır.

Record, Union, Küme türü

► Record (Kayıt) Tipi

Altalan olarak isimlendirilen birden fazla ifadenin bulunduğu yapıdır.

Kayıt veri tipi ile bir isim altında farklı tipte birden fazla alan tanımlanabilir.

Yani dizilerde homojen elemanlar bulunurken kayıtlarda heterojen elemanlar vardır.

Dizideki bir elemana indis numarası ile ulaşılırken kayıt veri tipinde alanlara her sahayı gösteren tanımlayıcılarla ulaşılmaktadır

Kayıt içerisinde tanımlanan her alanın birbirinden farklı isimleri vardır. İstenirse bu isimler bu tipin dışında farklı tanımlamalar için de kullanılabilir.

Record, Union, Küme türü

► Union (Ortaklık) Tipi

Aynı bellek bölgesinin farklı değişkenler tarafından kullanılmasını sağlayan veri tipidir.

Bu veri tipindeki değişkenlere ortak değişkenler de denir.

Buradaki temel amaç farklı zamanlarda kullanılacak birden fazla değişken için ayrı ayrı yer ayırma zorunluluğunun ortadan kaldırılarak belleğin iyi kullanılmasıdır.

Struct veri tipinde her değişken için bellekte ayrı ayrı yer ayrıılır.

Struct yapısında tüm alanlara farklı bilgilerin girilmesi mümkündür.

Ortaklık (union) yapısında ise ilgili bellekte tek bilgi tutulur.

Record, Union, Küme türü

► Set (Küme) Tipi

Aynı tipte ve birbirleri ile ilgili bilgilerin oluşturduğu bir guruptur.

Küme veri tipi emir esaslı (*imperative*) dillerden sadece Pascal'da tanımlıdır.

Diğer programlama dillerinin desteklememesinin nedeni set bellekte Word boyutuna göre yer ayırrır.

► PASCAL dilinde type kısmından faydalananarak *Set of* anahtar kelimesi ile küme veri tipi oluşturulur.

Type

Kodlar =**set of** [0..255];

Harf =**set of** ['A'..'Z'];

Rakam =**set of** [0..9];

Bellek yönetimi

- ▶ Bir programdaki değişkenler, sınıflar, metodlar bellekte tutuldukları yer bakımından 3 farklı bölge bulunmaktadır.
- ▶ Buna ek çalışan programın kodlarının bulunduğu ayrı bir kısımda derlenmiş kod olarak vardır.

Statik bellek bölgesi

Çalışma anı yığını

Heap bellek bölgesi

Derlenmiş kod

İşaretçiler

- ▶ İşaretçiler değişkenlerin kendisini değil adresini gösterir.
- ▶ Bir **İşaretçi** bir adresdir ve **İşaretçi değişken** ise adreslerin saklandığı yerdır.
- ▶ İşaretçi tipindeki değerler, gösterdikleri veri ne olursa olsun sabit bir büyülüktedirler ve genellikle tek bir bellek yerine sıgarlar.
- ▶ Liste, ikili ağaç ve dizi gibi veri yapıları işaretçilerle daha kolay kullanılabilir.
- ▶ İşaretçilerle Bir fonksiyondan başka birine dizi ve stringlerin aktarılması daha güvenli yapılabilir.
- ▶ Ayrıca normalde bir fonksiyondan tek bir değer geri alınabilirken işaretçiler ile birden fazla değer almak mümkündür.
- ▶ Bir işaretçi değişken tanımı aşağıdaki gibi tanımlanabilir.

*int *pdp;*

Burada *pdp isimli* değişken * karakteri ile işaretçi değişken olarak tanımlanmıştır. *int* ise değişkenin veri tipini göstermektedir.

İşaretçiler

- ▶ İşaretçi değişkenler belleğe dolaylı erişim için kullanılabilmektedir.
- ▶ Örneğin « **toplam** » isimli bir işaretçi değişkeninin 1950 değerini içersin ve 1950 olan bellek hücresinde 1250 değeri varsa,
 - ▶ “**toplam**” değişkenine normal başvuru 1950 değerini,
 - ▶ **dolaylı bir başvuru** ise 1250 değerini verecektir.

İşaretçiler

VOID GÖSTERİCİLER

- ▶ C dilinde, türü olmayan bir göstericidir.
- ▶ Dolayısıyla yeri geldiğinde bir tamayı gösterebileceği gibi yeri geldiğinde bir ondalık sayıyı da gösterebilir.
- ▶ Sadece göstericinin gösterdiği yer kullanılacağı zaman, derleyicinin o anki hangi tür olduğu bilmesi açısından dönüştürme işlemi uygulanmalıdır.

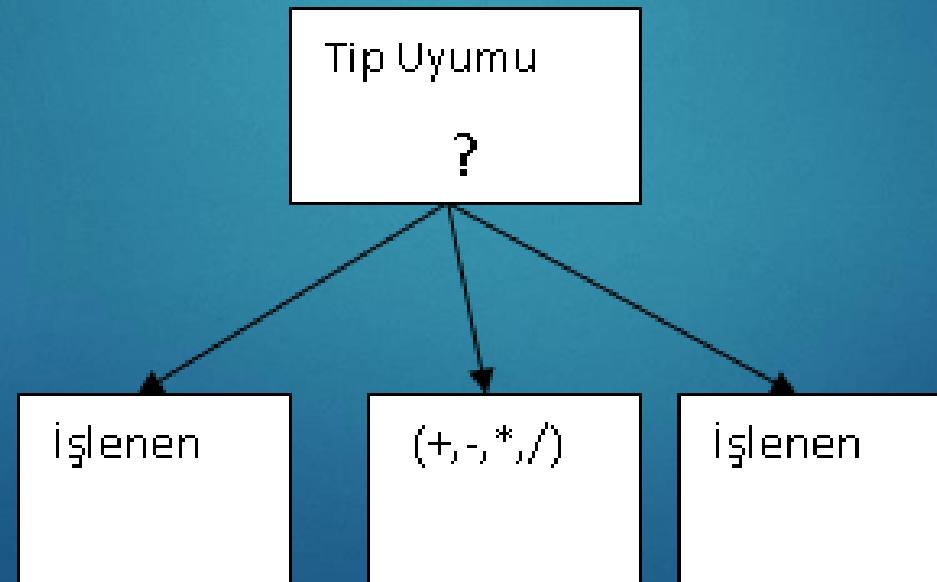
İşaretçiler

SALLANAN GÖSTERİCİLER

- ▶ Eğer bir gösterge tipi değişken serbest bırakılmış bir bellek adresini gösteriyorsa yani ilgili adreste geçerli veri bulunmuyorsa bu değişkene **sallanan işaretçi** (*dangling pointer*).
- ▶ Bir işaretçi tipinin tanımlayabileceği veri tipinde bir sınırlama olmaması halinde durağan tip denetimi yapılamadığı için, programların güvenilirliği azalmıştır.
 - ▶ İşaretçi değişkenin tanımlandığı ilk dil olan PL/I'da, gösterge değişkenin gösterebileceği elemanların veri tipi sınırlanmamıştır.
 - ▶ C'de ise bir işaretçi değişken tanımlanırken, adresini tutabileceği değişken tipi de belirtilmelidir. Bir `(int *a)` gösteriminde a, sadece int tipinde bir değişkene işaret eder.
- ▶ Java programlama dili işaretçi değişken kullanımına izin vermeyerek bu gibi sorunları önlemeye çalışmıştır.

Tip denetimi

- ▶ Bir programlama dilinin güvenilirliğinde en önemli etkenlerden biri tip denetimidir.
- ▶ Bir işlemcinin işlenenleri birbirleriyle uyumlu tipler olmalıdır. Tip denetimi derleme zamanında ve çalışma zamanında yapılır.

Tip dönüşümleri

- ▶ Herhangi bir işlem birden fazla değişken, sabit ve operatör içerebilir.
- ▶ İşleme giren değişken ve sabit ifadelerin farklı tiplerden olması doğaldır.
- ▶ Bu durumda sonucun hangi tipte olacağını işlem içerisinde değişken ve sabitler belirler.
- ▶ Böyle durumlarda işlem içerisinde hafızada en çok yer kaplayan ifadenin veri tipine göre sonucun tipi belirlenir.
- ▶ Ancak bazı durumlarda bu hatalı sonuçların oluşmasına sebep olur.

Tip dönüşümleri

- ▶ Farklı tipteki sabit veya değişkenler bir ifade içerisinde toplandığında hepsi aynı tipe dönüştürülür.
- ▶ Dönüşümme işlemi en yüksek ifadenin tipine göre yapılır.
- ▶ İlk olarak bütün **char** ve **short int** değerler **int** veri tipine otomatik olarak yükseltilir.
- ▶ Bu adım tamamlandıktan sonra diğer tüm dönüşürmeler aşağıda verilen tip dönüşümme algoritmasına göre adım adım yapılır:

Eğer işlenen **long double** ise ikinci **long double**'a dönüştürülür

Değilse Eğer işlenen **double** ise ikinci **double**'a dönüştürülür

Değilse Eğer işlenen **float** ise ikinci **float**'a dönüştürülür

Değilse Eğer işlenen **unsigned long** ise ikinci **unsigned long**'a dönüştürülür

Değilse Eğer işlenen **long** ise ikinci **long**'a dönüştürülür

Değilse Eğer işlenen **unsigned int** ise ikinci **unsigned int**'a dönüştürülür.

Tip dönüşümleri

- ▶ **Karışık tipli ifadelerde** (*mixed mode expression*) bir operatör farklı tiplerde operandlar aldığında eğer farklı operandlar için ayrıca operatör yoksa böyle ifadelerde tip dönüşümlerine ihtiyaç vardır.
- ▶ Bir tip dönüşümünde, bir nesne, kendi tipindeki tüm değerleri içermeyen bir tipe dönüştürülüyorsa bu tip dönüşümüne **daralan dönüşüm** denir. Bu dönüşümde hatalar oluşabileceğinden güvenli değildir. Kayan noktalı tipten tamsayıya dönüşüm, daralan dönüşümdür.
- ▶ Eğer bir değişkenin kendi tipinin tüm değerlerini içeren bir tipe dönüşümü gerçekleştiriyorsa bu dönüşüme genişleyen dönüşüm denir. Daha güvenli bir dönüşümdür. Tamsayı değişkenin kayan noktalı tipe dönüşümü, **genişleyen dönüşümdür**.

Tip dönüşümleri

- ▶ Derleyici karışık tipli bir işlemciyle karşılaşırsa, düşük tipteki değişken yüksek tipteki değişkenin tipine dönüştürülür.
- ▶ Derleyici tarafından gerçekleştirilen ve zorunlu dönüşüm olarak adlandırılan bu tip dönüşümüne **örtülü (*implicit*) dönüşüm** denir.
- ▶ Bu tip dönüşümler derleyicinin tasarımlı sırasında belirlenir.

Tip dönüşümleri

Atamalarda tip dönüşümü

- ▶ Tip dönüşümü, bir tipteki değişkeni başka bir tipteki değişkene atama durumunda meydana gelir.
- ▶ Atama işleminde sağ taraftaki ifade sol taraftaki değişkenin tipine dönüştürülür.

```
#include <stdio.h>
void main()
{
    int x=63;
    float f=27.54;
    char c='A';
    c = x; // x değişkeni c'ye atanıyor
    x = f; // f değişkeni x'e atanıyor
    f = c; // c değişkeni f'ye atanıyor
    f = x; // x değişkeni f'ye atanıyor
    printf(" %d\n", x ); // sonuç : 27
    printf(" %f\n", f ); // sonuç : 27.0000
    printf(" %d\n", c ); // sonuç : 63 }
```

Programlama Dillerinin Prensipleri

HAFTA 5

BAĞLAMA KAVRAMLARI VE İSİM KAPSAMLARI

DR. ÖĞR. ÜYESİ DENİZ BALTA

Bağlama (Binding)

- ▶ Bir özellikle (isim, adres, değer vb) bir program elemanı (değişken, altprogram vb.) arasında ilişki kurulmasına **bağlama** (*binding*) denir.

- ▶ Bağlamanın gerçekleştiği zamana **bağlama zamanı** denir.

Bağlama (Binding)

- ▶ Bu özelliklerin bağlanma zamanına göre ve bağlamanın durağan yada dinamik olmasına göre diller farklılık gösterir.
- ▶ Dilin tasarıımı, gerçekleştirmesi ve derlenmesi zamanında yapılan bağlamalara **statik bağlama** denir.
- ▶ Çalışma zamanında yapılan bağlamalara ise **dinamik bağlama** denir.

Bağlama zamanı

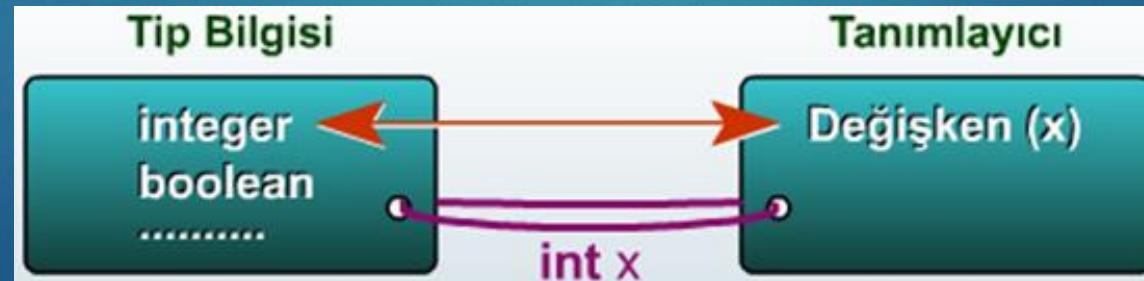
int hesap; ... hesap=hesap+10;

Hesap için olası tipler	Dilin tasarım zamanında
Hesap değişkeninin tipi	Dilin derlenmesi zamanında
Hesap değişkeninin olası değerleri	Derleyici tasarım zamanı
Hesabın değeri	Bu deyimin yürütülmesi zamanında
+ işlemcisinin muhtemel anlamları	Dilin tanımlanması zamanında
+ işlemcisinin bu deyimdeki anlamı	Derlenme süreci
10 literalinin ara gösterimi	Derleyici tasarıtı zamanında
Hesap değişkeninin alacağı son değer	Çalışma zamanında

- ▶ Bir programlama dilinin semantik olarak anlaşılması için program elemanlarının özelliklerinin bağlama zamanlarının tam olarak anlaşılmaması şarttır.
- ▶ Örneğin bir alt programın ne yaptığının anlaşılması için bir çağrıdaki gerçek parametrenin altprogramın tanımındaki formal parametreye nasıl bağlandığının anlaşılmasına şarttır.
- ▶ Bir değişenin o anki değerinin bilinmesi için belleğe ne zaman bağlılığının bilinmesi gereklidir.

Tip bağlama

- ▶ Bir tanımlayıcı (id) bir tip bilgisi ile ilişkilendirilince o tiple bağlanmış olur.
- ▶ Bir programlama dilinde bir değişken kullanılmadan önce isimlendirilmeli, bir tip ile bağlanmalıdır.
- ▶ Böylece o değişkenin hangi değerleri alabileceği ve üzerinde hangi işlemlerin yapılabileceği belirlenmiş olur.
- ▶ Semantik anlam analizi için bu çok önemlidir.

Statik tip bağlama

Durağan Tip Bağlama	Dinamik Tip Bağlama
Derleme Zamanında	bir değişkenin tipi çalışma zamanında, değişkenin bağlandığı değer ile belirleniyorsa
bir değişken, <i>integer</i> tipi ile bağlanmışsa	bir değişken, atama sembolünün sağ tarafında bulunan değerin, değişkenin veya ifadenin tipine bağlanır ve değişkenin tipi, çalışma zamanında değişkenin yeni değerler alması ile değiştirilir. A=1.5 A=14 Avantaj: Esneklik (örneğin sıralama)
FORTRAN, Pascal, C ve C++'da bir değişkenin tip bağlaması durağan olarak gerçekleşir ve çalışma süresince değiştirilemez.	APL, LISP, SMALLTALK, SNOBOL4
derleyici, tip hatalarını, program çalıştırılmadan önce yakalar.	Derleyicinin hata yakalama yeteneği zayıftır. Statik tip kontrolü yapılamaz Yorumlayıcı kullanıcılar

Statik tip bağlama

Örtülü (*implicit*) Tip Bağlama :

- ▶ Herhangi bir tanımlama deyiminin kullanılmaksızın, bazı varsayılan kurallar ile tip bağlaması yapılıyorsa buna **Örtülü tip bağlama** denir.
- ▶ Örneğin bir değişken isminin programda ilk kullanıldığı deyim ile ilişkili olarak tipini bağlanması örtülü tip bağlamadır.
- ▶ FORTRAN, PL/I, BASIC dilleri örtülü tanımlamalara sahiptir. FORTRAN'da bir değişenin ismi I,J, K, L, M, N harflerinden biri ile başlıyorsa bu değişken örtülü olarak INTEGER tipi ile aksi hallerde REAL tipi ile bağlanır.
- ▶ BASIC dilinde ise son karakteri \$ olan değişkenler char tipi ile bağlanırlar.

Statik tip bağlama

Örtülü (*implicit*) Tip Bağlama :

- ▶ Örtülü tanımlamalar, programlama dilinin güvenilirliğini tehlkeye atabilir.
- ▶ Çünkü bu örtülü tip bağlamaları bazı tip hatalarının ve programcı hatalarının derleyici tarafından yakalanmasına engel olabilir.
- ▶ Programcının tanımlamayı unuttuğu bir değişkene örtülü olarak tip atamasının yapılması fark edilemeyen hatalar oluşturabilir.
- ▶ Bu yüzden PL/I, BASIC, Perl ve FORTRAN gibi dillerde örtülü tanımlamalar bulunmasına karşın günümüzde çoğu programlama dili dışsal tanımlama yolunu tercih etmektedir.

Statik tip bağlama

Dışsal Tip Bağlama:

- ▶ Bu yöntemde tip bağlaması için **int**, **float** ve **char** gibi bir deyim kullanılır.
- ▶ Bir çok dil güvenlik nedeniyle bu yöntemi tercih eder.

```
public static void main (String [] args)
{
    String x;
    x="Mustafa";
}
```

Dinamik tip bağlama

- ▶ Bir değişkenin tipi çalışma zamanında ve değişkenin bağlandığı değer ile belirleniyorsa, bu dil **dinamik tip bağlamalı** bir dildir.
- ▶ Burada bir bildirim deyimi kullanılarak tip bağlaması yapılmaz, bunun yerine bir atama deyiminde bu değişkene bir değer atandığı zaman tip bağlaması yapılır.
- ▶ İlgi değişken, atama sembolünün sağ tarafında bulunan değerin, değişkenin veya ifadenin tipine bağlanır. Eğer değişken çalışma zamanında yeni değerler alırsa değişkenin tipi değiştirilir.

Dinamik tip bağlama

- ▶ Dinamik tip bağlamalı dillerde derleyicinin hata yakalama şansı statik tip bağlamalı dillere göre daha zayıftır.
- ▶ Çünkü bir atama operatörünün sağ ve sol taraflarında herhangi iki tip görünebilir.
- ▶ Bu durumda atama operatörünün sağındaki yanlış tip hata olarak algılanmaz ve sol tarafın tipi böylece yanlış bir tipe dönüşebilir.

Dinamik tip bağlama

- ▶ Dinamik tip bağlamalı dillerde tip kontrolü çalışma zamanında yapılmak zorundadır.
- ▶ Bir değişkenin değeri için kullanılan bellek değişken boyutta olmalıdır.
- ▶ Çünkü farklı tipler farklı miktarda yer kaplamaktadır.
- ▶ Dolayısıyla dinamik tip bağlamalı dillerde statik tip kontrolü yapmak mümkün olmamaktadır.
- ▶ Dinamik tip bağlamalı dillerin gerçekleşmesinde bu yüzden yorumlayıcı kullanılmaktadır.
- ▶ Çünkü dinamik olarak değişen tipleri makine koduna çevirmek zor olacaktır.

Dinamik tip bağlama

Avantajları:

- ▶ Değişkenlere Dinamik olarak tip bağlanması, programlamaya esneklik sağlar.
- ▶ Dinamik tip bağlamalı bir dilde farklı tipteki değerlerin sıralanması mümkündür.
- ▶ Sıralama programındaki değişkenlerin tipleri çalışma zamanında belirlenebiliyorsa dinamik tip bağlamalı dil bir avantajdır.
- ▶ Durağan tip bağlamalı programlama diller sadece tek bir veri tipi için bir sıralama programı yazılabilir. Ayrıca bu veri tipi başlangıçta bilinmemelidir.

Bellek bağlama

- ▶ Bir değişkenin ulaşılabilir bir bellek hücresi ile ilişkilendirilmesine **bellek yeri ataması** (*memory allocation*) denir.
- ▶ Değişkenin bu bellek hücresini iade etmesi ise **belleğin serbest bırakılması** (*deallocation*) olarak adlandırılır.
- ▶ Bir değişkenin bu bellek hücresi ile ilişkili kaldığı süreye ise (**bellek yeri ataması ile belleğin serbest bırakılması arası**) değişken için yaşam süresi (*lifetime*) denir.

Bellek bağlama

Program çalışma zamanı bellek düzeni:

- ▶ Programın derlenmiş hali yani derlenmiş kod parçası belleğin derlenmiş program kısmında saklanır.
- ▶ Program boyunca geçerli değişkenler (global değişkenler) statik (yığıt) bellek bölgesi kısmında tutulur.
- ▶ Yığın (Heap) bellek kısmı dinamik bellek değerleri için kullanılır. Dinamik bellek bölümü, gerektikçe büyüyebilir ve kullanılan bellek hücreleri iade edilebilir.

Bellek bağlama

Değişkenlerin bellek yeri bağlaması

etkinlik (activation) kaydı

aynı bellek bölümünün yeniden kullanılabilmesi

Doğrudan adresleme

Pascal-*dispose*

Java-otomatik

C'deki malloc fonksiyonu
C++ 'daki new işlemcisi

Bellek bağlama

Değişkenlerin bellek yeri bağlaması

Statik değişkenler:

- ▶ Statik değişkenler, programın yürütülmesi başlamadan bellek hücrelerine bağlanırlar ve bellek hücreleri ile programın çalışması sonlanıncaya kadar bağlı kalırlar.
- ▶ Derleme zamanında bu değişkenler için bellek ayrılması gerçekleşir.
- ▶ Dolaylı adresleme gerektiren değişken türlerine erişim yavaş iken Doğrudan adreslemeden dolayı Statik değişkenler verimlidir, erişim hızlıdır.
- ▶ Statik değişkenler esneklik kriterine olumsuz etki etmektedir.

Bellek bağlama

Değişkenlerin bellek yeri bağlaması

Yığıt dinamik (stack-dynamic) değişkenler:

- ▶ Yığıt dinamik değişkenlerin bellek yeri bağlamaları kendilerine ilişkin tanımlama deyimleri çalıştığında gerçekleşir.
- ▶ Yığıt dinamik değişkenler için bellek yeri, çalışma zamanında bellekteki yığıt bellekten ayrıılır.
- ▶ Dolayısıyla Yığıt dinamik değişkenler için ne kadar belleğe ihtiyaç olduğu derleme zamanında hesaplanamaz.
- ▶ ALGOL 60 ve bu çizgideki diller yığıt dinamik değişkenleri tanımlamaktadır. FORTRAN77 ve FORTRAN90 yerel olarak yığıt dinamik değişkenlere izin vermektedir. Pascal, C ve C++'da, lokal değişkenler, varsayılan olarak yığıt_dinamik değişkenlerdir.

Bellek bağlama

Değişkenlerin bellek yeri bağlaması

Dışsal heap dinamik değişkenler:

- ▶ Dışsal yığın dinamik değişkenler için ne kadar bellek gerektiği önceden bilinmez.
- ▶ Dolayısıyla bellek yeri bağlaması çalışma zamanında gerçekleşir.
- ▶ Çalışma zamanında veriler oldukça belleğe atanır ve bellek yeri yığın bellekten alınır ve daha sonra yığın belleğe iade edilir.
- ▶ Bu verilere sadece işaretçi (pointer) değişkenler aracılığıyla ulaşılabilir. Bu değişkenlerin tip bağlaması derleme zamanında gerçekleşir.

Bellek bağlama

Değişkenlerin bellek yeri bağlaması

Örtülü heap dinamik değişkenler:

- ▶ Örtülü değişkenler, sadece kendisine bir değer atandığı zaman belleğe bağlanırlar ve her yeni atamada tip ve bellek özellikleri yeniden belirlenebilir.
- ▶ Örtülü dinamik değişkenler kod yazımına esneklik kazandırmaktadır.
- ▶ Bunun yanında değişen tüm özelliklerin çalışma zamanında izlenmesi zorunluluğundan dolayı bir hız kaybı vardır.
- ▶ Ayrıca esneklikten dolayı derleyicilerin yakalayamayacağı hatalar olabilir.

İsim kapsamları

- ▶ Programda tanımlanan bir isim için hangi komutların ve deyimlerin bu isme ulaşabileceği ve bu ismin geçerli ve etkin olduğu program alanına **isim kapsamı (name scope)** denir.
- ▶ İsim kapsam, ismin tanımlandığı noktadan başlar ve o programlama dilinin kabul ettiği isim kapsamı kurallarına bağlı olarak sonraki bir noktaya kadar devam eder.
- ▶ İsimler geçerli olduğu kapsam alanı için lokal değişkendir. Bir kapsamda onu saran kapsamalardan alınan isimler lokal olmayan değişkenlerdir.
- ▶ Ana program blokundaki bir isim ise global değişkendir.

İsim kapsamları

Statik Kapsam Bağlama:

- ▶ Statik kapsam bağlamada değişkenlerin kapsam alanları programın lexical – metinsel düzenine göre yapılır.
- ▶ Bir değişken ismi ile karşılaşıldığında değişkenin tanımı öncelikle bulunduğu blokta aranır.
- ▶ Eğer burada bu değişken bildirilmemişse programın lexical incelemesi ile fiziksel olarak kendisine en yakın blokta değişkene başvuru yapılır.
- ▶ Değişkenin bildirimini yaptığı ilk yerdeki değerlere göre işlemler yapılır. Ve ilk çağrım noktasına dönülür.

İsim kapsamları

Statik Kapsam Bağlama:

Statik kapsam bağlamanın değerlendirilmesi:

- ▶ Programlama dillerinde Blok kavramı ile altprogramların ayrıştırılması kolaylaşmakla birlikte statik kapsam bağlamada, iç içe altprogramlarda fazla sayıda genel değişken kullanımına sebep olabilir.
- ▶ Programdaki genel değişkenler, gerekli olmasa bile, tüm altprogramlara görünür olacaklardır. Bu ise programlama dilinin güvenilirlik kriterine zarar verecektir.

İsim kapsamları

Dinamik Kapsam Bağlama:

- ▶ Eğer bir ismin kapsamı, altprogramların metinsel düzenine (lexical scope) değil de altprogramların çağrılmış sırasına göre çalışma zamanında belirleniyorsa bu bağlamaya **dinamik kapsam bağlama** olarak adlandırılır.
- ▶ Dinamik kapsam bağlamada bir değişken ismi çalışma zamanında aynı isimli yeni bir değişken bulunana kadar, kendisinden sonra çalıştırılan tüm deyimlerde geçerlidir.

İsim kapsamları

Dinamik Kapsam Bağlama:

Dinamik Kapsam Bağlamanın Değerlendirilmesi:

- ▶ Dinamik kapsam bağlama kurallarının uygulanması kolaydır.
- ▶ Fakat procedure'de bir değişkene yapılan başvuru, deyimin her çalışmasında farklı değişkenleri gösterebilir.
- ▶ Ayrıca bir değişkenin aldığı değer çalışma zamanında değişimekte ve kullanıcı bunu programı okuyarak kolayca izleyememektedir.
- ▶ Bu ise programın anlaşılabilirliğini azaltmakta ve dillerin okunabilirlik ölçütünü olumsuz etkilemektedir.

Bloklar

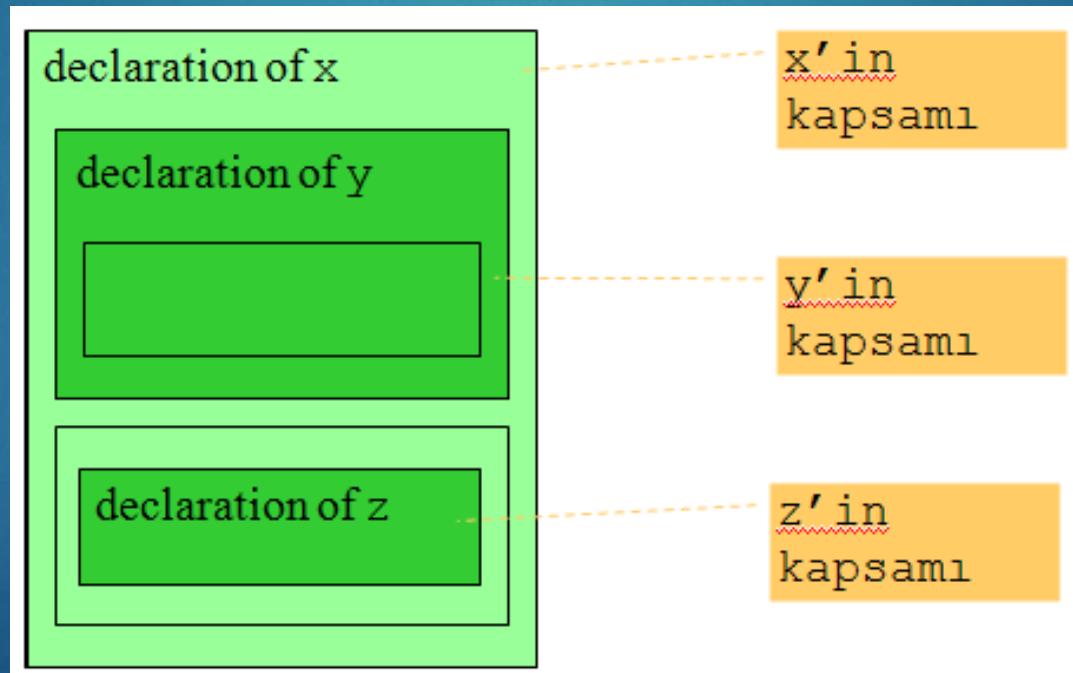
- ▶ Blok, herhangi bir bildirimin, bağlamanın kapsamının sınırlandırıldığı program bölgesidir.
- ▶ Bir program blokunda deyimler bir araya getirilir ve bu deyimlere özgü yerel değişkenler tanımlanır. Bir blok içerisinde tanımlanan değişkenlere bu bloğun **yerel değişkenleri** denir.
- ▶ O blok içinde görünebilen fakat orada bildirilmemiş değişkenlere ise o blok için **yerel olmayan değişkenler** denir.
- ▶ Her programlama dilinin kendine has blok yapısı vardır.
- ▶ Bir programlama dilinde altprogramlar içi içe yuvalanabiliyorsa bu dil **blok yapılı** bir dildir.

Bloklar

- ▶ Pascal, altprogramların yuvalanmasına izin verdiği için blok yapılı bir dil olarak nitelenmesine karşın, altprogram olmayan bloklar, Pascal programlarında yer alamaz.
- ▶ C'de altprogramlar yuvalanamaz ve isimsiz bloklar bulunabilir.
- ▶ C ve C++'da "**{... }**" arasındaki birleşik (**compound**) deyimler bir bloktur ve blok içerisinde yeni kapsamlar tanımlanabilir.
- ▶ Bloklarda tanımlanmış değişkenler, yığıt dinamik değişkenlerdir ve bu blok çağrııldığı zaman bellek kullanırlar.

Bloklar

- ▶ Modern programlama dilleri içiçe blok yapılarına izin vermektedir.
- ▶ Blok yapısı programlama dillerinde okunabilirliği ve ifade gücünü yükselten bir tekniktir.

Programlama Dillerinin Prensipleri

HAFTA 6

YAPISAL PROGRAMLAMA

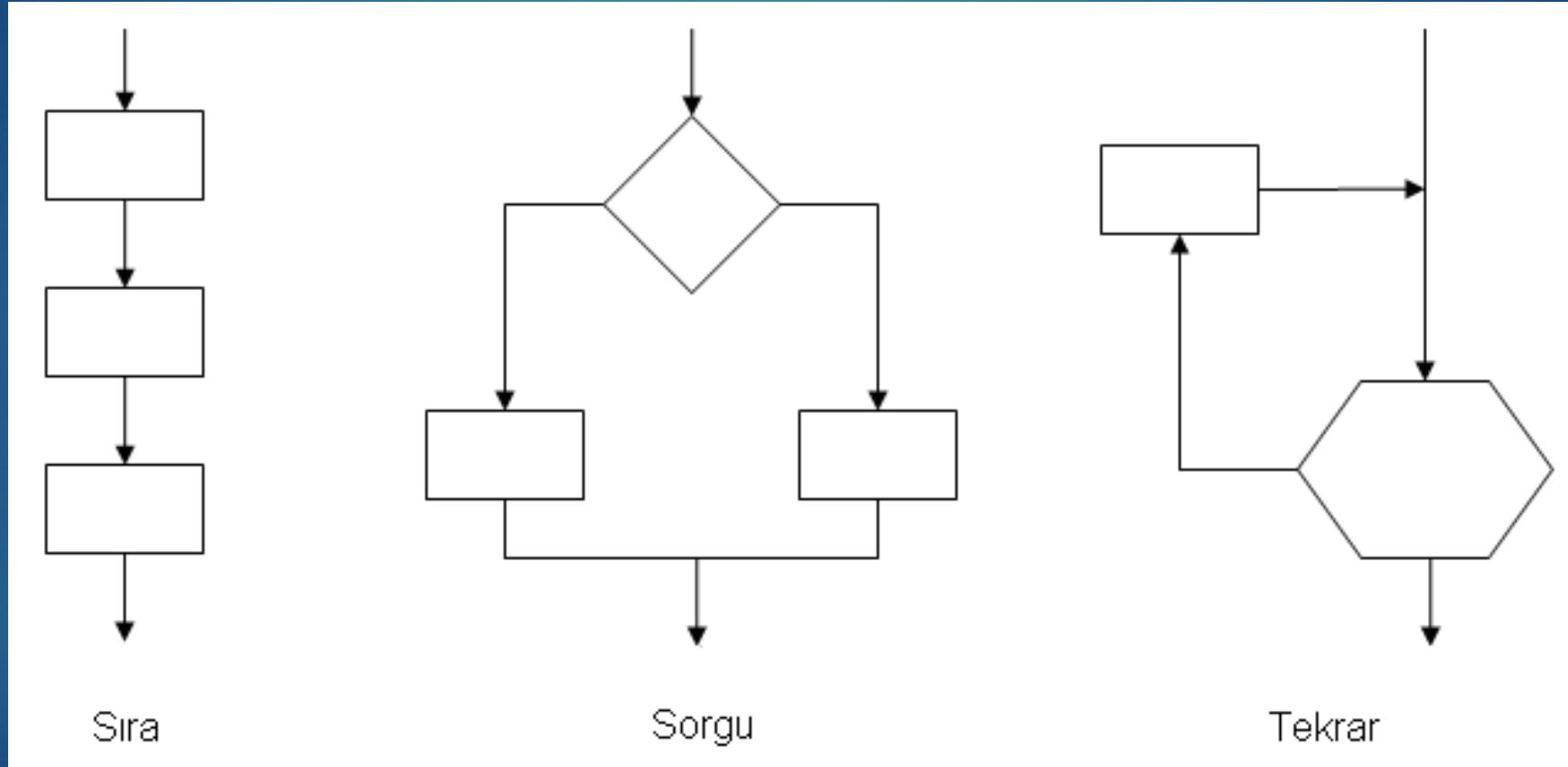
ALT PROGRAMLAR VE MODÜLASYON

DR. ÖĞR. ÜYESİ DENİZ BALTA

Yapısal Programlama

- ▶ Yapısal programlama, program tasarımı ve yazılmasını kurallara bağlayan ve disiplin altına alan bir yaklaşımdır.
- ▶ Yapısal programlama tekniğinde bir programın kolay yazılması, okunabilir olması ve hatalardan daha kısa sürede ayıklanması amaçlanmaktadır.
- ▶ Özellikle 70'li yıllar yapısal programmanın ilke olarak yerleşmekte olduğu yillardır.

Yapısal Programlama

Sıralı Yapılar

- ▶ Sıralı yapılar bir programdaki bir yada birden fazla deyimin göründükleri sırada yapılmasını sağlar.
- ▶ Sıralı işlemlerde en temel işlem atama işlemidir.
- ▶ En basit akış şeması ifadeleri, bir dizi işlemin birbiri ardından sırasıyla yapılmasını şeklinde olan akış ifadeleridir.
- ▶ Bu tip akışlar oldukça yalın ve basittir.
- ▶ Bu tarz akışlar genelde bir problemin bir parçasını çözümlemek ve ifade etmek için kullanılır.
- ▶ Sorgu ve tekrar gerektirmeyen bazı basit ardışık problemler de bu tip akış kullanabilir.

Seçimlik Yapılar

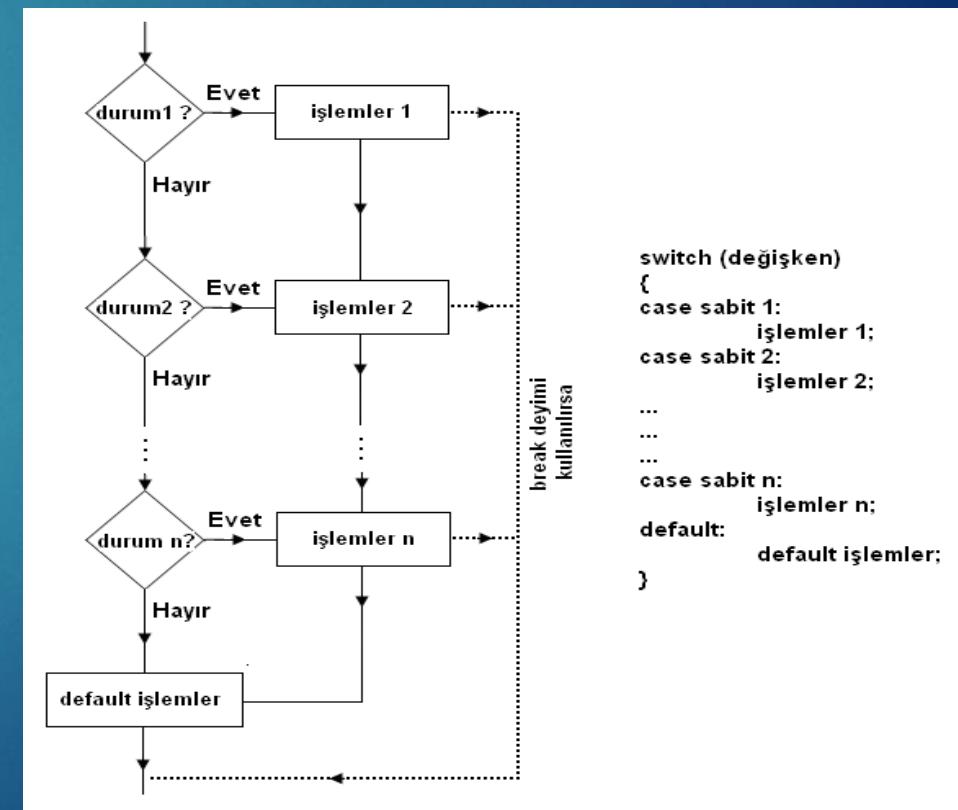
- ▶ Algoritma içerisinde verilen işlem adımları genel de sıralı adımlardan oluşur.
- ▶ Fakat bazı koşullarda bu işlem sıralarının değiştirilmesi ve diğer bir işlem sırasının seçilmesi gerekebilir.
- ▶ Soru (seçme) işlemi akış diyagramında baklava dilimi şeklindeki karşılaştırma simgesi ile ifade edilir.
- ▶ Simgenin içerisine koşul yazılır. Koşulun sonucuna göre iki yönden birisi seçilir.
- ▶ Program akışı, koşul olumlu ise “evet” olumsuz ise “hayır” olarak etiketlenen yöne dallanma yapar.

Seçimlik Yapılar – İç içe (Nested) seçimlik yapılar

- ▶ İki-yollu seçim deyimleri içiçe yuvalandığında, else deyiminin hangi if deyimine ait olduğunu belirlenmesi güçleşir ve sallanan-else (dangling else) problemi oluşabilir.
- ▶ Bu problem dillerde, ikinci if-then yapısı bir deyimin gurubunun tek bir deyim gibi algılanmasını sağlayan birleşik deyim yapılması yoluyla çözülmüştür.
- ▶ Birleşik deyimler, ALGOL60, Pascal'da begin ... end yapısı, C'de ise { ... } yapısıyla sunulmaktadır.

Seçimlik Yapılar- Çoklu seçim yapıları

- ▶ “switch” – “case” seçme yapısı bir değişkenin içeriğine bakarak programın akışını birçok seçenekten birisine yönlendiren bir karşılaştırma deyimidir.
- ▶ Değişkenin içeriği hangi sabit ile uyuşursa ona ait işlem kümesi ve arkasındaki bütün işlem kümeleri yürütülür.
- ▶ Ancak küme deyimleri arasında break kullanılırsa, daha sonraki tüm işlem kümeleri atlanarak “switch” bloğunun sonuna gidilir.

Seçimlik Yapılar- Kısa devre değerlendirme

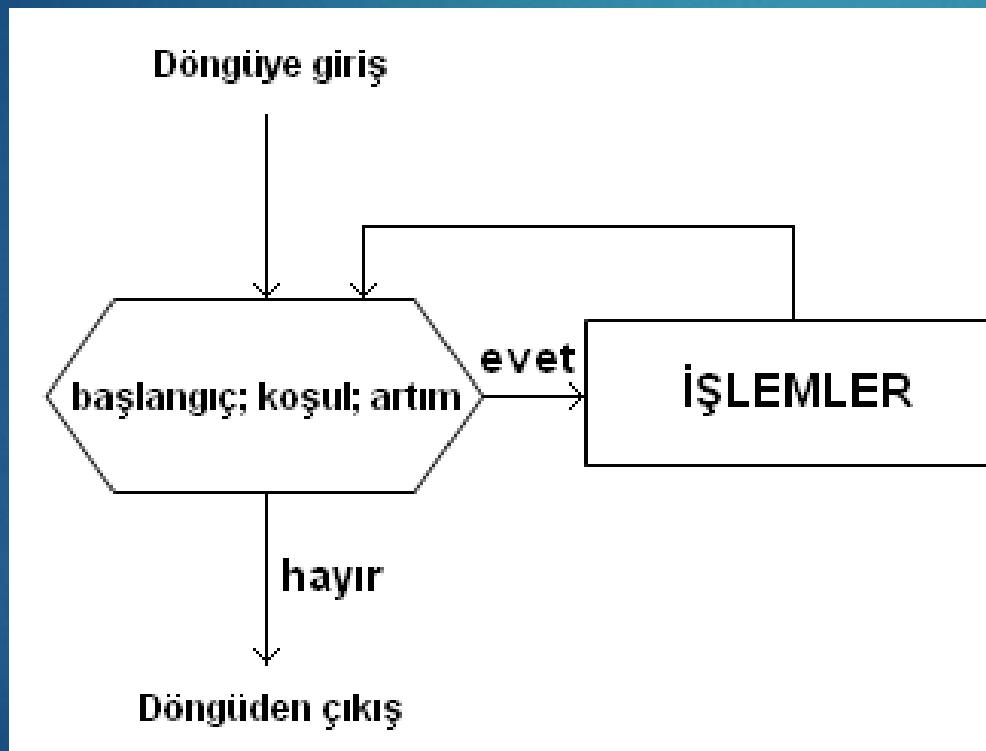
- ▶ Bir ifadenin sonucunun elde edilmesinde ifadede bulunan bütün operand yada operatörlerin değerlendirilmesine gerek yok ise burada kısa devre değerlendirme söz konusudur.
- ▶ Kısa devre değerlendirmede, ifadenin sonucunun elde edilmesi için tek bir bileşenin sonucu yeterli olabilir.
- ▶ Eğer sonucun belirlenmesinde bütün operand yada operatörlerin değerlendirilmesi gerekiyorsa buna **tam değerlendirme** denir. Tam değerlendirmede, ifadedeki her bileşen ayrı ayrı değerlendirilir.
- ▶ Bir programlama dilinin tam değerlendirme veya kısa devre değerlendirmeyi destekleyip desteklemediği dilin tasarımlı sırasında bağlanır.

Tekrar Yapıları

- ▶ Uygulamalarda sıkılıkla döngü kurulması gerekmektedir.
- ▶ Bu döngü kurma işlemi, ya döngü deyimleriyle yada yapısal programlamada ilke olarak kullanılması istenilmeyen goto deyimiyle gerçekleştirilir.
- ▶ Döngü deyimleri uygulamalarda yazılan kod uzunluğunu azaltır.
- ▶ Tekrar yapıları temel olarak Sayaç kontrollü ve mantıksal kontrollü döngüler olmak üzere iki sınıfa ayıralabiliriz.

Sayaç kontrollü döngü yapıları

FOR Döngüsü:

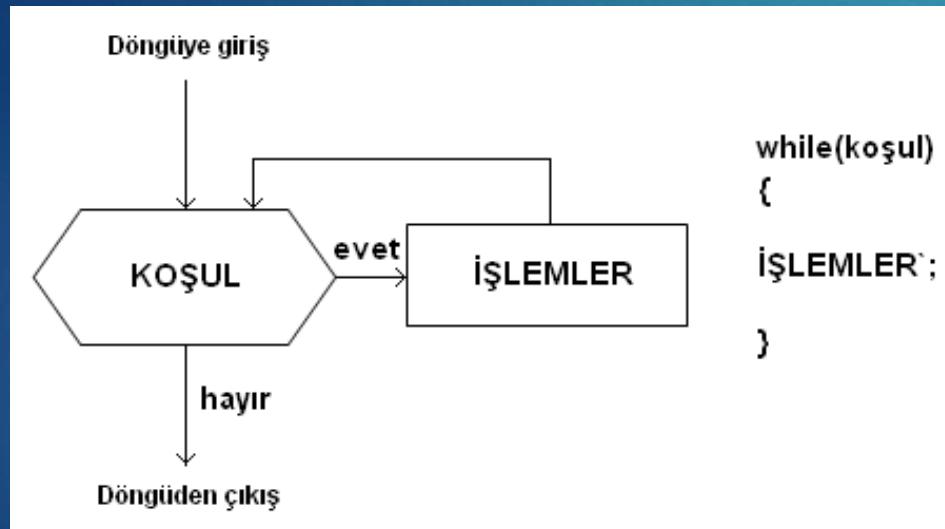
```
for(sayaç başlangıcı; koşul; artım)  
{  
    İŞLEMLER;  
}
```

Mantıksal Kontrollü Döngü yapıları

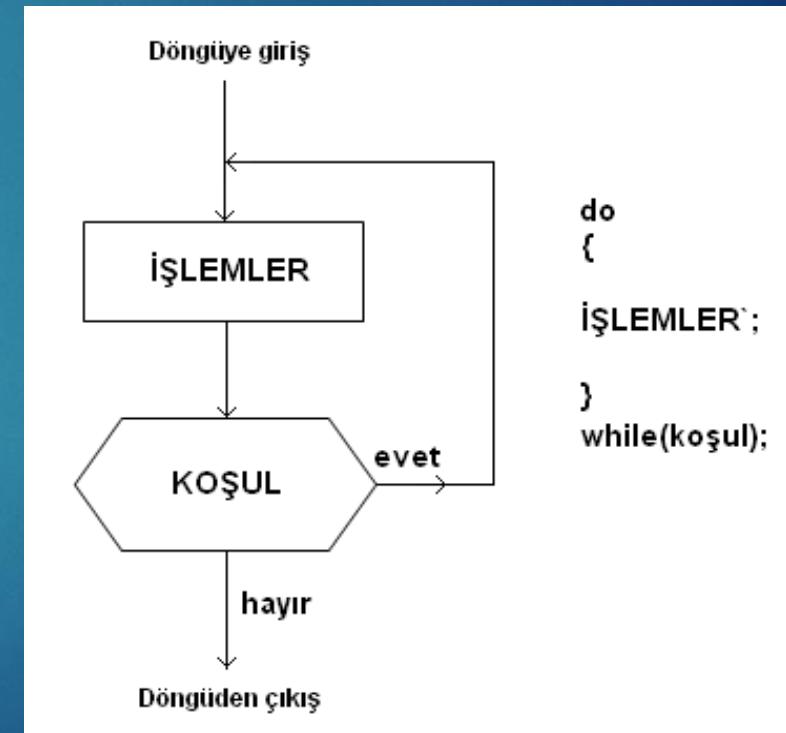
- ▶ Mantıksal kontrolü Tekrar Yapıları kendi içerisinde koşulu başta sınayan (pre-test), diğerı koşulu sonda sınayan (post-test) olmak üzere iki sınıfa ayrılır.
- ▶ Koşulu başa sınavması, daha çevrime girmeden döngü koşuluna bakılması ve koşul olumlu ise çevrime girilmesi, koşul olumsuz ise çevrime girilmeden sonraki adımlara geçilmesi anlamına gelir.
- ▶ Koşulun sonda sınanması ise, çevrim içerisinde kodun en az bir kere işletilmesi ve eğer koşul sağlanıyorsa çevrime devam edilmesi sağlanmıyor ise çevrimden çıkışması anlamına gelir.

Mantıksal Kontrollü Döngü yapıları

► WHILE döngüsü

DO-WHILE döngüsü

Döngü kontrol mekanizmaları

- ▶ Bir program içinde deyimlerin akışı kullanıcı tarafından yönlendirilebilir.
- ▶ Dil döngünün bir tekrarının normalden önce tamamlanması için deyimler kullanılmasına izin verebilir.
- ▶ Bir döngünün tek başlangıç ve çıkış noktası olmalıdır. Oysa zaman zaman bir döngüden normalden önce çıkmak yada başka bir döngüye girmek gerekebilir.
- ▶ Java, C ve C++ dillerinde bir döngüden normalden önce çıkış için **break** deyimi, Modula-2, QuickBASIC ve Fortran 90 dillerinde ise ADA'da olduğu gibi **exit** deyimi kullanılır.
- ▶ C' de döngülerde akışı değiştirmek için ayrıca denetimi en içteki döngünün sınıma deyimine aktaran **continue** deyimi kullanılabilmektedir.

Alt Programlar ve Modülasyon

- ▶ Çoğu problemin çözümünde genellikle uzun programlara ihtiyaç duyulmaktadır.
- ▶ Binlerce ifadeden oluşan bir programların yazılması ve anlaşılması oldukça zor bir işlemidir.
- ▶ Bu sebeple problemin daha kolay çözülebilen alt parçalarına (modül) ayrıştırılması işlemi yapısal programmanın temel yaklaşımlarındanandır.

Alt program modül tanımı

- ▶ Küçük program parçacıkları olarak adlandırılabilen bu yapı alt program, modül, fonksiyon veya prosedüre şeklinde kendini gösterebilir.
- ▶ Altprogram kullanmanın faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:
 - ▶ Belirli bir işi yapan program parçasının, birden çok yerde değişik veriler için ayrı ayrı yazılmasını önlerek program kodlarının gereksiz yere uzaması önlenmiş olur.
 - ▶ Düşük düzeydeki ayrıntıları, program mantığının ana akışından uzaklaştırıp ayrı modüllere yerleştirerek, programın tasarılanmasını kolaylaştırır ve okunabilirliğini artırır.
 - ▶ Büyük bir programın, daha küçük ve yazılması daha kolay fonksiyonel parçalara bölünür.
 - ▶ Program yazma işinin birden çok programcı tarafından paylaşılmasına olanak sağlar ve altprogramlar birden çok uygulama arasında paylaşılabilir.

Fonksiyonlar

- ▶ Alt program olarak isimlendirilebilecek fonksiyon kendi kendine işlem görebilecek modülerliğe sahip bir işi gerçekleştirmek için yazılmış kod bloğudur.
- ▶ Altprogram (fonksiyon) çağrıldığı zaman formal parametreleri ve lokal değişkenleri ile birlikte çağrılır.
- ▶ Her altprogramın tek bir başlangıç noktası vardır.
- ▶ Bellek yeri ataması da çağrıldığı zaman gerçekleşir.
- ▶ Denetim çağrıldığı noktaya geçtiğinde ise bu bellek yeri boşaltılır.

Fonksiyonlar

- ▶ Yığıt bellek, yerel değişkenler ve altprogramın çalışması süresince kullanılan parametreler gibi bir altprogram çağrımla ilişkili bilgiyi saklamak için kullanılır.
- ▶ Yığıt, LIFO mantığında çalışan bir veri yapısı olduğu için ve aynı anda tek bir altprogram etkin olabildiği için, altprogramların çalışma tekniğine uygundur.
- ▶ Etkin olan her altprogram için yığıt bellekte bir etkinlik kaydı (activation record) oluşturulur.
- ▶ Altprogramlarda kullanılan yerel değişkenler için her yordama ilişkin etkinlik kaydı kapsamında, yığıt bellekte bellek atanır.

Fonksiyonlar

Program kodu Altprogram çağrılmamış deyimi Program kodu	
Altprogram Başlığı	Altprogram ismini, parametreler listesini (formal parametreler) ve varsa altprogramın döndürdüğü değer tipini bildirir.
Lokal değişkenler	Altprogramda geçerli değişkenler
Deyimler	Altprogramda tanımlı deyimler
Altprogram sonu	Altprogramın çalışması bittikten sonra kontrol çağrıldığı noktaya geçer.
Program kodu	
call prog1 (a,b,c)	call:çalıştırma deyimi prog1:altprogram ismi a,b,c: gerçek parametre

Fonksiyonlarda çağrı kısmı

- ▶ Altprogramlar gerekli parametrelerle birlikte çağrılmınca etkinleşir ve çalışması tamamlanıncaya kadar, diğer etkin olan programlar durdurulur.
- ▶ Eğer alt program bir fonksiyon ise fonksiyonun çalışması bitince, sonuç olarak tek bir değer üretilir ve bu değer, fonksiyonu çağrıran ifadeye döndürülerek fonksiyon çağrısının yerini alır.
- ▶ Böylece etkinlik yeniden ilk program birimine geçer.

Fonksiyonlarda dönüş kısmı

- ▶ Bir alt program çağrıldığında ve dönüş kısmına geldiğinde bellekte yapılan işlemlere bakıldığında yerel değişkenler çıkarılır.
- ▶ İlgili parametreler karşılık gelen gerçek parametrelere aktarılır.
- ▶ Dönüş adresi yığıttan alınır ve bu adressteki komutlar çalıştırılır.
- ▶ Kontrol çağrılan noktadan devam eder.

Prototip Tanımlama

- ▶ C ve C++ dilinde metod ve fonksiyonlar değişkenler gibidir.
- ▶ Çağrıldıkları yerden daha yukarıda tanımlanmış olmaları gereklidir.
- ▶ Bu tanımlama metodun tamamı olabileceği gibi sadece değişken tanımı gibi tanımlama yapılabilir.
- ▶ Bu tanımlama işlemine **prototip tanımlama** denir.
- ▶ Prototip tanımlamada metodun içeriği yazılmaz sadece parametre türleri ve dönüş türü yazılır.
- ▶ C dilinde, C++'tan farklı olarak dönüş türü int olan fonksiyonların prototipi tanımlanması zorunlu değildir.
- ▶ Derleyici bir fonksiyonu çağrııldığı yerden daha önce bulamaz ise onun dönüş türünün int olduğunu varsayıacak ve dosyada bu fonksiyonu arayacaktır.

Parametre Aktarma Yöntemleri

- ▶ C dili için alt programın (metot ya da fonksiyon) veriye erişmesinin iki yolu vardır.
- ▶ Bunlardan biri lokal olmayan değişken tanımlayıp erişmek diğer ise parametreler.
- ▶ Lokal olmayan değişken yani global değişken tanımı önerilmeyen bir yöntemdir.
- ▶ Dolayısıyla en iyi yol parametre ile alt yordamların iletişime geçmesidir.
- ▶ Parametreler lokal değişkenlerdir ve çalışma anı yığınında tutulurlar. Fonksiyon çağrıları bittiğinde bellekten silinirler.

Parametre Aktarma Yöntemleri

- ▶ Formal parametre, fonksiyon ya da altprogramın tanımlandığı yerdeki parametrelerdir.
- ▶ Gerçek parametre ise fonksiyonun çağrıldığı noktada karşılaşılan parametrelerdir.
- ▶ Fonksiyon çağrılığında bu gerçek parameterler ile formal parametreler arasında bir aktarım ilişkisi kurulacaktır.

Parametre Aktarma Yöntemleri- Değer ile çağrıma – Pass by value

- ▶ Çağırın, çağrırlana değeri direkt olarak gönderir.
- ▶ Formal parametre, asıl parametre ile ilişkili olur.
- ▶ Sadece gerçek parametrelerden formal parametrelere doğru bir aktarım söz konusudur.
- ▶ Bütün dillerin desteklediği güvenli bir yöntemdir.
- ▶ Aktarım sırasında formal parametre için bellekte yer ayrıılır.

Parametre Aktarma Yöntemleri- Referans ile çağrıma – Pass by reference

- ▶ C ve Java dilinde desteklenmeyen bu çağrıım şekli C++ dilinde desteklenmektedir.
- ▶ Aktarma işlemi sırasında formal parametre için ayrı bir bellek tahsisini yapılmaz.
- ▶ Kullanılan gerçek parametrenin belleğidir.

Parametre Aktarma Yöntemleri- Gösterici (adres) ile çağrıma

- ▶ Bu çağrım türünde parametre türü bir göstericidir ve çağrıırken değer yerine adres gönderilir.
- ▶ Dolayısıyla adres ile çağrıma olarak ta isimlendirilir.
- ▶ Gerçek ve formal parametrelər ayrı ve birer gösterici olarak bellekte yer işgal eder.

- ▶ Referans ile gösterici ile çağrıma yöntemi karşılaştırıldığında referans ile çağrılmaya tercih edilmektedir.
- ▶ Çünkü formal parametrenin gösterdiği adresin değişme durumu olabilir. Bu nedenle referans ile çağrıma daha güvenlidir.

Parametre Aktarma Yöntemleri- Sonuç ile çağrıma

- ▶ sonuç (out) parametresi alt programa (metot ya da fonksiyon) bir değer olarak gönderilmez bilakis fonksiyon içerisinde değer alıp gelir.
- ▶ Formal parametre lokal değişken gibi davranışır ve çağrıvana değer olarak döner.
- ▶ C++'ta referans çağrıma yöntemi kullanılarak yapılabilecek bu işlem C dilinde referans ile çağrıma desteklenmediği için C dilinde sonuç ile çağrıma yöntemi uygulanamaz .

Parametre Aktarma Yöntemleri- isim ile çağrıma

- ▶ Popüler dillerde pek rastlanmayan aktarma yöntemidir.
- ▶ Algol dilinde destek vardır.
- ▶ Fonksiyon çağrılığında parametre olarak değer değil de fonksiyonun adı gider.

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 7 - Nesne Yönelimli Programlama

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Nesnelerin Görünüşleri
- Nesneye Dayalı Düşünme
- Sınıf Hiyerarşisi
- this terimi
- Nitelikler
- İç içe Sınıflar
- Yıkıcı Metot
- Erişim Niteleyicileri
- Kalıtım
- Overload ve Override

Tanım

- Nesneye dayalı programlama kompleks sistemleri yapılandırma ve yönetmeye imkan sağlamaktadır.
- Günlük hayatımızda kullandığımız şeylerin taklit edilmesi esasına dayanılır.
- Nesnelerin tanımlanmasını ve kullanımını destekleyen dillere nesne yönelimli dil denir.
- Tüm nesneye yönelik diller, programlama dilleri literatüründe sınıf ve alt sınıf kavramını ilk defa tanıtan SIMULA67 diline dayanmaktadır.

Nesnelerin Görünüşleri

- Bir problemin çözümünde bir nesne herhangi bir varlık olarak ifade edilebilir.

Harici Görünüş

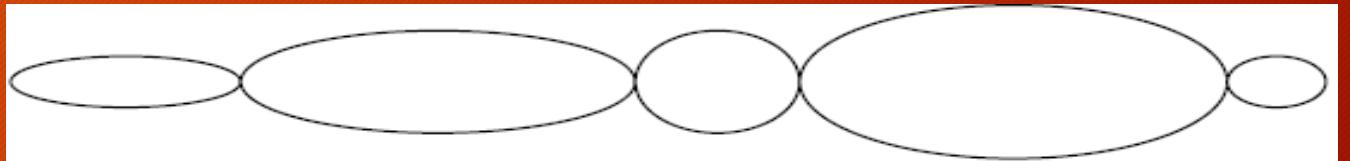
Kargo Takip Sistemi

- Kargo
- Müşteri
- Nakliye

Bu kullanılabilecek varlıklarlardır. Bunlar nesnelerin harici görünüşüdür.

Farklı Özelliklere Sahip Aynı Tür Nesneler

- Genişlik ve yükseklikleri farklı fakat aynı elips nesneleri

Nesneye Dayalı Düşünme

- Object (nesne) : Veriler ve işlemler topluluğu
- Class (sınıf) : Nesneler kümesinin bir tanımı
- Subclass (altsınıf) : Bir sınıfın ilave özelliklere sahip birkümesi
- Instance (örnek) : Bir sınıfın bir nesnesi için kullanılan teknik bir terim
- Method (metod) : Bir işlemi yürüten bir altprogram içeriği
- Message (mesaj) : Bir metodu işlemek için bir istek, bir alt programın çağrılması

Sınıf Hiyerarşisi

Shape - Şekil

Box - Kutu

Elipse - Elips

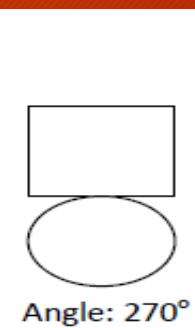
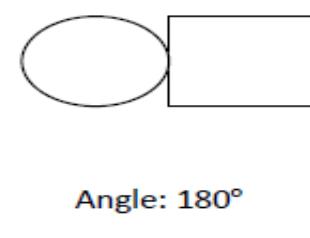
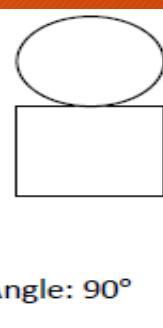
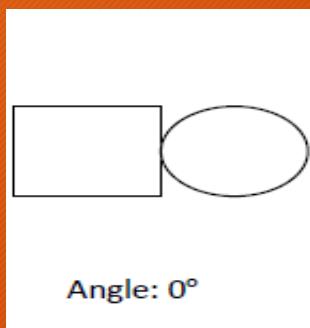
Circle - Daire

Line – Çizgi

Text

- Bir sınıfın içine girmiş sınıf alt sınıfıdır. Tersi süper sınıf veya üst sınıfıdır.
- Bir nesneye gelen bir mesaj, bir altprogramın çağrılmasına benzer.

Nesne Türerilmesine Örnekler

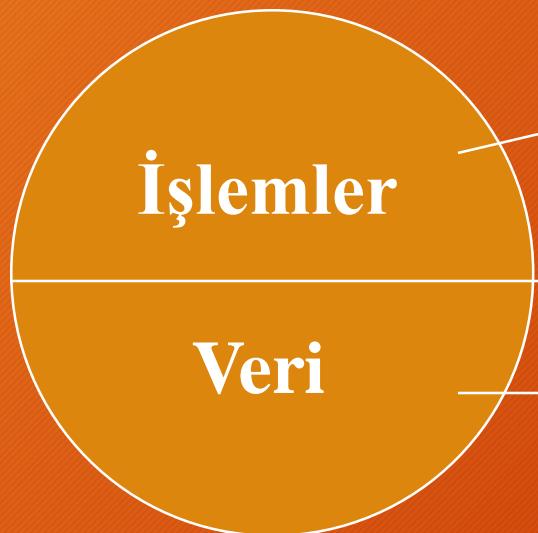

Sınıf

- Kapsüllemeyi, veri gizlemeyi ve çok biçimliliği mümkün hale getiren yapı.
- Kullanıcı tanımlı bir türdür.
- Veri ve metotları içerir, dolayısıyla mesaj gönderilip cevap alınabilir.

Nesne Terimi

NESNE

Üye Fonksiyonlar

Veri

Alt değişkenler ve private
fonksiyonlar

Nesnenin Oluşturulması

- Sınıftan türetilenek bir nesnede içerisinde bulunacak elemanlar ilk değerlerini almaları gereklidir.
- Bu durumda nesne oluşturma aşamasında bir metot çağrılmalıdır.
- Bu fonksiyon kurucu veya yapıcısı (constructor) fonksiyondur.

```
// Java  Ogrenci o1 = new Ogrenci("Ahmet Almaz",159);
class Ogrenci{
    private String isim;
    private int numara;

    public Ogrenci(String ism,int nmr){
        isim=ism;
        numara = nmr;
    }
}
```

```
//C++  Ogrenci o1("Ahmet Almaz",159);
class Ogrenci{
private:
    string isim;
    int numara;
public:
    Ogrenci(String ism,int nmr){
        isim=ism;
        numara = nmr;
    }
};
```

this Terimi

- Sınıf hiyerarşisinde, o anda oluşturulan nesneyi ifade etmek için kullanılır.
- Bazı durumlarda kullanımı gereklidir.
- Ayrıca okunabilirliği artırmak için de kullanılmaktadır.

this teriminin kullanımı

```
class Kisi{  
    public String isim;  
    ...  
  
    public Kisi(String isim){  
        isim=isim;  
        yas=0;  
        boy=20;  
        kilo=4;  
    }  
    ...  
}
```

```
// doğrusu  
public Kisi(String isim){  
    this.isim=isim;  
    yas=0;  
    boy=20;  
    kilo=4;  
}
```

Nitelik Tanımı (Property)

- Nitelikler bazı programlama dillerinde desteklenmektedirler.
- Amaç sınıfındaki bir veya birden fazla alt alanı okuma ve yazma yönünden korumaya almak veya yönetebilmektir.
- Nitelik desteklemeyen programlama dillerinde bu metodlar yardımıyla yapılır.

```
class Kisi
{
    private double kilo;
    private double kalori;

    public Kisi()
    {
        kilo = 4;
        kalori = 0;
    }

    // C# dili
}

public double Kalori
{
    get
    {
        return kalori;
    }
    set
    {
        kalori = value;
        if (kalori > 1000)
            kilo += (kalori / 1000);
    }
}

public double Kilo
{
    get
    {
        return kilo;
    }
}
```

Yıkıcı Metotlar

- Çöp toplayıcı araçlarına sahip diller için dikkat edilmesine gerek olmayan metotlardır.
- Fakat söz konusu C++ gibi bir dil ise Heap bellek bölgesinde oluşturulan nesnelerin belleğe geri iadesi gerekeceğinden yıkıcı metotların önemi büyütür.

Yıkıcı Metotlar

- C++ dilinde programcı tarafından çağrılabilen yıkıcı metot java ve C#, Python gibi dillerde çöp toplayıcı tarafından çağrılır.

```
//Java  
public class Arac{  
    @Override  
    protected void finalize() throws Throwable {  
        // Çöp toplayıcı tarafından çağrılr.  
    }  
}
```

```
// C#  
class Arac : IDisposable  
{  
    ~Arac()  
    {  
        // Çöp toplayıcı tarafından  
    }  
  
    public void Dispose()  
    {  
        // Programcı çağrırlabilir  
        // Nesnenin yok edilmesini garantiyor  
    }  
}
```

```
// Python  
class Arac:  
    def __del__(self):  
        # Çöp toplayıcı tarafından
```

Erişim Niteleyicileri

- Sınıflarda bilgi gizleme, dış kullanıma açma, kalıtım için kullanma gibi işlemler için erişim niteleyicileri kullanılır.

Varsayılan: Bazı dillerde

C++ (struct) public, C++(class) private

C# private

Java aynı pakette ise sınıf dışından erişilebilir.

private: Sadece sınıf içerisinde erişilebilir.

protected: Sınıf dışından sadece kalıtım yolu ile erişilebilir.

public: Sınıf içi ve dışında erişilebilir.

Erişim Niteleyicileri

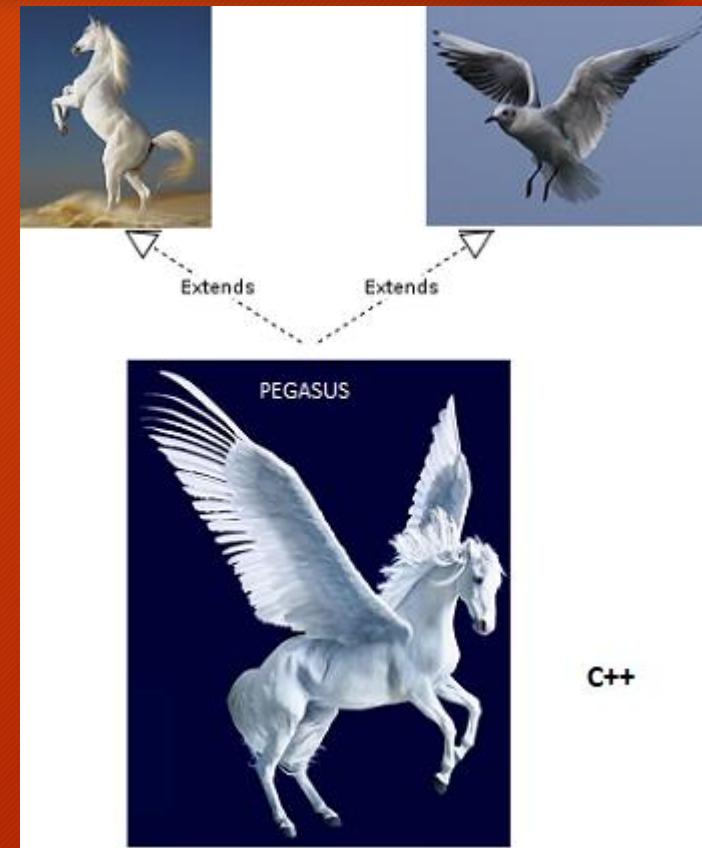
- Bilgi gizleme iki çeşit değişikliğe imkan sağlar.
 - Yürütme (implementation) Değişiklikleri
 - Eğer bir nesne ile olan bütün etkileşimler o nesnenin arayüzü üzerinden yapılıyorsa o zaman arayüzün arkasında gizlenen algoritmalar ve veri yapıları yürütme yardımıyla değiştirilebilir.
 - Kalıtım Değişiklikleri
 - Bir üst sınıfa olan bütün etkileşimler arayüzler üzerinden olursa program alt sınıflarının eklenmesi ile genişletilebilir.

Kalıtım

- Birçok tür tamamen bağımsız olmayacağı ve bazı özellikleri başka türlere benzeyecektir.
- Bu durumda bu özelliklerin bir üst sınıfın alınması geliştirme sürecini hızlandırır.
- Kalıtım alınan sınıfı üst sınıf denir ve programlama dillerinde yukarıya mesaj gönderme şekli;
 - Java super
 - C# base
 - C++ Sınıf adı ile

Kalıtım

- C++ gibi bazı dillerde çoklu sınıf kalıtımı desteklenir.
- Java ve C# dillerinde çoklu arayüz kalıtımı desteklenmektedir.
- Çok biçimlilik yine kalıtım ile desteklenmektedir.

Çoklu Kalıtım ve Diamond Problemi

```
class Canli{
    public:
        double kilo;
};

class Kus : public Canli{
    public:
        Kus(){
            kilo=0.25;
        }
        void YemekYe(double kalori){
            kilo += (kalori/10000);
        }
        double Kilo(){
            return kilo;
        }
};
class At : public Canli{
    public:
        At(){
            kilo=100;
        }
        void YemekYe(double kalori){
            kilo += (kalori/1000);
        }
        double Kilo(){
            return kilo;
        }
};
class Pegasus : public At, public Kus{
    public:
        Pegasus(){
        }
};

int main(){
    Pegasus *p = new Pegasus();
    p->YemekYe(1500);
    cout<<p->Kilo();
    delete p;
    return 0;
}
```

Overload (Aşırı Yükleme) ve Override (Ezme) Terimleri

- Overload bir metoda yeni anlamlar kazandırarak çok biçimliliği destekler.
- Override ise metodu yeniden tanımlamaktır. Dolayısıyla eski metodu ezmiş olacaktır.

C# dilinde operatörlerin aşırı yüklenmesi

```
class Sayi
{
    public int deger;
    public Sayi(int dgr)
    {
        deger = dgr;
    }
    public static Sayi operator +(Sayi s1, Sayi s2)
    {
        return new Sayi(s1.deger+s2.deger);
    }
    public override string ToString()
    {
        return this.deger.ToString();
    }
}
```

C#'ta ilkel türe benzer kullanım

```
static void Main(string[] args)
{
    Sayi x = new Sayi(10);
    Sayi y = new Sayi(5);
    Console.WriteLine(x+y);
    Console.ReadKey();
}

static void Main(string[] args)
{
    int x = 10, y = 5;
    Console.WriteLine(x+y);
    Console.ReadKey();
}
```

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 8 - Nesne Yönelimli Programlama - 2

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Arayüzler
- Çoklu Sınıf ve Arayüz Kalıtımıları
- namespace ve Paketler
- Soyut Sınıflar
- Kalıtım Hiyerarşisi
- Object Veri Türü
- Generic - Şablon Yapılar
- Friend Erişim Niteleyicisi

Arayüz Tanımı

- Arayüz kullanımı aslında bir sözleşme imzalamaktır.
- Bir arayüzden kalıtım alan bir sınıf o arayüzü gerçekleştireceğini vadediyor demektir.
- Arayüzler yardımıyla kullanılabılırlik dış dünyaya rahatlıkla açılabilir.
- Java ve C#'ta arayüzler alan içeremez sadece public metot tanımı içerebilirler.
- Java ve C# dilinde direkt desteği bulunan arayüzler, C++ dilinde soyut sınıflar kullanılarak gerçekleştirilir.

```
public interface MuzikCalar {  
    public void Oynat(String dosyaTuru, String dosyaAdi);  
}
```

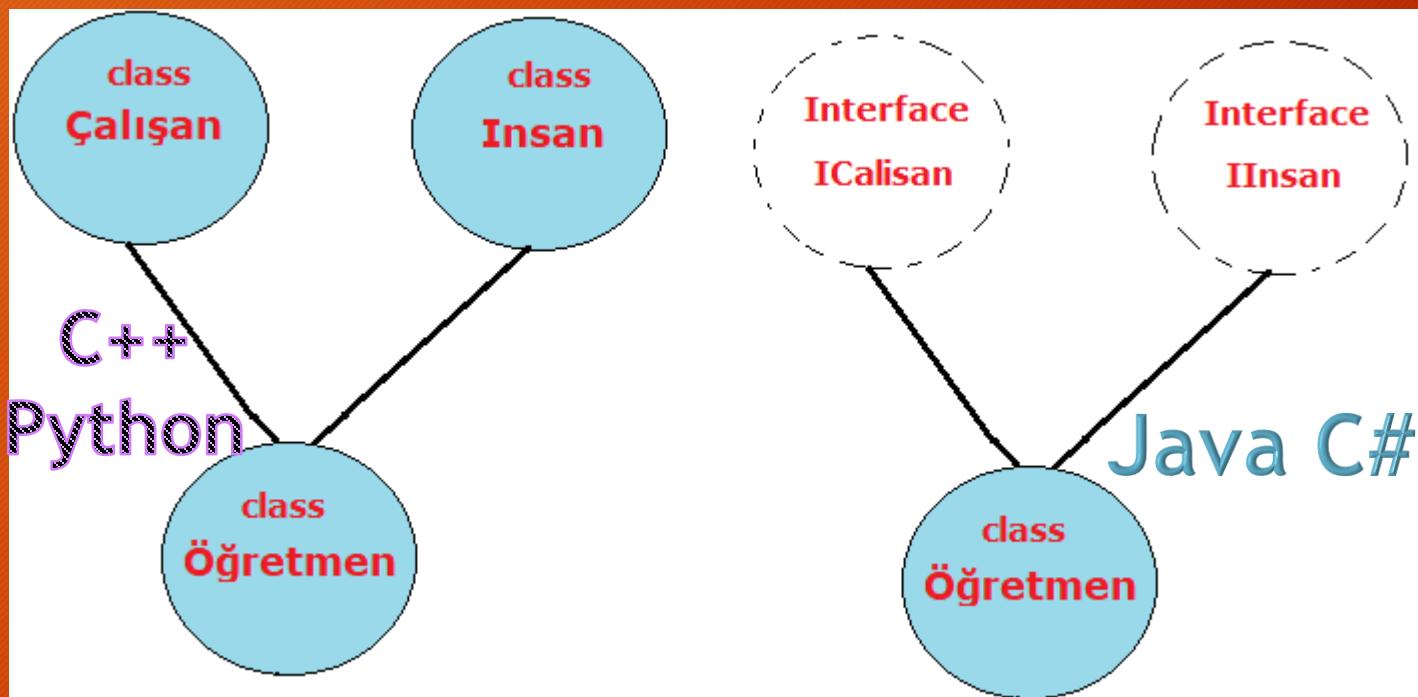
Arayüzler

```
interface IEmail{
    public void setGonderen(String gonderen);
    public void setAlan(String alan);
    public void setMesaj(IIcerik mesaj);
}
interface IIcerik{
    public String StringOlarakIcerik();
}
class Email implements IEmail{
    public void setGonderen(String gonderen){ /*Göndereni ayarlar*/ }
    public void setAlan(String alan){ /*Alanı ayarlar*/ }
    public void setMesaj(IIcerik mesaj){ /*Mail mesajını ayarlar*/ }
}
```

```
class Html implements IIcerik{
    public String StringOlarakIcerik(){
        // HTML'i String olarak ifade et.
    }
}
```

Arayüzler

- Çoklu sınıf kalıtımı izin verilmeyen dillerde çözüm olarak arayüz bulunmalıdır. Çoklu arayüz kalıtımı yapılmalıdır.

Çoklu Sınıf Kalıtımı

```
class Sekil
{
    protected double genislik;
    protected double yukseklik;
    1 başvuru
    public Sekil(double genislik,double yukseklik)
    {
        this.genislik = genislik;
        this.yukseklik = yukseklik;
    }
}
```

C#

base

```
class Daire : Sekil
{
    0 başvuru
    public Daire(double g,double y) : base(g,y)
    {
    }
}
```

```
class Insan{
    protected:
        double boy;
    public:
        Insan(double boy) { this->boy = boy; }
};

class Calisan{
    protected:
        int Id;
    public:
        Calisan(int Id){ this->Id = Id; }
};

class Ogretmen : public Insan, public Calisan{
    public:
        Ogretmen(double boy,int Id) : Insan(boy),Calisan(Id) {
        }
};

class Insan:
    ...
class Calisan:
    ...
class Ogretmen(Insan, Calisan):
    super()
```

Python

Yazılan sıraya göre çağrıır
Önce Insan sonra Calisan sınıfının
Kurucusu çağrırlır.

namespace (isim uzayları) ve Paketler

- Bir arayüzden farklı olarak isim uzayları kodu organize etmek, derli toplu bir halde bulunmasını sağlar. C++ ve C# dillerinde desteklenir.
- Java dilindekiavourites karşılığı paketlerdir ve klasör mantığı ile saklanır.

```
namespace A{
    double Hesapla() { return 0; }
}
namespace B{
    double Hesapla() { return 1; }
}
int main(){
    cout<<A::Hesapla()<<endl; 0 yazar
    cout<<B::Hesapla()<<endl; 1 yazar
    return 0;
}
```

C++

Soyut Sınıflar

- İçerisinde tamamlanmamış alanlar içeren sınıflara denir.
- Arayüzden farkı tanımlanmış alanlar da içerebilirler.
- Tanımlanmamış alanlar kalıtım yolu ile tanımlanır.
- Eksik tanım içerdikleri için soyut sınıflardan nesne türetilemez.

Soyut Sınıflar

C++

```
class Canli{
    private:
        int yas;
    public:
        virtual void YemekYe() = 0;
        int Yas() const { return yas; }
};

class Kedi : public Canli{
    public:
        void YemekYe() {
        }
};


```

C#

```
public abstract class Canli{
    public int yas { get; }

    public abstract void YemekYe();
}

public class Kedi : Canli
{
    public override void YemekYe()
    {
    }
}
```

Kalıtım Hiyerarşisi

- Java ve C#

Object Veri Türü

- Herhangi bir türü içinde barındırabilecek şekilde tasarlanmış veri türüdür.
- Boxing ve Unboxing kullanımlarında büyük önem arz eder.
- Java dilinde en üstteki sınıf Object sınıfıdır ve bu sınıfın diğer bütün sınıflar gizli olarak kalıtım alır.
- Java ve C# dillerinde Object sınıfı bulunurken, C++ dilinde böyle bir sınıf yoktur.

Generic - Şablon Yapıları

- C# ve C++ dillerinde aktif olarak kullanılan şablon yapıları Java diline sonradan dahil olmuştur.
- Bir dilde Object sınıfı ile şablon yapıları taklit edilebilir.

```
public class Koleksiyon<Tur>
{
    public Tur[] Elemanlar;

    public Koleksiyon(Tur []Elemanlar)
    {
        this.Elemanlar = Elemanlar;
    }

    public String EnBuyukEnKucukBirlestir()
    {
        return Elemanlar.Max().ToString() + Elemanlar.Min().ToString();
    }
}
```



```
int[] tamsayilar = { 15,95,20,2,18,32};
Koleksiyon<int> koleksiyonsayilar = new Koleksiyon<int>(tamsayilar);
koleksiyonsayilar.EnBuyukEnKucukBirlestir(); 952 döner

char[] karakterler = { 'a', 'w', 'r', 't', 'k', 'p' };
Koleksiyon<char> koleksiyonkarakterler = new Koleksiyon<char>(karakterler);
koleksiyonkarakterler.EnBuyukEnKucukBirlestir(); wa döner
```

Generic - Şablon Yapılar

```
template <typename Tur>
class Koleksiyon{
public:
    Tur *Elemanlar;
    int uzunluk;
    Koleksiyon(Tur *Elemanlar,int uzunluk) {
        this->Elemanlar = Elemanlar;
        this->uzunluk = uzunluk;
    }
    string EnBuyukEnKucukBirlestir() {
        return toString(*max_element(Elemanlar,Elemanlar+uzunluk))+  
               toString(*min_element(Elemanlar,Elemanlar+uzunluk));
    }
    string toString(Tur t)
    {
        ostringstream ss;
        ss << t;
        return ss.str();
    }
};
```


friend Erişim Niteleyicisi

```
class Sayi{  
    private:  
        double deger;  
        void setDeger(double dgr){  
            deger = dgr;  
        }  
        friend class Top;  
};  
class Top{  
    private:  
        Sayi *s;  
    public:  
        Top(){  
            s = new Sayi();  
            s->setDeger(100);  
        }  
        double getDeger() const{  
            return s->deger;  
        }  
};
```


- Java dilinde **friend** diye bir terim yoktur. Fakat bu işlem, Sınıfları aynı pakete yerleştirerek kısmen gerçekleştirilebilir.
- Aynı paketteki sınıflar birbirlerinin **protected** ve erişim niteleyicisi olmayan elemanlarına erişebilirler.

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 9 - Nesne Yönelimli Programlama - 2

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Arayüzler
- Çoklu Sınıf ve Arayüz Kalıtımıları
- namespace ve Paketler
- Soyut Sınıflar
- Kalıtım Hiyerarşisi
- Object Veri Türü
- Generic - Şablon Yapılar
- Friend Erişim Niteleyicisi

Arayüz Tanımı

- Arayüz kullanımı aslında bir sözleşme imzalamaktır.
- Bir arayüzden kalıtım alan bir sınıf o arayüzü gerçekleştireceğini vadediyor demektir.
- Arayüzler yardımıyla kullanılabılırlik dış dünyaya rahatlıkla açılabilir.
- Java ve C#'ta arayüzler alan içeremez sadece public metot tanımı içerebilirler.
- Java ve C# dilinde direkt desteği bulunan arayüzler, C++ dilinde soyut sınıflar kullanılarak gerçekleştirilir.

```
public interface MuzikCalar {  
    public void Oynat(String dosyaTuru, String dosyaAdi);  
}
```

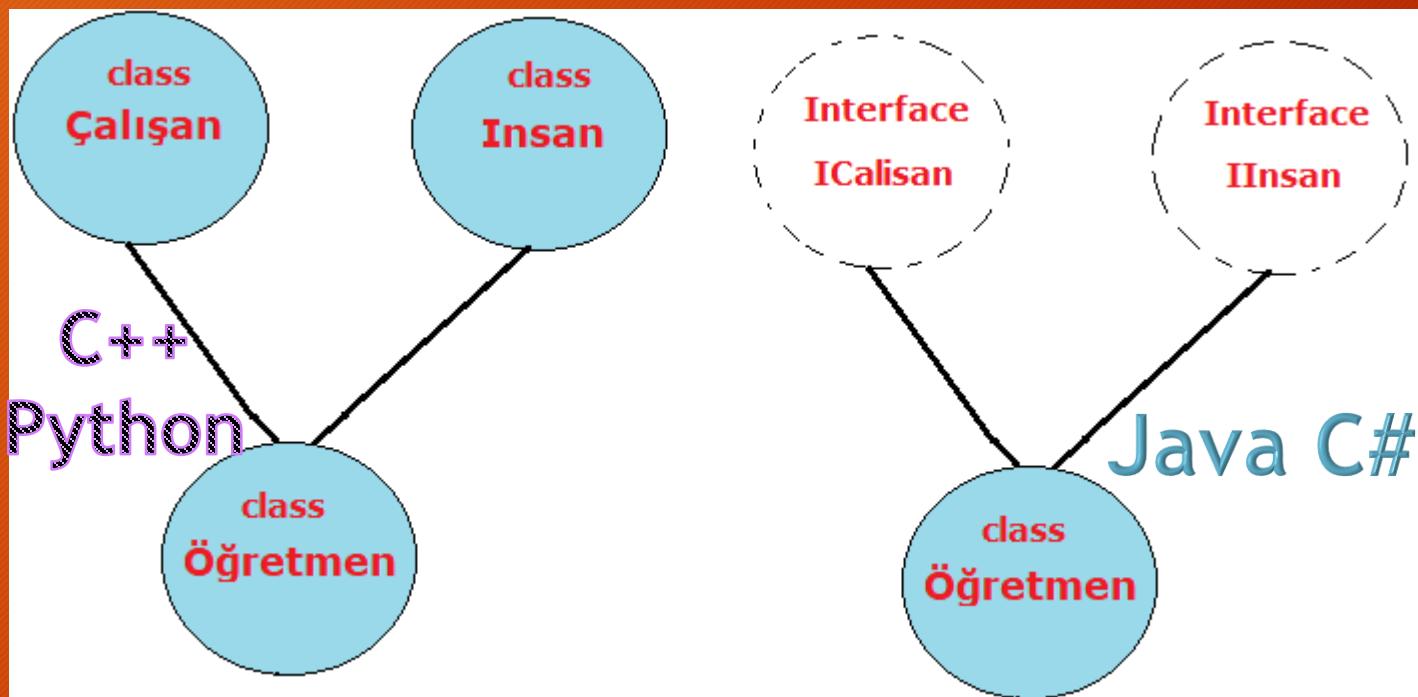
Arayüzler

```
interface IEmail{
    public void setGonderen(String gonderen);
    public void setAlan(String alan);
    public void setMesaj(IIcerik mesaj);
}
interface IIcerik{
    public String StringOlarakIcerik();
}
class Email implements IEmail{
    public void setGonderen(String gonderen){ /*Göndereni ayarlar*/ }
    public void setAlan(String alan){ /*Alanı ayarlar*/ }
    public void setMesaj(IIcerik mesaj){ /*Mail mesajını ayarlar*/ }
}
```

```
class Html implements IIcerik{
    public String StringOlarakIcerik(){
        // HTML'i String olarak ifade et.
    }
}
```

Arayüzler

- Çoklu sınıf kalıtımı izin verilmeyen dillerde çözüm olarak arayüz bulunmalıdır. Çoklu arayüz kalıtımı yapılmalıdır.

Çoklu Sınıf Kalıtımı

```
class Sekil
{
    protected double genislik;
    protected double yukseklik;
    1 başvuru
    public Sekil(double genislik,double yukseklik)
    {
        this.genislik = genislik;
        this.yukseklik = yukseklik;
    }
}
```

C#

base

```
class Daire : Sekil
{
    0 başvuru
    public Daire(double g,double y) : base(g,y)
    {
    }
}
```

```
class Insan{
    protected:
        double boy;
    public:
        Insan(double boy) { this->boy = boy; }
};

class Calisan{
    protected:
        int Id;
    public:
        Calisan(int Id){ this->Id = Id; }
};

class Ogretmen : public Insan, public Calisan{
    public:
        Ogretmen(double boy,int Id) : Insan(boy),Calisan(Id) {
        }
};

class Insan:
    ...
class Calisan:
    ...
class Ogretmen(Insan, Calisan):
    super()
```

Python

Yazılan sıraya göre çağrıır
Önce Insan sonra Calisan sınıfının
Kurucusu çağrırlır.

namespace (isim uzayları) ve Paketler

- Bir arayüzden farklı olarak isim uzayları kodu organize etmek, derli toplu bir halde bulunmasını sağlar. C++ ve C# dillerinde desteklenir.
- Java dilindekiavourites karşılığı paketlerdir ve klasör mantığı ile saklanır.

```
namespace A{
    double Hesapla() { return 0; }
}
namespace B{
    double Hesapla() { return 1; }
}
int main(){
    cout<<A::Hesapla()<<endl; 0 yazar
    cout<<B::Hesapla()<<endl; 1 yazar
    return 0;
}
```

C++

Soyut Sınıflar

- İçerisinde tamamlanmamış alanlar içeren sınıflara denir.
- Arayüzden farkı tanımlanmış alanlar da içerebilirler.
- Tanımlanmamış alanlar kalıtım yolu ile tanımlanır.
- Eksik tanım içerdikleri için soyut sınıflardan nesne türetilemez.

Soyut Sınıflar

C++

```
class Canli{
    private:
        int yas;
    public:
        virtual void YemekYe() = 0;
        int Yas() const { return yas; }
};

class Kedi : public Canli{
    public:
        void YemekYe() {
        }
};


```

C#

```
public abstract class Canli{
    public int yas { get; }

    public abstract void YemekYe();
}

public class Kedi : Canli
{
    public override void YemekYe()
    {
    }
}
```

Kalıtım Hiyerarşisi

- Java ve C#

Object Veri Türü

- Herhangi bir türü içinde barındırabilecek şekilde tasarlanmış veri türüdür.
- Boxing ve Unboxing kullanımlarında büyük önem arz eder.
- Java dilinde en üstteki sınıf Object sınıfıdır ve bu sınıfın diğer bütün sınıflar gizli olarak kalıtım alır.
- Java ve C# dillerinde Object sınıfı bulunurken, C++ dilinde böyle bir sınıf yoktur.

Generic - Şablon Yapıları

- C# ve C++ dillerinde aktif olarak kullanılan şablon yapıları Java diline sonradan dahil olmuştur.
- Bir dilde Object sınıfı ile şablon yapıları taklit edilebilir.

```
public class Koleksiyon<Tur>
{
    public Tur[] Elemanlar;

    public Koleksiyon(Tur []Elemanlar)
    {
        this.Elemanlar = Elemanlar;
    }

    public String EnBuyukEnKucukBirlestir()
    {
        return Elemanlar.Max().ToString() + Elemanlar.Min().ToString();
    }
}
```



```
int[] tamsayilar = { 15,95,20,2,18,32};
Koleksiyon<int> koleksiyonsayilar = new Koleksiyon<int>(tamsayilar);
koleksiyonsayilar.EnBuyukEnKucukBirlestir(); 952 döner

char[] karakterler = { 'a', 'w', 'r', 't', 'k', 'p' };
Koleksiyon<char> koleksiyonkarakterler = new Koleksiyon<char>(karakterler);
koleksiyonkarakterler.EnBuyukEnKucukBirlestir(); wa döner
```

Generic - Şablon Yapılar

```
template <typename Tur>
class Koleksiyon{
public:
    Tur *Elemanlar;
    int uzunluk;
    Koleksiyon(Tur *Elemanlar,int uzunluk) {
        this->Elemanlar = Elemanlar;
        this->uzunluk = uzunluk;
    }
    string EnBuyukEnKucukBirlestir() {
        return toString(*max_element(Elemanlar,Elemanlar+uzunluk))+  

            toString(*min_element(Elemanlar,Elemanlar+uzunluk));
    }
    string toString(Tur t)
    {
        ostringstream ss;
        ss << t;
        return ss.str();
    }
};
```


friend Erişim Niteleyicisi

```
class Sayi{  
    private:  
        double deger;  
        void setDeger(double dgr){  
            deger = dgr;  
        }  
        friend class Top;  
};  
class Top{  
    private:  
        Sayi *s;  
    public:  
        Top(){  
            s = new Sayi();  
            s->setDeger(100);  
        }  
        double getDeger() const{  
            return s->deger;  
        }  
};
```


- Java dilinde **friend** diye bir terim yoktur. Fakat bu işlem, Sınıfları aynı pakete yerleştirerek kısmen gerçekleştirilebilir.
- Aynı paketteki sınıflar birbirlerinin **protected** ve erişim niteleyicisi olmayan elemanlarına erişebilirler.

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 12 - Eş Zamanlı Programlama

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Tanım
- Öncelik Grafları
- Eşzamanlık Şartları
- Fork ve Join Yapıları
- Parbegin ve Parenend Yapıları
- Programlama Dillerinde Eş Zamanlılığın Gerçekleştirimi
- İşlem Durumları
- İşlem Grafları
- Kritik Bölge
- Semaforlar

Tanım

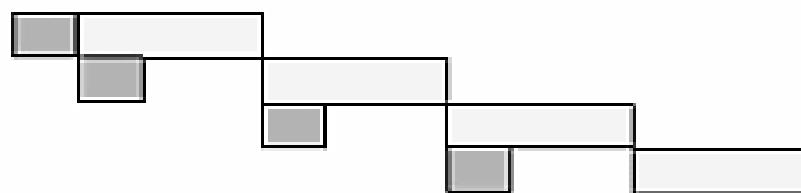
- Programlama dillerindeki eş zamanlılık kavramı ile bilgisayar donanımındaki paralel çalışma birbirinden bağımsız kavramlardır.
- Programlama dillerinde eş zamanlılık belli kavramlar kullanılarak gerçekleştirilebilir.
- Amaç programın hesaplama hızını arttırip verimi yükseltmektir.
- Bir programda eş zamanlılık kullanılmamışsa varsayılan olarak bir thread o programı yürütecektir.

Donanımsal Paralellik

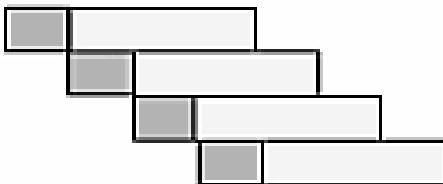
Thread Yok

**Çok Thread
Tek İşlemci**

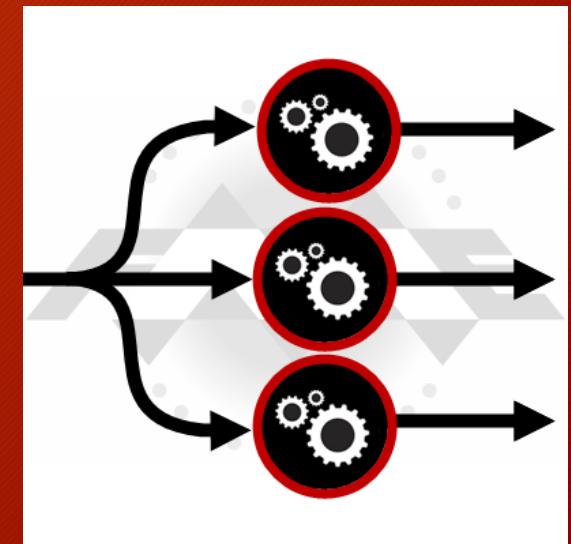

**Çok Thread
Çok İşlemci**

Eş Zamanlılık Türleri

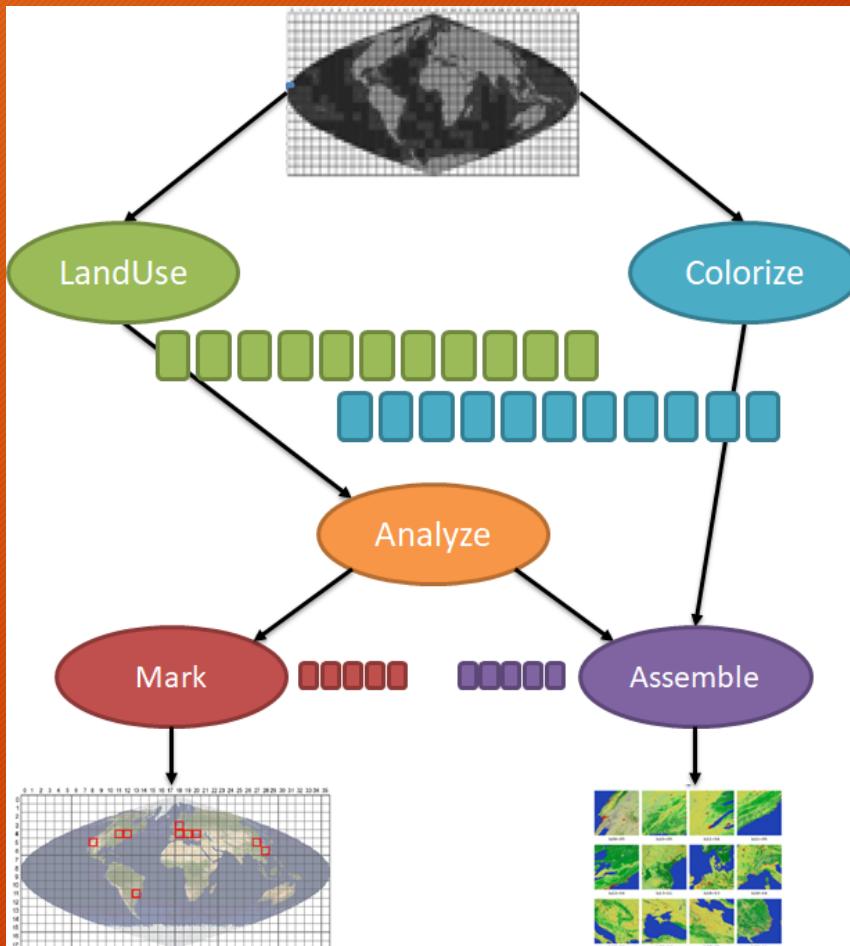
- Program içerisindeki eş zamanlılık 4 farklı şekilde gerçekleşebilir.
 - **Makine komutu düzeyinde** : 2 veya daha fazla makine komutunun paralel çalıştırılması
 - **Program kod satırı düzeyinde**: 2 veya daha fazla program kod satırının paralel çalıştırılması
 - **Birim seviyesinde** : 2 veya daha fazla fonksiyonun paralel çalıştırılması
 - **Program seviyesinde** : 2 veya daha fazla programın paralel çalıştırılması

Programlama Dillerinde Gerçekleştirimi

- Bazı dillerde kütüphaneler yardımıyla gerçekleştirilir.
 - Örnek: OpenMP - C/C++ ve Fortran
- Diğer bazı diller bunu kendi içerisinde sağlayabilir.
- Bu şekilde ilk destek PL/I programlama dili ile başlamıştır.
- Daha sonra bunu, Ada95, Java, C#, Python ve Ruby takip etmiştir.

Python Paralelleştirme Örneği

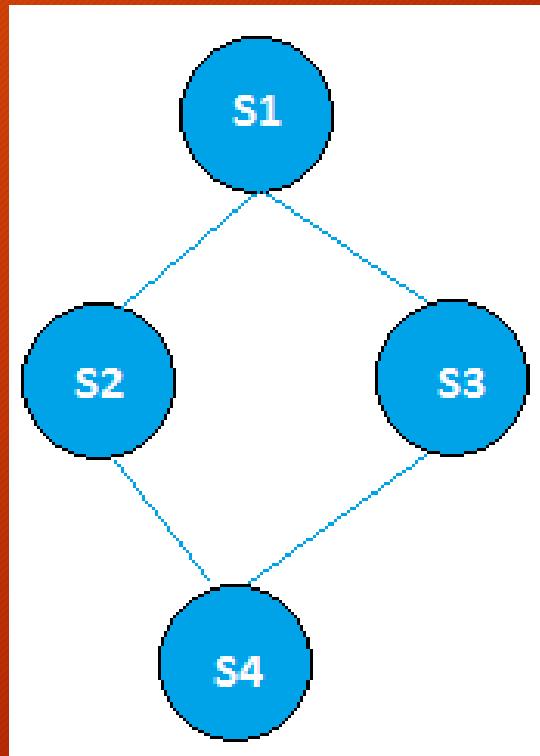

Öncelik Grafları

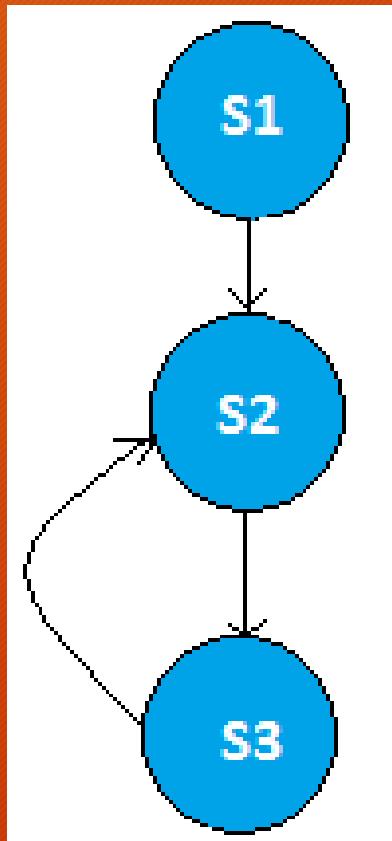
- Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tespit edilip hangi işlerin eş zamanlı çalıştırılabileceği belirlenir.
- Bir öncelik grafi hangi işlemlerin eş zamanlı hangi işlemlerin seri olarak çalıştırılması gerekeceğini gösterir.
- Hangi işlemlerin hangi işlemleri bekleyeceği görülebilir.

Öncelik Grafları

- S2 ve S3 çalıştırılabilmesi için S1 ifadesi işlemini bitirmelidir.
- S2 ve S3 eş zamanlı çalıştırılabilir.
- S4 çalışabilmesi için hem S2 hem de S3 işlemini bitirmelidir.

Hatalı Öncelik Grafi

Eşzamanlı Şartları

$R(S_i) = \{a_1, a_2, \dots, a_n\}$: S_i için “oku” kümesi.

$W(S_i) = \{b_1, b_2, \dots, b_n\}$: S_i için “yaz” kümesi.

S_1 ve S_2 eşzamanlı çalışması için aşağıdaki 3 şart gerçekleşmelidir.

1. $R(S_1) \cap W(S_2) = \emptyset$
2. $W(S_1) \cap R(S_2) = \emptyset$
3. $W(S_1) \cap W(S_2) = \emptyset$

Eşzamanlı Şartları

S1 $a := x + y;$ $R(S1) = \{x, y\}$

S2 $b := z + 1;$ $R(S2) = \{z\}$

S3 $c := a - b;$ $R(S3) = \{a, b\}$

$W(S1) = \{a\}$

$W(S2) = \{b\}$

$W(S3) = \{c\}$

S1 ve S2 deyimleri eş zamanlı olarak çalışabilir mi?

Koşul 1. $R(S1) \cap W(S2) = \{x, y\} \cap \{b\} = \{\}$

Koşul 2. $W(S1) \cap R(S2) = \{a\} \cap \{z\} = \{\}$

Koşul 3. $W(S1) \cap W(S2) = \{a\} \cap \{b\} = \{\}$

S1 ve S3 deyimleri eş zamanlı olarak çalışabilir mi?

Koşul 1. $R(S1) \cap W(S3) = \{x, y\} \cap \{c\} = \{\}$

Koşul 2. $W(S1) \cap R(S3) = \{a\} \cap \{a, b\} = \{a\}$

Koşul 3. $W(S1) \cap W(S3) = \{a\} \cap \{c\} = \{\}$

S2 ve S3 deyimleri eş zamanlı olarak çalışabilir mi?

Koşul 1. $R(S2) \cap W(S3) = \{z\} \cap \{c\} = \{\}$

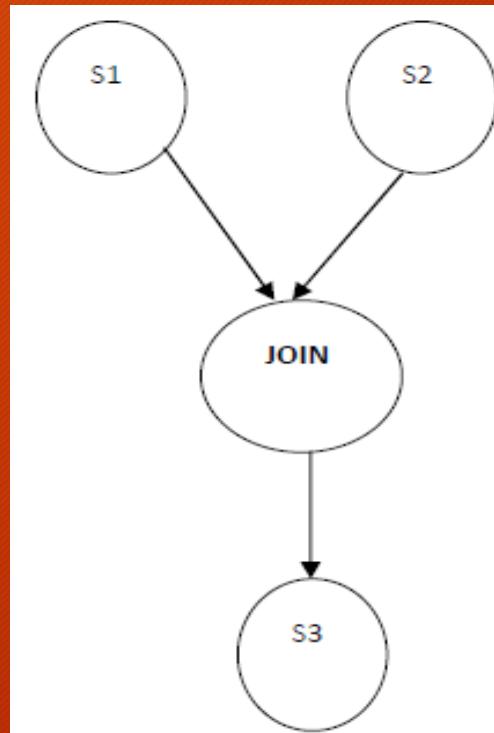
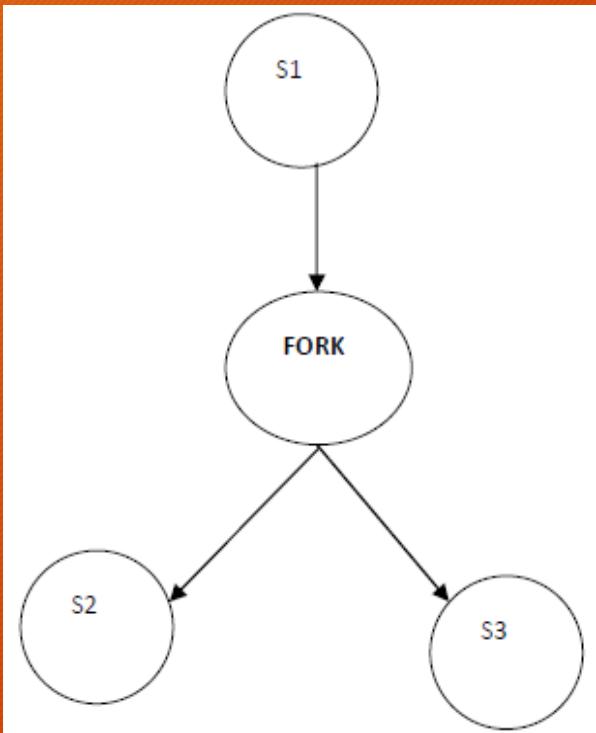
Koşul 2. $W(S2) \cap R(S3) = \{b\} \cap \{a, b\} = \{b\}$

Koşul 3. $W(S2) \cap W(S3) = \{b\} \cap \{c\} = \{\}$

Fork ve Join Yapıları

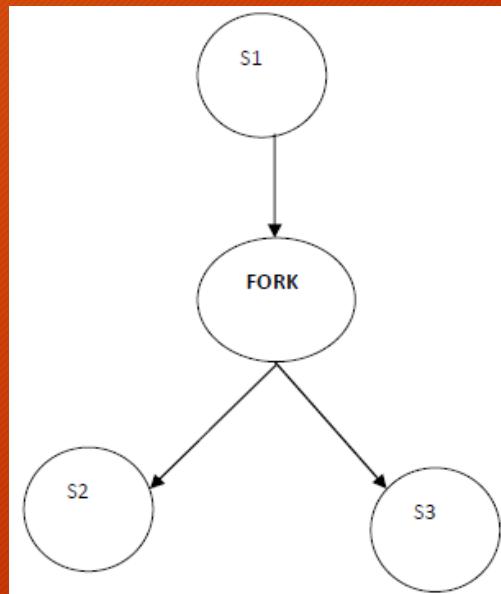
- Eş zamanlılığı tanımlayan ilk programlama dili notasyonlarından biridir.

Fork Yapısı

- İki eş zamanlı eşleme üretir.

S1;
FORK L
S2;
...
...
L:S3;

Join Yapısı

Count:=2;

FORK L1;

...

...

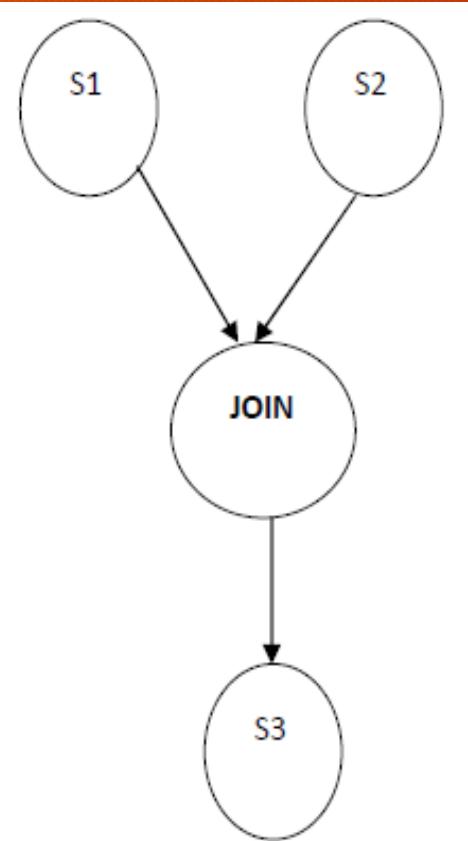
S1;

Go to L2;

L1:S2;

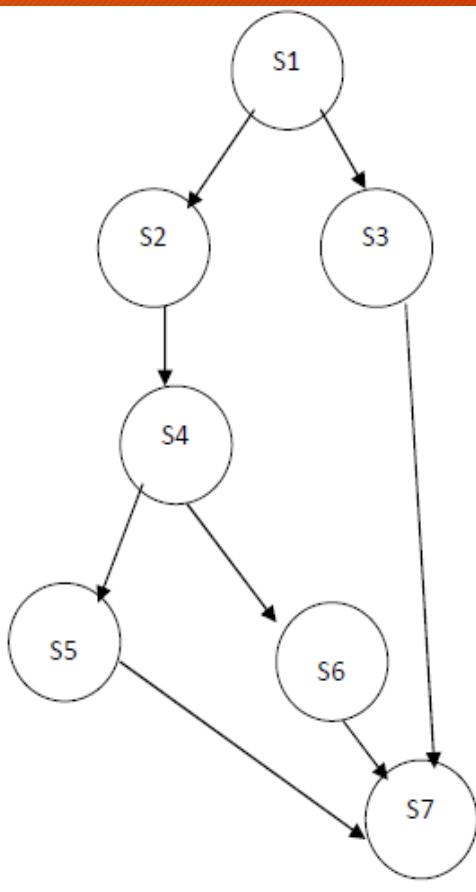
L2:JOIN count;

S3;

Fork Join Örneği

```
S1  
Count:=3;  
FORK L1;  
S2;  
S4;  
FORK L2;  
S5;  
Goto L3;  
L2:S6;  
Goto L3;  
L1:S3;  
L3: JOIN count;  
S7;
```


Parbegin ve Parenend Yapıları

Parbegin

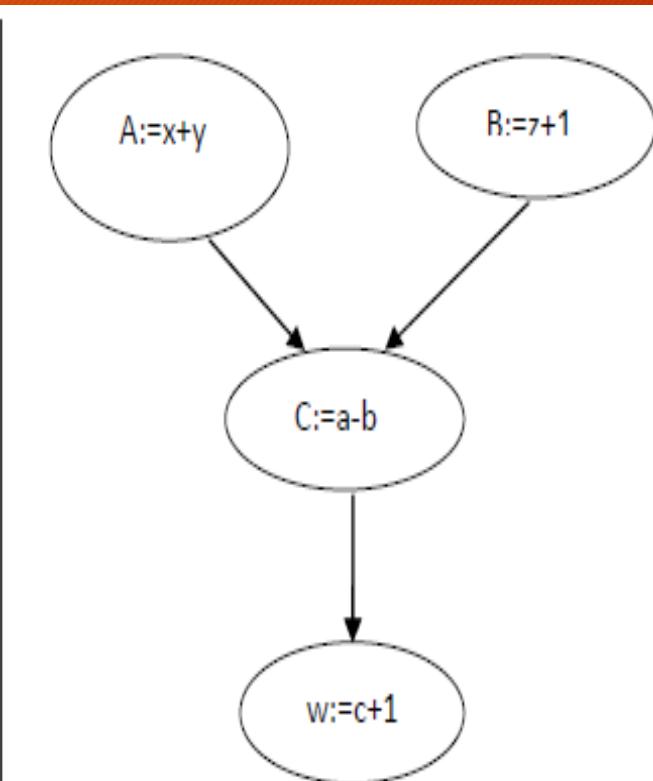
a:= x + y;

b:= z + 1;

parend;

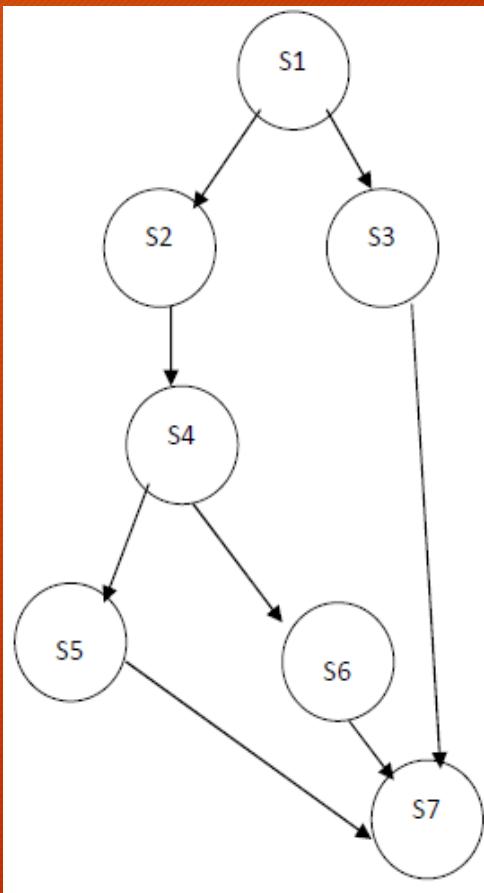
c:= a - b;

w:=c + 1;

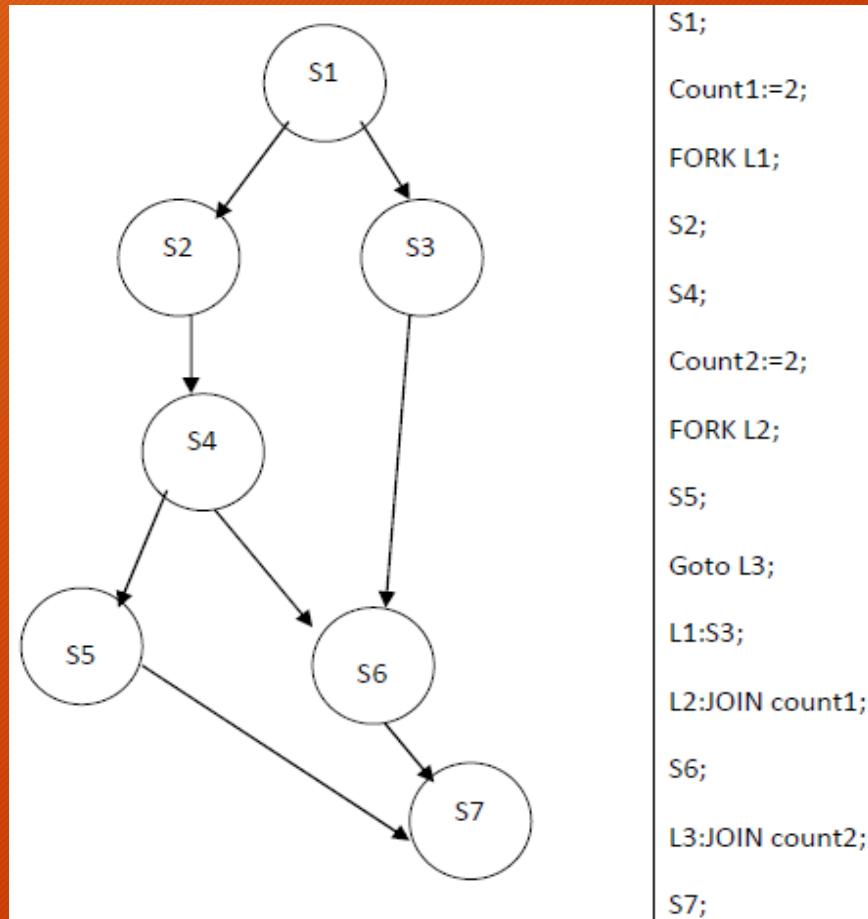

Parbegin ve Parenend Yapıları

```
S1;  
Parbegin  
S3;  
Begin  
S2;  
S4;  
Parbegin  
S5;  
S6;  
Parenend;  
End;  
Parenend;  
S7;
```


Fork Join ile Yapılıp Parbegin Paren'd ile Yapılamayan Örnek

Fonksiyonel Dillerde Eş Zamanlılık

- Multi-LISP
 - 1985 Yılında tanıtılan bu dil program parçalarının eş zamanlı çalışmasına izin veriyordu.
 - pcall yapısı ile bu gerçekleştiriliyordu.
- (fonk x y z)** → Eş Zamanlılık olmayan normal bir fonksiyon çağrıması
- (pcall fonk x y z)** → Eş Zamanlılık içeren fonksiyon çağrıması
- pcall ile çağrıması x, y ve z parametrelerinin eş zamanlı çalışmasını sağlayacaktır. x y ve z parametreleri yine bir fonksiyon olabilir bu durumda bu fonksiyonlar eş zamanlı çalıştırılır.

Thread Yield Metodu

- yield metodu geçici olarak diğer threadlere zaman verir.
- Thread.yield(); şeklinde kullanılır.
- O satıra gelen her thread bu komutu uygulayacaktır.

Thread Sleep Metodu

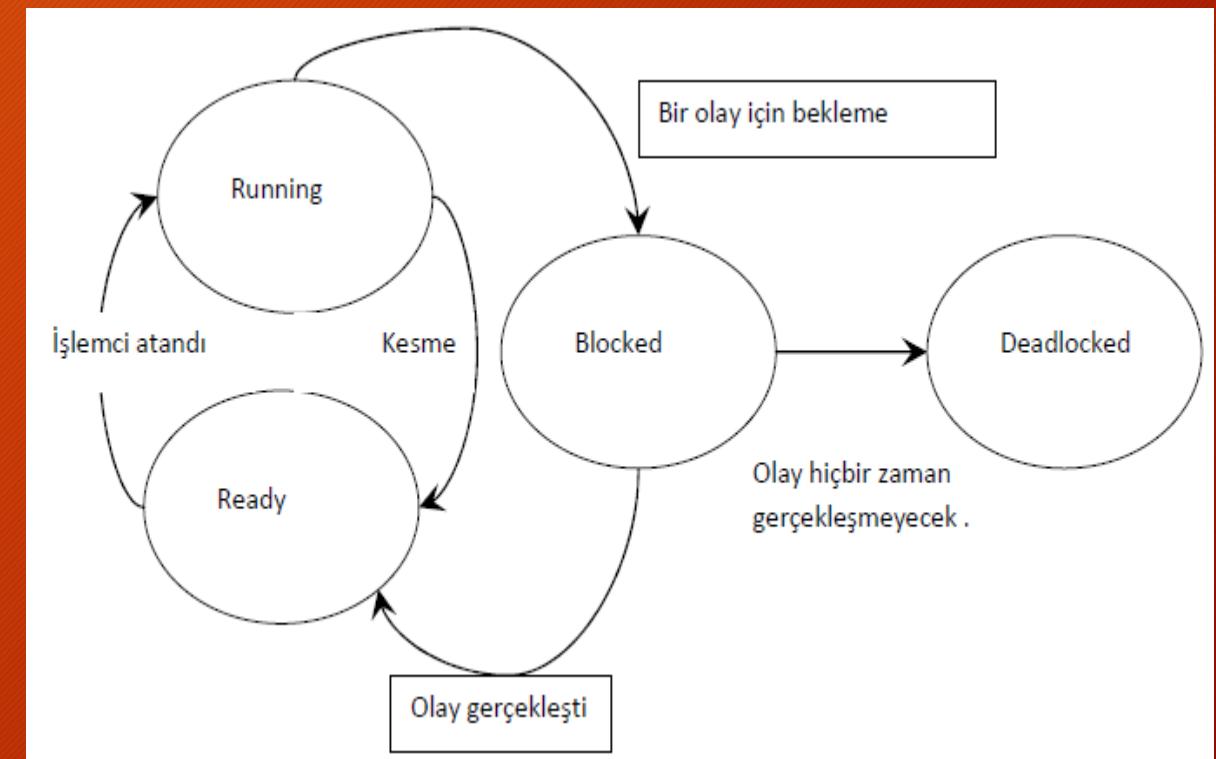
- Belirtilen süre boyunca thread uykuya geçer.
- Bu tepki süresinin uzun olduğu bazı durumlarda zorunlu olarak kullanılabilir.
- Thread.sleep(1); 1 milisaniye uykuya geçirir.
- Java dilinde sleep metodу yakalanması zorunlu bir hata fırlatma durumu olduğu için try catch bloklarında kullanımı zorunludur.

Sleep ve Yield Metotları

- Bu metotların kullanımı için eş zamanlılık şart değildir.
- Programa atanan varsayılan thread bu komutlara denk geldiğinde işleyişi uygular.

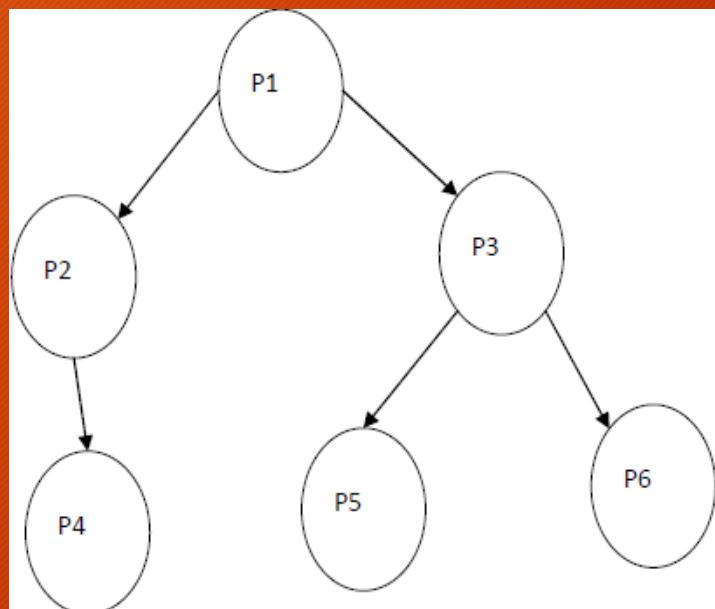
İşlem Durumları

- Running: Komutlar işletiliyor.
- Blocked: Sistem bazı durumlar için bekletiliyor.
- Ready: İşlem bir işlemciye atanmak için hazır durumda bekletiliyor.
- Deadlock: İşlem hiç bir zaman gerçekleşmeyecek olayları bekliyor.

İşlem Grafları

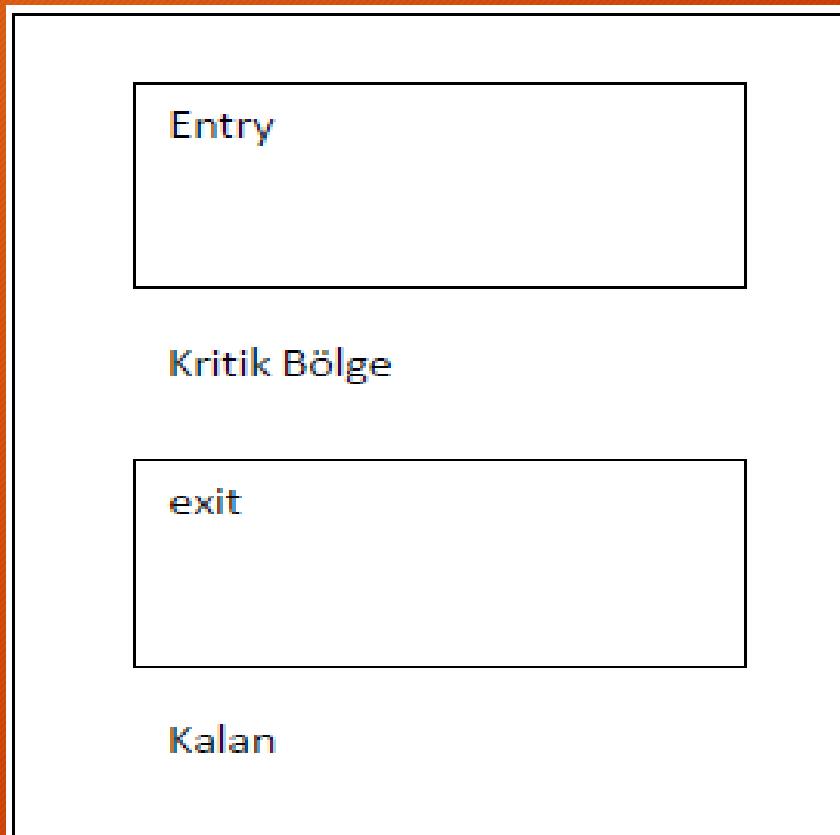
- Bir işlem grafi düğümleri işlemlere karşılık gelen yönlendirilmiş köklü bir graftır.
- P_i düğümünden P_j düğümüne gelen ok işaretini P_i 'nin P_j 'yi oluşturduğunu ifade eder.

Kritik Bölge

- Birlikte çalışan n adet işleminden {P1, P2, ..., Pn} oluşan bir sistem olduğu düşünülürse.
- Her bir işlem ortak değişkenleri okuyan bir tabloyu güncelleyen, bir dosyayı yazan vb. işlemleri içerebilir.
- Bu bölümlere kritik bölge ismi verilir.
- Bu bölgelere aynı anda sadece bir thread girmelidir.

Kritik Bölgelenin Yapısı

Kritik Bölge Gerçekleştirimi için Yaklaşımlar

Örnek Algoritma 1

```
Repeat
    While turn <> i do skip;
        Kritik Bölge
        Turn=j;
        Kalan
    Until false;
```

Analiz:

- Algoritma hangi işlemin kritik bölgесine girmesine izin verdigini hatırlar
- İşlemenin hangi aşamada olduğunu hatırlayamaz.

Kritik Bölge Gerçekleştirimi için Yaklaşımlar

Örnek Algoritma 2

Repeat

While flag[j] do skip;

Flag[i]=true;

Kritik Bölge

Flag[i]:=False;

Kalan

Until false;

Analiz:

- Algoritma hangi işlemin kritik bölgесine girmesine izin verdigini hatırlar
- İşlemenin hangi aşamada olduğunu hatırlar.
- Fakat bir dizi kontrol edildiği için aynı anda birden fazla thread'in kritik bölgeye girme ihtimali vardır.

Kritik Bölge Gerçekleştirimi için Yaklaşımlar

Örnek Algoritma 3

```
Repeat
    flag[i]:=true;
    turn:=j;
    While (flag[j] and turn=j)do skip;

    Kritik Bölge
    Flag[i]:=False;

    Kalan
    Until false;
```

Analiz:

- **Algoritma hangi işlemin kritik bölgesine girmesine izin verdığını hatırlar**
- **İşlemenin hangi aşamada olduğunu hatırlar.**
- **Birden fazla thread'in kritik bölgeye girmesine ihtimal yoktur.**

Semaforlar

- Karşılıklı hariç bırakma (mutual exclusion) problemi için yapılan çözümleri daha komplex problemler için genelleştirmek kolay değildir.
- Bu zorluğun üstesinden gelebilmek için semaforlar olarak adlandırılan bir senkronizasyon aracı kullanılabilir.

Semaforlar

Repeat

P(Mutex)

Kritik Bölge

V(Mutex)

Kalan

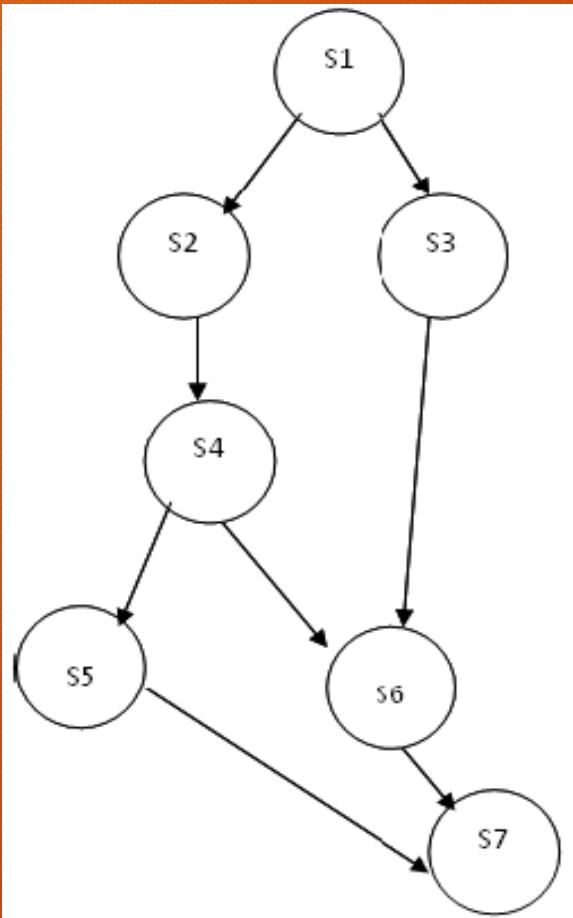
Until false;

S1;
V(synch);
P(synch);
S2;

P1 işlemine konulur.

P2 işlemine konulur.

Semaforların Örnek Üzerinde Kullanımı


```
Var a, b, c, d, e, f, g: semaphore;  
Begin  
Parbegin  
Begin S1; V(a); V(b) end;  
Begin P(a); S2; S4; V(c); V(d); end;  
Begin P(b); S3; V(e); end;  
Begin P( c); S5; V(f); end;  
Begin P(d); P(e); S6; V(g); end;  
Begin P(f); P(g); S7; end  
Parend;  
End;
```

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 13 - Fonksiyonel Programlama

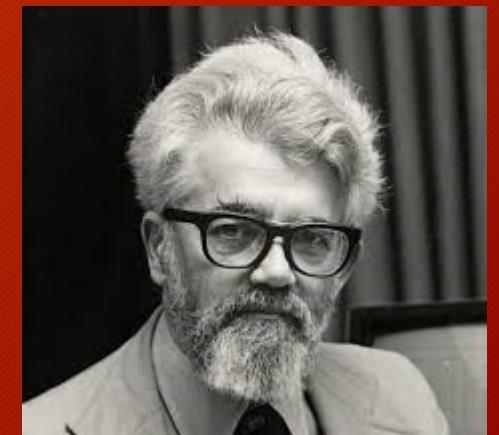
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Tarihsel gelişim
- Tanım
- Neden fonksiyonel paradigma?
- Yaklaşım
- Soy ağacı
- Fonksiyonel dillerin yapısı
- Değişkenin rolü
- Haskell dili
- Lisp dili
 - Formlar
 - Veri türleri
- Fonksiyonel ile Emir Esaslı karşılaştırılması

Tarihsel Gelişim

- Fonksiyonel tasarım ilk John McCarty tarafından 1956 yılında tanıtılmıştır.
- En güçlü temsilcisi Lisp dilidir. Bu isim güçlü liste işlemleri yapabilmesinden gelir.

John McCarthy (1927 - 2011)

Tanım

- Fonksiyonel dillerin tasarımı Matematiksel Fonksiyonlara dayalıdır ve değişkenler(variables), matematikte olduğu gibi gereklidir.
- Kullanıcıya yakın olan sağlam bir teorik temele sahiptir.
- Fonksiyonel programlamada , bir fonksiyon aynı parametreler verildiğinde daima aynı sonucu üretir (referential transparency).

Neden Fonksiyonel Paradigma?

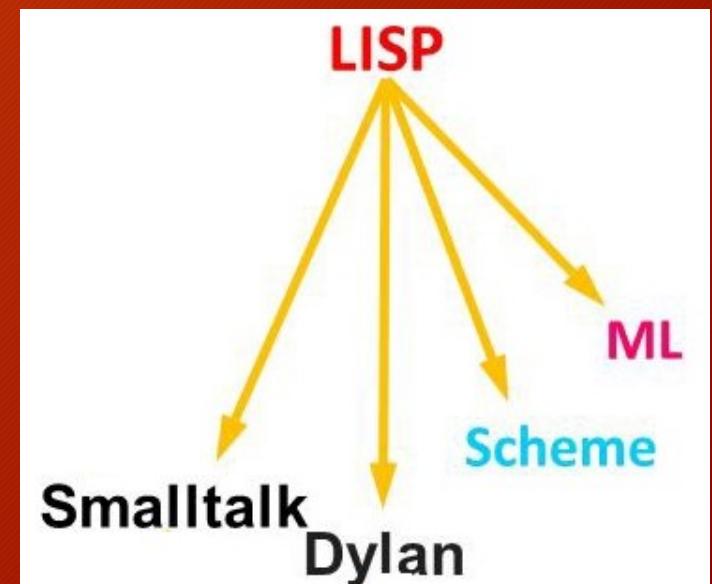
- Tarihsel süreçte emir esaslı tasarımdan sonra tanıtılmıştır.
- Emir esaslı dillerin tasarımı doğrudan doğruya von Neumann mimarisine dayanır.
- Bir emir esaslı dilde, işlemler yapılır ve sonuçlar daha sonra kullanım için değişkenlerde(variables) tutulur. Emir esaslı dillerde değişkenlerin yönetimi karmaşıklığa yol açar.

Yaklaşım

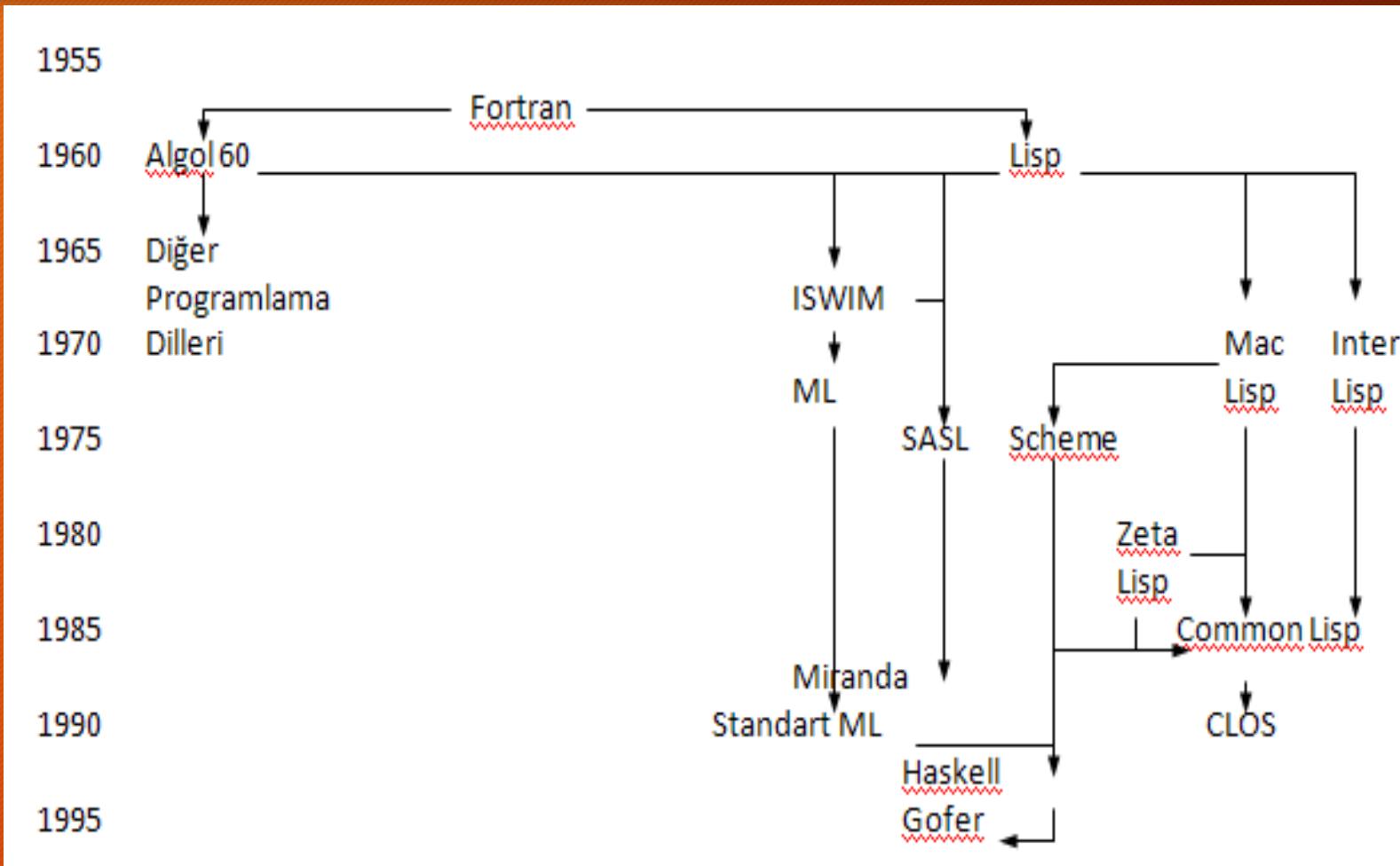
- Fonksiyonel dillerde problemin nasıl çözüleceğinden çok problemin ne olduğu önemlidir.
- For, if, while gibi denetim mekanizmaları makrolar halinde sunulur ve özyineleme ile gerçekleştirilir. Daha çok yapay zeka ve benzetim uygulamaları için uygun olabilir.
- Fonksiyon yaklaşımından dolayı matematik temeli oldukça sağlam olacağından optimize edilme (en iyileme) şansı çok yüksektir.

Yaklaşım devam...

- Fonksiyonel programlama paradigması, Programlama dilini fonksiyon tanımının temel biçimleri üzerine oturtarak, algoritmaların ifadesi için basit ve açık bir ortam elde etmeyi amaçlamıştır.
- İlk örnek LISP dilidir ve onu ML, Scheme ve Haskell, dilleri izlemiştir.

Soy Ağacı

Fonksiyonel Dillerin Yapısı

- Sadece fonksiyonlar üzerine kurulmuş bir modeldir.
- Fonksiyonlar bir çok değer alır ve geriye sadece bir değer döndürürler.
- Fonksiyonlar başka fonksiyonları çağrıır ya da başka fonksiyonun parametresi olurlar.
`Fonskiyon(..(fonksiyon2(fonksiyon1(veriler))))..)`
- Bu dillerde, alt yordamlar,fonksiyonlar (prosedürler) kullanılarak program daha alt parçalara bölünür.

Fonksiyonel Dillerin Yapısı devam...

- Fonksiyonel diller Sembolik veri işleme amacı ile dizayn edilmiştir.
- Bu diller;
 - Türev ve integral hesaplamalarındaki
 - Elektrik devre teorisideki
 - Matematiksel mantık oyunlarındaki
 - Yapay zekanın diğer alanlarındaki
- sebolik hesaplamalarda kullanılmaktadır.
- Karmaşık hesaplamalar daha basit ifadeler cinsinden yazılarak kolaylıkla çözümlenebilir.

Değişkenin Rolü

- Fonksiyonel olmayan tasarımlarda değişken, bir değeri tutan yer rolünü üstlenirken fonksiyonel tasarımda direkt değerin kendisidir.

$x = x + 1$ ifadesinde her x farklı bir değeri temsil eder.

$10 = 9 + 1$ deki gibi düşünülebilir.

Haskell Dili

- Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tespit edilip hangi işlerin eş zamanlı çalıştırılabileceği belirlenir.
- Tam olarak fonksiyonel bir dildir. (değişkenler yoktur, atama ifadeleri yoktur, hiçbir çeşit yan etki yoktur).
- Tembel değerlendirme(lazy evaluation) kullanır (değer gerekmediği sürece hiçbir alt-ifadeyi değerlendirme)
- Liste kapsamları(list comprehensions), sonsuz listelerle çalışabilmeye izin verir.

Lisp Dili Formları

- ANSI Common Lisp (cLisp)
 - Derleyici, yorumlayıcı, debugger içerir
- GNU Common Lisp (gcl)
 - Derleyici, yorumlayıcı içerir
- Allegro CL (Commercial Common Lisp Implementation)

Lisp Dili Veri Türleri

- İki ana veri türünden oluşur.
 - Atom ve List
- Atom Veri Türü
 - String
 - Tam ve Ondalık sayılar
 - Karmaşık sayılar

Fonksiyonel ile Emir Esaslı Tasarım Karşılaştırması

Emir Esaslı (imperative) diller	Fonksiyonel diller
Verimli çalışma	Verimsiz çalışma
Karmaşık semantik	Basit semantik
Karmaşık sentaks	Basit sentaks
Eş Zamanlılık (kullanıcı tanımlı)	Eş Zamanlılık (Otomatik)

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Hafta 14 - Mantıksal Programlama

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

İçerik

- Tarihsel gelişim
- Tanım
- Prolog dili ve yapısı
- Prolog bellek yönetimi
- Mantıksal konsept
- Olaylar
- Kurallar
- Önermeler
- Prolog dilinde değişken ve sabit kavramı
- Eşitlik kavramı
- Durum oluşturma
- Kararlılık
- Geriye Zincir kuralı
- Detaylı Prolog örneği

Tarihsel Gelişim

- Mantıksal programlamanın tek temsilcisi Prolog dilidir.
- 1970'li yıllarda Fransa, Aix-Marseille üniversitesinden Alain Colmerauer ve grubu tarafından tanıtılmıştır.
- Prolog Fransızca **Programmation en Logique** kelimesinden gelmektedir.
- Mantığın doğrudan doğruya bir bilgisayar dili olarak kullanılmasını sağlar.

Alain Colmerauer (1941 - 2017)

Tanım

- Mantıksal programlamada bilgisayarın belirli bir problemi çözebilmesi için programa problem ve çözüm yoluyla ilgili bilgi verilmesi gereklidir.
- Mantıksal programlamada döngü, alt program, seçmeli yapı gibi kontrol blokları yerine bildirme esaslı (declarative) bir yapı kullanılır.

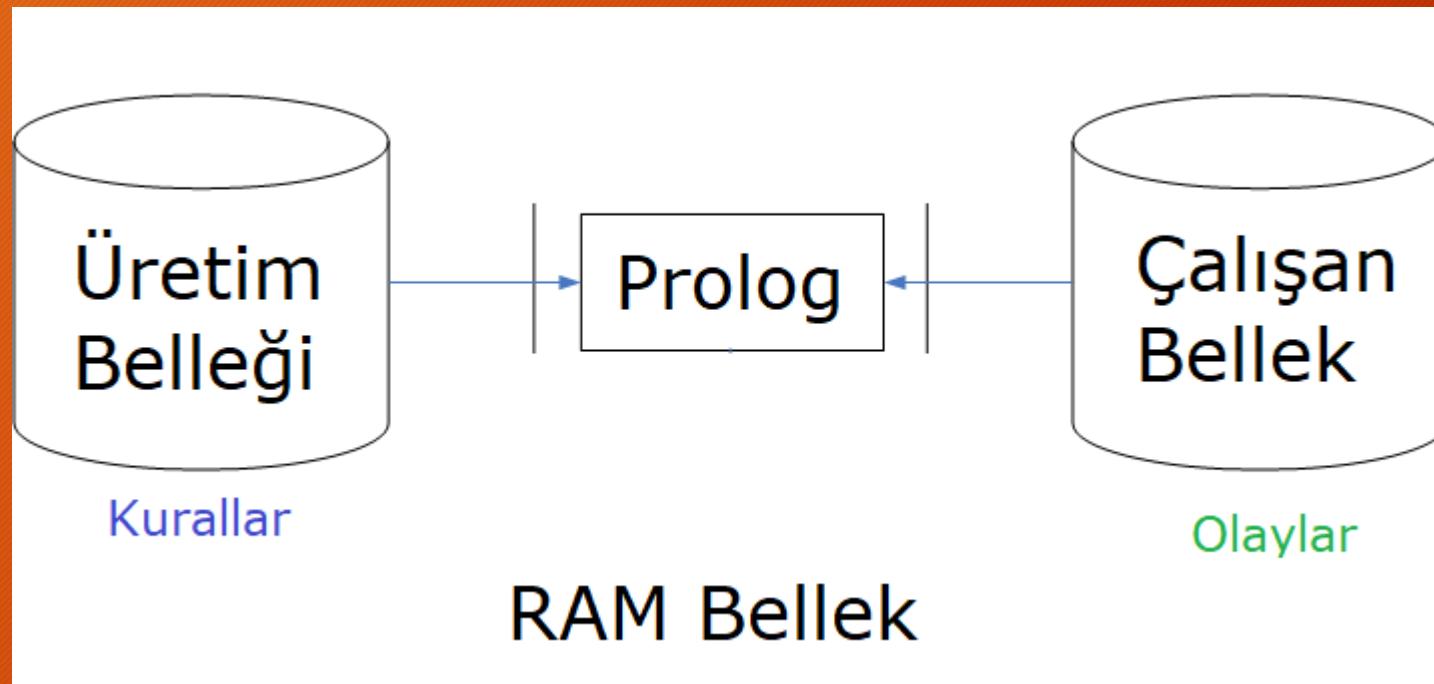
Prolog Dili ve Yapısı

- Mantıksal programlama kural tabanlı sisteme benzer.
- Kurallar basit if kontrolleri ile gerçekleşir.
- Programın gövdesini olayların gerçekleşmesi oluşturur.
- Prolog birçok kusur içermesine rağmen büyük problemleri az programlama bilgisi ile çözmeyi sağlar.

Prolog Bellek Yönetimi

- Kural tabanlı sistemlerde programlama dili, belleği iki bölgede yönetir.
 - Üretim Belleği
 - Çalışan Bellek

Prolog Bellek Yönetimi

Mantıksal Konsept

- Mantıksal programlamada bildirme esaslı yapı kullanıldığı için dili iki temel konsept oluşturur.
 - Olaylar
 - Kurallar

Olaylar

- Doğru olan durumlar olayları oluşturur.
- Mantıksal programlama, bir durumun doğru olduğu ispat etmek için kullanılır.
- Kişi ve Yiyecek değişkenleri üzerindeki kısıtlamalar

Kişi	Yiyecek	
Ahmet	Döner	 Yemekyer(Ahmet,Döner)
Ayşe	Sarma	
Mehmet	Pilav	
Kadir	Köfte	
Hamza	Makarna	
Hüma	Balık	

Kurallar

- Basit if yapıları kuralları oluşturur.
- Kurallar ifade edilmek için önermelerden faydalananır.
 - Atomik Önermeler
 - Bileşik Önermeler

Önermeler

- Önermeler sonuçları doğru olanlar ya da ispat edilmesi gerekenlerdir.
- Yanlış olan durumlar önerme olarak eklenmez.
- Örneğin Eksi(X) ifadesi
 - X bir sayı ise onun negatif olduğunu söyleyen bir önermedir.
 - X çoğunluğu belirtiyorsa onu eksiltmeyi ifade edecktir.Her iki durumda da önerme doğrudur.

Prolog Dilinde Değişken ve Sabit Kavramı

- Büyük harf veya alt çizgi ile başlayanlar değişkendir.
- Küçük harf ya da tek tırnak içinde olanlar sabitlerdir.

Değişken: Kişi, Pilav vb.

Sabit: yemekyer(Ahmet, Pilav)

Eşitlik Kavramı

- Emir Esaslı ve Nesne Yönelimli dillerde eşitlik değişkenin içерdiği değerin aynı olma durumudur.
- Mantıksal Programlamada eşitlik her iki ifadenin aynı doğruluk tablosuna sahip olmaları şeklinde yorumlanır.

P	Q	$\neg P$	$P \rightarrow Q$	$\neg P \wedge (P \rightarrow Q)$
T	T	F	T	F
T	F	F	F	F
F	T	T	T	T
F	F	T	T	T

□

Eşitlik Kavramı

- Mantıksal olmayan dillerde boolean türündeki iki değişken x ve y eşit olması için x doğru ise y doğru olmalı ya da x yanlış ise y yanlış olmalıdır.
- Mantıksal programlamada X doğru ise Y doğru önermesinde, X yanlış ise Y yanlış olmak zorunda değildir.

Durum Oluşturma

- Murat'ın patronu Mehmet'tir.

patron(Mehmet,Murat)

$\forall a \text{ if } \text{çalışır}(a, X) \text{ then } \text{patron}(Mehmet, a)$

- Murat X şirketinde çalışmaktadır.

çalışır(Murat,X)

Kararlılık

$\text{patron}(\text{Mehmet}, \text{Kemal}) = \text{patron}(\text{Mehmet}, \text{Kemal})$ ifadesi doğrudur. Ama Mantıksal programlama bunu yapmaz. Böyle bir çıkışında bulunamaz.

- Mantıksal programmanın karar verebilmesi için **Geriye Zincir Kuralı** olmalıdır.

if X then H

if H then P

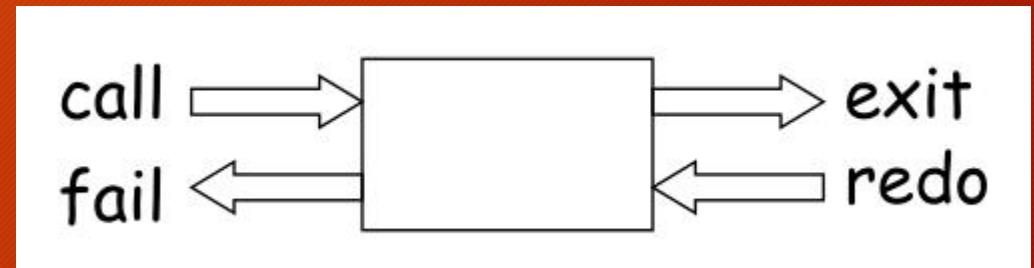
if P then Y

Y doğru ise X doğrudur. Prolog bunu hesaplayabilir.

GerİYE ZİNCİR KURALI

- Her kısıtlamanın 4 portu vardır.
- Başarısız portlar yinele portlarını geri besler.
- Çağrım başarılı olduqua bir sonraki kısıtlamaya ilerlenecektir.
- Başarısızlık ortaya çıkarsa geriye doğru hareket eder.

Detaylı Prolog Örneği

```
kanişköpeği(Karabaş)  
avköpeği(İnceKuyruk)  
teriercinsi(Afacan)
```

köpek(X) ⊂ kanişköpeği(X)	// Kanişler bir köpektir
köpek(X) ⊂ avköpeği (X)	// Av köpekleri bir köpektir
köpek(X) ⊂ teriercinsi(X)	// Terier bir köpektir
küçük(X) ⊂ kanişköpeği(X)	// Kaniş köpekleri küçüktür
küçük(X) ⊂ teriercinsi(X)	// Terier cinsi küçüktür.
büyük(X) ⊂ avköpeği(X)	// Av köpekleri büyüktür.
evcil(X) ⊂ köpek(X)	// Köpekler evcildir
eviçievcil(X) ⊂ evcil(X) and küçük(X)	// Küçük evciller ev içi evcildir.
evdışievcil(X) ⊂ evcil(X) and büyük(X)	// Büyük evciller ev dışı evcildir.

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016

Programlama Dillerinin Prensipleri

Lab Notları – 2

Veri Türleri

Karakter Tipi (char): C/C++ dillerinde karakter tek bir byte ile ifade edilir. Bir byte 8 bit olduğu için, en fazla 256 karakter ifade edilebilir. Bunlar ASCII kodu olarak ta bilinirler. Fakat Java'da Unicode kullanılmaktadır. Bir karakter için 2 byte ayrıılır. Bu da 65536 karakter yazılabilir anlamına gelir. Böylelikle latin harflerinin dışında birçok farklı karakter yapıları da sığdırılabilmektedir.

C ve Java'da \ karakteri çıkış karakteri olarak kullanılır. Özel bir karakterdir.

\n Yeni satır
\b Bir karakter geri
\t Tab
\' Tek karakter koymak için
\\" Çift karakter koymak için

```
#include "stdio.h"
int main(){
    char c='\b';
    printf("Merhaba%c%c",c,c);
    getch();
    return 0;
}
```

Yukarıdaki kod blogunda c içerisinde bir karakter geri ifadesi tutulduğu için ekrana Merhaba yazlığında imleç b'nin üzerinde yanıp sönektir.

Aşağıdaki özel karakterler C/C++'ta bulunmasına rağmen Java'da yoktur.

\a ses çıkarır
\? Soru işaretü
\v Dikey tab

Java programlama dilinde karakteri ifade etmek için farklı özel bir yolu vardır. Karakteri hexadecimal değerini yazdırarak ta ekrana çıkartabilirsiniz.

```
public class IlkProje {
    public static void main(String[] args) {
        char a='\\u0391';
        System.out.println(a); // Ekrana A harfini yazar.
    }
}
```

Boolean Tipi: Java'da boolean olarak tanımlanan doğru ve yanlış veri türü bellekte 1 bit yer kaplamaktadır, standart C programlama dilinde ise bu türde yer verilmemiştir. C dilinin doğru ve yanlış durumlara bakış açısı biraz farklıdır. Sıfır değeri yanlış kabul edilip bu değer dışındaki bütün değerler doğru olarak kabul edilir. Örneğin aşağıdaki kod parçasında ekrana Sakarya yazacaktır.

```
#include "stdio.h"
int main(){
    if(200) printf("Sakarya");
    else printf("Ankara");
    return 0;
}
```

Yukarıdaki ifade biraz daha iyileştirilirse aşağıdaki gibi tanımlanır ve Java benzeri bir doğru yanlış veri türü elde edilmiş olur. Yapılan şey false ve true iseminde iki kelimenin 0 ve 1 ile ilişkilendirilmesi ve bool ismi ile ifade edilmesidir.

<pre>#include "stdio.h" typedef enum {false, true} bool; int main(){ bool x=true; if(x) printf("Sakarya"); else printf("Ankara"); return 0; }</pre>	<pre>#include "stdio.h" typedef enum {false, true} bool; int main(){ bool x=true; if(x == true) printf("Sakarya"); else printf("Ankara"); return 0; }</pre>
---	---

Java'da int, float long, double gibi bütün ilkel türlerin boyutları her platformda sabittir. Bu taşınabilirliğin getirmiş olduğu bir zorunluluktur. Bundan dolayıdır ki Java'da sizeof operatörü yoktur. Fakat C dilinde durum bu şekilde değildir. Mimariden mimariye ilkel türlerin kaplamış oldukları alanda farklılıklar olabilir. Aşağıdaki kod çalıştırıldığında ekrana 4 yazacaktır. Bu int ilkel türünün bellekte 4 byte kapladığı anlamına gelir. X değişkenine atanın büyüğlüğü ile bellekte kapladığı yer arasında bir bağlantı yoktur. Örneğin kodun ikinci kısmında ekrana tekrar 4 byte yazacaktır. Eğer 4 byte'a sığmayacak bir sayı kullanılmak isteniyorsa örneğin double türü düşünülebilir. Aşağıda sizeof'un neden bir fonksiyon değil de operatör olarak ifade edildiği sorulursa aşağıdaki yazılış şeklärinden anlaşılabilir.

<pre>#include "stdio.h" int main(){ int x=100; printf("%d",sizeof x); return 0; }</pre>

<pre>#include "stdio.h" int main(){ int x=1000000000; printf("%d",sizeof x); return 0; }</pre>
--

C dilinde ilkel türler kategori olarak ikiye ayrırlar, kayan noktalı (ondalık) ve tamsayı olan türler. char, short, int ve long tamsayı türlerine girer. float, double ve long double ise kayan noktalı türler'e girer.

Double ile float arasındaki farka bakıldığından Java ve C dilleri için söylenebilecek şey, double türünün, float türüne göre ondalık kısmının daha fazla olduğudur. Aşağıdaki örnek kod C dilinde yazılmış ve double ile float ayrı ayrı kullanılmıştır. Oluşan ekran çıktılarında double'ın daha doğru bir ondalık kısmı gösterdiği görülmüştür. Aynı durum Java için de geçerlidir.

<pre>#include "stdio.h" int main(){ float x=10; double a=10; float y=3; double b=3; float z = x/y; double c = a/b; printf("float: %.10f\n",z); printf("double: %.10lf\n",c);</pre>	<pre>public static void main(String[] args) { float x=10; double a=10; float y=3; double b=3; float z = x/y; double c = a/b; System.out.println("float:"+z); System.out.println("double:"+c);</pre>
--	---

return 0; }	}
Ekran Çıktısı: float: 3.3333332539 double: 3.3333333333	Ekran Çıktısı: float:3.333333 double:3.33333333333335

Yine aynı sebeplerden aşağıdaki karşılaştırma hem Java hem de C dilinde false değerini döndürecektil.

int main(){ float x=0.1; double y=0.1; if(x == y) printf("x ve y esit"); else printf("Esit degil"); return 0; } // False değerini döndürür.	public static void main(String[] args) { float x=0.1f; double y=0.1; if(x == y) System.out.print("x ve y eşit."); else System.out.print("Eşit değil."); } // Javada ondalık sayılar varsayılan olarak // double olduğu için float olarak tanımlak // sonuna f getirmekle mümkündür.
---	---

Tür dönüşümlere bakıldığında, C ve Java'da da küçük veri türünden büyük veri türüne dönüştürüldüğünde bir sıkıntı oluşmamaktadır.

public static void main(String[] args) { int x=100; double a=x; System.out.println(a); }	int main(){ int x=100; double a=x; printf("%lf",a); return 0; }
--	--

Sıkıntı **büyük veri türünden küçüğüne** dönüştürüldüğünde ortaya çıkmaktadır. C dili esnekliği gereği herhangi bir derlenme hatası vermez. Fakat dönüştürülen değer boyutu daha küçük olan veri türüne sığmayacaksızın kaybı olur. Örneğin aşağıdaki C kodunda ondalık değer tamsayıya dönüştürülmüş ve ondalık kısmı kaybolmuştur.

int main(){ double x=100.35; int a=x; printf("%d",a); return 0; }
--

Fakat aynı dönüşümü Java izin vermez ve derlenme anında hata verir. Hatadan kurtulmak için atamanın başına (int) getirilmelidir. Bu Java derleyicisine veri kaybının farkındayım mesajını vermektedir. Fakat yine veri kaybının önüne geçilemez.

public static void main(String[] args) { double x=100.45; int a=(int)x; System.out.println(a); }
--

Java'da türler küçük harf ile başlıyorsa ilkel tür büyük harf ile başlıyorsa o ilkel türün sınıfı olduğunu gösterir. Örnek: Double , double gibi. Ek özellikler kullanılmak isteniyorsa sınıf olanı kullanılmalıdır.

Sabitler

Bazen program yazılırken bazı değerlerin programın sonuna kadar sabit kalması istenebilir. Örneğin pi sayısı veya kat sayılar gibi. Aşağıdaki kod incelemiğinde 9.81'in aslında orada bir sabit olduğu ve değişmemesi gerektiği görülecektir. Fakat kodu analiz eden bir başka programcı 9.81'in belki de sabit olduğunu anlayamayacaktır.

```
public static void main(String[] args) {  
    double kuvvet,kutle=78;  
    kuvvet = kutle * 9.81;  
    System.out.println(kuvvet);  
}
```

Bunun yerine aşağıdaki gibi kullanılması daha açıklayıcı olacaktır.

```
public static void main(String[] args) {  
    final double yercekimi = 9.81;  
    double kuvvet,kutle=78;  
    kuvvet = kutle * yercekimi;  
    System.out.println(kuvvet);  
}
```

Yukarıdaki kodda görüldüğü gibi final bir ifadeyi sabit yapmak için kullanılır. C dilinde de bu özellikler geçerli olup sabit tanımı yapmak için const ifadesi kullanılır.

```
int main(){  
    const double pi=3.14;  
    double yariCap=5.2;  
    printf("Cevre=%2lf",2*pi*yariCap*yariCap);  
    return 0;  
}
```

Fakat Java ve C dili arasında sabit tanımlamada önemli bir fark bulunmaktadır. Java'da sabite vereceğiniz değer kullanılmadan önce herhangi bir satır olabilir. Fakat C dilinde sabitin tanımlandığı yerde değerini alması gerekmektedir.

```
public static void main(String[] args) {  
    final double yercekimi;  
    double kuvvet,kutle=78;  
    yercekimi=9.81; // C dilinde bu kullanıma izin verilmez.  
    kuvvet = kutle * yercekimi;  
    System.out.println(kuvvet);  
}
```

var ifadesi

Java 10 ile desteklenmeye başlayan var ifadesi bir değişkene tür tanımı yapmadan değer atamaya izin verir. Fakat burada atanan değere göre tür belirlenmiş olacaktır. Dolayısıyla aşağıdaki hatalı bir kullanım olur. x'e liste atandıktan sonra x'in türü liste olur ve farklı türde bir değer atamaya izin vermez.

```
var x = new ArrayList<Double>();  
x="Merhaba";
```

var ifadesi programcıyı bir fonksiyondan gelen türün ne olduğunu arayıp bulmaktan kurtarır. var ifadesi bir anahtar kelimedenden çok ayrılmış tür adıdır. var ifadesinin gerekliliği için aşağıdaki örnek incelenebilir. Liste.get(0) diyerek 0. indeksteki eleman getirilecek ama türü tam olarak ne olduğu hemen anlaşılmayabilir ve yazı karmaşıklığına sebep olabilir. Bunun yerine var yazıp iş kolaylaşmış olacaktır.

```
ArrayList<ArrayList<Double>> liste = new ArrayList<>();  
ArrayList<Double> eleman = new ArrayList<>();  
eleman.add(85.78);  
liste.add(eleman);  
var tmp = liste.get(0);
```

Hazırlayan
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

Programlama Dillerinin Prensipleri

Lab Notları – 3

Veri Türleri - 2

Diziler

Homojen verilerin bir araya gelerek oluşturdukları yapı. Bir dizi içerisinde aynı tür veri bulunur. Dizi indeksi sıfırdan başladığı için son indeks “elemansayısı – 1” olarak ifade edilir. C ve Java’da dizi tanımlamaları birbirine yakındır. Aşağıdaki örnek C dilinde çalışırken Java’da ilklenmeden kullanılmaya çalışılıyor hatası verecektir. Burada aslında ileride anlatılacak olan bellek ile alakalı bir durum söz konusudur. Java’da diziler tanımlandıkları yerde değerleri verilmeli ya da heap bellek bölgesinde oluşturulmalıdır.

```
#include "stdio.h"
int main(){
    int x[5];
    x[0]=100;
    printf("%d",x[0]);
    return 0;
}
int x[5];           // Derlenme zamanı hatası verir.
x[0]=100;
System.out.println(x[0]);
```

Java için doğru tanımlama aşağıdaki iki şekilde olabilir.

```
int[]x={100,200,300};
System.out.println(x[0]);
int[]x = new int[3];
x[0]=100;
System.out.println(x[0]);
```

İki boyutlu dizilerde tanımlama yukarıdakine benzer koşullarda aynıdır. Burada dikkat edilmesi gereken dizilerin arka planda aslında bir gösterici şeklinde tutulduklarıdır. Dolayısıyla aşağıdaki iki boyutlu dizi tanımlamasında ekrana adres yazacaktır.

```
int x[3][3];
x[0][0]=100;
printf("%d",x[0]);
int [][]x = new int[3][3];
x[0][0]=100;
System.out.println(x[0]);
```

Dizilerin bellekte tutulma şekilleri bir göstergisinin bellekte tutulma şekli ile aynıdır. Yapılan iş sadece ilk elemanın adresini tutmaktadır. Derleyici dizinin ilk elemanın adresini tutmakla yetineceği için diziler tanımlandıkları yerde boyutları belirtilmelidir ki derleyici adresi nereye kadar artırabileceğini bilsin. Siz sayılar[3]’teki elemanı getir dediğinizde derleyici arka tarafta aslında *(sayilar+3) adresindeki değeri getir demektedir.

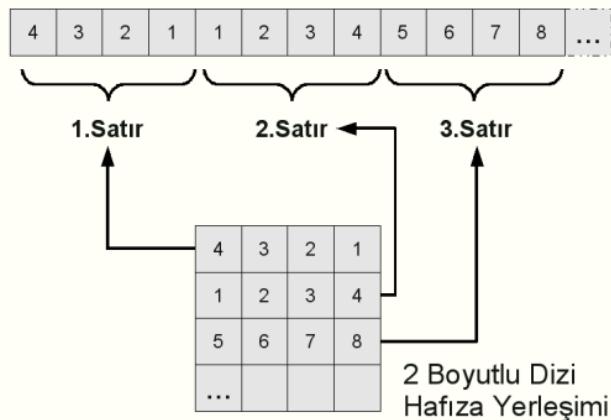
Programda sayıların tutulduğu adresleri ekrana yazmaya kalkarsınız. Adreslerin ardışık olduğunu göreceksiniz.

2686696

2686700

2686704

Adreslere bakıldığında 4 farkla ilerlediği görülür. $96+00=04$ hexadecimal olarak. Bunun nedeni int bellekte 4 byte olarak tutulduğundan kaynaklanmaktadır (C Dili).

String Veri Türü

String veri türü Java dilinde çok detaylı ve ek birçok özelliği barındıran bir sınıfır. Fakat C dilinde direkt bir desteği yoktur. Bunun yerine char* kullanılır. Bu karakter dizisinin ilk elemanın adresini gösteren bir göstéricidir. Dolayısıyla ilk ekran çıktısında sadece M yazar ikinci ekran çıktısında tüm diziyi yazacaktır.

```
char *isim = "Mehmet";
printf("%c\n\n", *isim);
printf("%s", isim);
```

Java dilinde Java 11 versiyonu ile gelen yeni bir özellik sayesinde string ifadeyi adet kadar tekrarlayıp döndürür.

```
String str = "SAU";
String tekrarEdilmiş = str.repeat(5);
System.out.println(tekrarEdilmiş);
```

Yine Java 11'de gelen bir özellik sayesinde String ifadedeki satırlar ayırtılabilir.

```
String str = "Sakarya Üniversitesi \n Bilgisayar Mühendisliği \n Esentepe Kampüsü";
Stream<String> satırlar = str.lines();
```

Pointers (Göstericiler)

Göstericilerin içinde tuttukları değer adres değerleridir. Göstericilerin geliştirilme amacı dolaylı (indirect) adreslemenin gücünden faydalananmak (daha çok makineye yakın dillerde kullanılır.) ve dinamik bellek yönetimini sağlamak içindir. Bu bellek bölgesine heap bellek bölgesi adı verilir. Java gibi üst düzey dillerde belleğe doğrudan erişime izin verilmez. Fakat C dili ile yapılan pointer işlemleri daha kısıtlanmış hali Java'da yapılır. Aslında Java'da kullanılan nesnelere erişim şekilleri referanslar yardımıyla yapılmaktadır. Ama Java'da C dilindeki gibi * ile erişim yapılmamakta heap bellek bölgesini gösteren zaten bir referans olmaktadır. Aşağıdaki örneği inceleyelim. Her iki kod bloğunda da aslında p ve r birer referanstır.

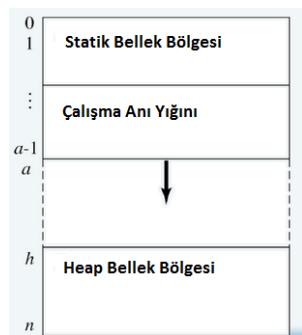
```
#include "stdio.h"
int main(){
    int x=100,y=50;
    int *p = &x;
```

C Dili Örneği

<pre> int *r = &y; int *tmp = p; p=r; r=tmp; printf("p:%d\n",*p); printf("r:%d\n",*r); return 0; } </pre>	
<pre> public class Sayi { public int deger; public Sayi(int dgr){ deger=dgr; } } public class IlkProje { /** * @param args the command line arguments */ public static void main(String[] args) { Sayi p = new Sayi(100); Sayi r = new Sayi(50); Sayi tmp = p; p=r; r=tmp; System.out.println("p:"+p.deger); System.out.println("r:"+r.deger); } } </pre>	Java Örneği

Çalışan herhangi bir programdaki değişkenler, sınıflar, metodlar mutlaka bellekte bir yerde tutulurlar. Bellekte tutuldukları yerler bakımından 3 farklı bölge bulunmaktadır.

- Statik Bellek Bölgesi
- Çalışma Anı Yığını
- Heap Bellek Bölgesi

Statik Bellek Bölgesi

Bu bölgede yer alacak değişkenler hangileri olduğu, daha program başlamadan belliidir. Bu bölgede Global değişkenler, sabitler, static olarak tanımlanmış lokal değişkenler tutulurlar. Statik bellek bölgesinde tutulan değişkenler program çalıştığı sürece var olurlar, program sonlandığında bellekten silinirler.

```
#include "stdio.h"
int kontrol;
const float pi=3.14;
int Arttir(){
    static int sayim = 0;
    sayim++;
    return sayim;
}
int main(){
    printf("%d\n",Arttir());
    printf("%d\n",Arttir());
    printf("%d\n",Arttir());
}
```

Yukarıdaki C kodörneğinde kontrol değişkeni global değişkendir. pi sayısı const ifadesi olduğu için sabittir ve Arttir metodunun içerisindeki sayım değişkeni de başında static olduğu için statik lokal değişkendir. Bu ismi anılan 3 değişkende statik bellek bölgesinde tutulur. Statik bellek bölgesinde tutulduğu için program sonlanıncaya kadar bellekte tutulurlar. Bundan dolayı Arttir metodu her çağrılığında sayım değişkeni sıfırdan başlamak yerine kalmış olduğu değerden devam edecektir. Java'da metot içerisinde static kullanımına izin yoktur. Sadece sınıf içerisindeki elemanlar static olarak tanımlanabilir. Bununda anlamı bu eleman sınıftan türetilenek bütün nesneler için ortak ve aynıdır. Aşağıdaki örnek incelendiğinde ekrana her zaman aynı sayıyı yazacaktır. Bunun da nedeni basittir, static olarak tanımlanmış Sayı sınıfının değer elemanı tüm nesneler için ortak olacak ve üzerinde yapılmış en son değişikliği koruyacaktır.

```
public class Sayi {
    public static int deger;
    public Sayi(int dgr){
        deger=dgr;
    }
    public static void main(String[] args) {
        // TODO code application logic here
        Sayi p = new Sayi(100);
        Sayi r = new Sayi(50);
        Sayi tmp = p;
        p=r;
        r=tmp;
        System.out.println("p:"+p.deger);
        System.out.println("r:"+r.deger);
    }
}
```

Global değişkenler statik bellek bölgesinde tutuldukları için program sonlanıncaya kadar bellekte tutulacaktır ve programın herhangi bir satırından bu değişkenlere erişilebilecektir. İşte bu yüzden global değişkenlerin kullanımı (değişip değişmediklerinin kontrolü zor olduğu için) tavsiye edilmemektedir.

Çalışma Anı Yığını (RTS)

En aktif bellek bölgesidir denilebilir. İsmini de oradan aldığı bu bellek bölgesi bir yığın (stack) şeklindedir ve bu yapıda çalışır. Bu yapıya ilk giren en son çıkar. Bir program çalıştığı sürece genişleyip daralan bitişik bir yapıya sahiptir. Bu bellek bölgesinde fonksiyon ve metot çağrımları ve bu fonksiyon

ve metotların barındırdığı lokal değişkenler bulunur. Bir fonksiyon veya metot çağrılığında bu fonksiyon veya metoda ait parametreler değişkenler ve dönüş değerleri bu bellek bölgesinde tutulur. Çalışma anı yığın bölgesi genişlemiş olur. Fonksiyon veya metot çağrılan yere döndüğünde bu fonksiyon veya metodun çalışma anı yığınında ayırmış olduğu yer geri döndürülür. Dolayısıyla geri döndürülen bu değişkenlere çağrılmış olamayacaktır.

```
#include "stdio.h"
int DegerArttır(){
    static int sayac=0; // Statik bellek bölgesinde
    return ++sayac;
}
int topla(int a,int b){
    int sonuc = a+b; // Çalışma anı yığınında
    return sonuc;
}
int main(){
    printf("%d\n",DegerArttır());
    printf("%d\n",DegerArttır());
    printf("%d\n",topla(21,10));
    printf("%d\n",topla(5,7));
    return 0;
}
```

Yukarıdaki kod örneğine bakıldığında, iki metot ve bir main metodunu yer almaktadır. Main metodunda iki kere DegerArttır metodunu çağrılmış ve daha sonra topla metodunu çağrılmıştır. DegerArttır metodunun içerisindeki sayaç değişkeni statik lokal değişken olduğu için statik bellek bölgesinde diğer bütün değişkenler, çalışma anı yığınında oluşturulur. Topla metodunun çağrımları bittikten sonra, çalışma anı yığınında oluşturulmuş olan a, b ve sonuc değişkenleri bellekten yok edilirler.

Heap Bellek Bölgesi

Bu bellek bölgesi C ve C++ gibi programlama dillerinde dikkat edilmesi gereken çok önemli bir bölgedir. Çünkü C ve C++ gibi dillerde bu bölgenin kontrolü programcıya bırakılmıştır. Bu da demek oluyor ki eğer bu bölgenin kontrolü iyi sağlanmaz ise bellek taşması ya da yanlış değerlere erişim gibi problemler ile karşı karşıya kalınabilir. Bu bölgeye duyulan ihtiyacın nedeni, dinamik oluşturulan yapıların boyutları değişken olacak ve çalışma anında belirlenecektir. Dolayısıyla bu yapılar heap bellek bölgesinde tutulmalı, bu yapılara ve değişkenlere göstergeler yardımıyla erişilmelidir. Bu bellek bölgesinde tutulan bir değerin adı yoktur yani anonimdir ve ancak değerin bulunduğu adresi gösterecek bir göstergeli yardımıyla erişilebilir.

Heap bellek bölgesinde C programlama dilinde bir yer ayırmak için malloc Java'da ise new operatörü kullanılır. C dilinde malloc kullanmadan tanımlanan göstergeler heap bellek bölgesinden yer ayıramazlar. Aşağıdaki C ile yazılmış örneği inceleyelim.

```
#include "stdio.h"
#include "stdlib.h"
int main(){
    int *yas = malloc(sizeof(int)); // Heap bellek bölgesi
    *yas = 30;
    printf("%d\n", *yas);
    int *p; // adresi yok
    free(yas);
```

```
    return 0;  
}
```

malloc metodu kullanıldığında "stdlib.h" kütüphanesi programa eklenmelidir. Heap bellek bölgesinde ayrılan yer C dilinde, işi bittiğinde belleğe geri verilmelidir. Bu bölgenin kontrolü programcada olduğu için eğer geri döndürülmez ise çöp dediğimiz durum oluşur. Hatırlanırsa bu bölgedeki adreslere çalışma anı yığınındaki göstériciler yardımıyla erişiliyordu. Dolayısıyla çalışma anı yığınındaki göstérici kaybedilmeden önce heap bellek bölgesinde ayrılan yer geri döndürülmelidir. Yoksa o bölge bilgisayar kapanıncaya kadar kullanılamaz duruma gelir. Java'da ise bu durumda yani ayrılan yer belleğe geri verilmediği durumda yine çöp oluşur fakat Java'da çöp toplayıcı mekanizması vardır. Dolayısıyla belli aralıklarla çöp toplayıcılar devreye girerek göstéricisi olmayan bellek bölgesini geri döndürürler. C dilinde geri döndürme işi free metodu ile yapılır. Fakat Java'da buna benzer bir yapı yoktur. İllaki Java'da geri döndürmek isteniyorsa bunun en güzel yolu null'a eşitlemektir. Böylelikle Java Sanal makinesinin çöp toplayıcısı çalıştığında geri döndürülecektir.

```
Sayı s = new Sayı(100);           // Java  
s=null;
```

void Göstéricisi

C dilinde, türü olmayan bir göstéricidir. Dolayısıyla yeri geldiğinde bir tamsayıyı gösterebileceği gibi yeri geldiğinde bir ondalık sayıyı da gösterebilir. Sadece göstéricinin gösterdiği yer kullanılacağı zaman, derleyicinin o anki hangi tür olduğu bilmesi açısından dönüştürme işlemi uygulanmalıdır. Bunun örneği aşağıdaki kod parçasında görülebilir.

```
#include "stdio.h"  
#include "stdlib.h"  
int main(){  
    int x=100;  
    float a=12.5;  
    void* obj;  
    obj=&x;  
    printf("%d\n",*(int*)(obj));  
    obj=&a;  
    printf("%.2f\n",*(float*)(obj));  
    return 0;  
}
```

Bu şekilde bir nevi object türüne benzetilebilir. Fakat Java'da buna gerek yoktur. Çünkü Java'da Object türü bulunmaktadır. Aşağıdaki örneği inceleyelim. Şablon sınıflar Java diline daha sonra eklenmiştir.

```
Object x=100;  
System.out.println(x);  
x="Sakarya";  
System.out.println(x);  
x=28.12;  
System.out.println(x);
```

İşlemler

Java ve C dili dört işlemi desteklerler ve bunlar için özel operatörleri vardır. Bunlar dışında arttırma ve azaltma gibi operatörleri de desteklerler. İşlemlerde dikkat edilmesi gereken işleme giren operandlardan büyük tür, sonucunda türdür. Örneğin aşağıdaki C kodunda ekrana 3 yazacaktır. Sebebi işleme giren x ve y değişkenleri tam sayıdır ve sonucunda tam sayı olması gereklidir. Bundan dolayı **3.5 yazmamıştır.**

```
int main(){
    int x=7,y=2;
    float z=x/y;
    printf("%f\n",z);
    return 0;
}
```

Java programlama dilinde de durum aynıdır. Sonucun bir double'a atanması da durumu değiştirmeyecektir. Aşağıdaki Java programı çalıştırıldığında ekrana 3.0 yazacaktır.

```
int x=7,y=2;
double z= x/y;
System.out.println(z);
```

Doğru sonuç elde edilmesi için bir sayının daha büyük tür'e dönüştürülmesi gereklidir. Örneğin aşağıdaki gibi yazılsrsa sonuç 3.5 olacaktır.

```
int x=7;
double y=2;
double z= x/y;
System.out.println(z);
```

Programlama dillerinde işlem öncelikleri vardır. İlk önceliği parantezler belirler.

Öncelik Sırası:

+ , - Sayıların işaretleri

++ , -- Arttırma, azaltma

. * işaretçiler (pointer)

* , / , % Çarpma, bölme, modüler

+ , - Toplama, çıkarma

-= , += , %= , /= , *= Bileşik atama işlemleri

= Atama işlemi

Örneğin aşağıdaki kod ekrana 50 yazar.

```
System.out.println(5+3*15);
```

Örneğin aşağıdaki C kodu ekrana 24 yazar çünkü arttırmanın önceliği çarpmadan daha yüksektir.

```
int main(){
    int x=1,y;
    y=++x*12;
    printf("%d\n",y);
```

```
    return 0;  
}
```

Ama aynı kod aşağıdaki gibi yazıldığında ekrana 12 yazar sebebi arttırma işleminin daha sonra yapılmasıdır. Arttırmanın önceliği daha yüksek olabilir fakat ++ işaretinin x değişkeninden daha sonra geldiği için x önce işleme girer daha sonra x'in değeri arttırılır. Fakat sonuç bundan etkilenmeyecektir ve 12 olacaktır.

```
int x=1,y;  
y=x++*12;  
printf("%d\n",y);
```

X=X+10; ifadesinde normalde soldan sağa ve yukarıdan aşağıya işleme sokulur. Fakat X'in değerinin hesaplanması için sağ tarafa ihtiyaç vardır. Dolayısıyla X'in eski değeri ile 10 toplanıp, X yeni değerini alacaktır. Tabi ki bu ifadenin kısaltmasını da programlama dilleri desteklemektedir.

X += 10; Bütün operatörlerde bu geçerlidir.

Atamaların her zaman sol tarafı değer alan kısmı olmalıdır. Yani aşağıdaki tanımlama anlamsız ve geçersizdir. Atama sonrasında sol taraf değer kazanır.

100 = x;

Hazırlayan
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

Programlama Dillerinin Prensipleri

Lab Notları – 4

1. Karar Yapıları

IF Yapıları

Karar yapıları olarak C/C++ ile Java programlama dilleri birbirine yakın ifadeler içerir. Bir programın akışı yukarıdan aşağı doğru ilerler. Bu ilerleyişte bazı satırların bazı koşullarda çalıştırılması istenebilir. Bu durumda kontrol blokları kullanılmalıdır. Karar yapıları, if-if else if else , ternary operator ve switch case şeklinde kullanılabilir. Aşağıda C dilinde basit bir if karar yapısı görülmektedir.

```
#include "stdio.h"
int main(){
    int x;
    printf("Bir sayı girin:");
    scanf("%d",&x);
    if(x % 2 == 0) printf("Girilen sayı çifttir.\n");
    return 0;
}
```

Aynı programı çok fazla ifadeyi değiştirmeden Java'da aşağıdaki gibi yazarsınız.

```
public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    int x;
    System.out.print("Bir sayı girin:");
    x = in.nextInt();
    if(x % 2 == 0) System.out.println("Girilen sayı çifttir.");
}
```

Peki birden çok kontrol yapılması gerekiyorsa ne yapılmalıdır? Yapılacak işlem if sayılarını çoğaltmak olabilir. Ayrı ayrı if blokları kullanılabileceği gibi içi içe de if blokları kullanılabilir. Burada dikkat edilmesi gereken blokları { } parantezleri ile ayırmaktır. Fakat if içerisinde çalıştırılacak bir ifade varsa parantezlere gerek olmaz.

```
#include "stdio.h"
int main(){
    int x;
    printf("Bir sayı girin:");
    scanf("%d",&x);
    if(x % 2 == 0)
        if(x < 100)
            if(x > 10)
                printf("Girilen sayı 10'dan büyük 100'den küçük bir çift sayıdır.\n");
    return 0;
}
```

Yukarıdaki aynı durum Java'da da geçerlidir. Yukarıdaki kodu Java'da aşağıdaki gibi genişletirsek yine değişen bir şey olmayacak ve blokları ayıran parantezlere gerek kalmayacaktır. Ama kullanılması da bir hataya sebebiyet vermez. Bu kural aynı şekilde C dili için de geçerlidir.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    int x;
    System.out.print("Bir sayı girin:");
    x = in.nextInt();
    if(x % 2 == 0)
        if(x < 100)
            if(x > 10)
                System.out.println("Girilen sayı 10'dan büyük 100'den küçük ve çift bir sayıdır.");
            else if(x > 5)
                System.out.println("Girilen sayı 5'ten büyük 100'den küçük ve çift bir sayıdır.");
            else
                System.out.println("Girilen sayı 5'ten küçük ve çift bir sayıdır.");
    }
}

```

Switch-case Yapısı

Kontrol edilecek değerler kesin olarak belli ise switch case yapısı kullanmak daha uygundur. Belirli olmasından kasıt örneğin kullanıcının gireceği bir x değerinin belli sayılardan büyük, belli sayılardan küçük kontrolü if yapısına uygun iken girilecek değer sadece 2 veya 3 yani belli sayıda değer alabiliyorsa switch case yapısı daha uygundur. switch case yapısında switch ifadesinin içindeki değişkenin türü ne ise case ifadeleri o türde kontrol edilmelidir. Örneğin aşağıdaki Java örneğinde kullanıcından bir ülke adı girilmesi istenmiş ve ülke adına göre ya yurt içi ya yavru vatan ya da yurt dışı ekrana yazdırılmıştır. Dikkat edileceği üzere kullanıcından string türde değer alındığı için case ifadeleri string'leri kontrol etmektedir.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    String ulke;
    System.out.print("Bir ülke girin:");
    ulke = in.nextLine();
    switch(ulke)
    {
        case "Turkiye":
            System.out.print("Yurt İçi");
            break;
        case "Kibris":
            System.out.print("Yavru Vatan");
            break;
        default:
            System.out.print("Yurt Dışı");
            break;
    }
}

```

Yukarıdaki default ifadesi switch case yapısının önemli bir unsuruudur. default, eğer girilen değer hiçbir case ifadesine uymuyorsa çalışacak olan bloktur. Yazılması zorunlu değildir. switch case çok kullanılmasına karşın düşük seviyeli kontrol ifadesidir. Bundan dolayısıyla yukarıda Java'da yazılan kodu C dilinde yazılabilir. Çünkü C dilinde switch case yapısında char* kabul edilmemektedir. Hatta daha da ilginci **C dilinde switch case yapısı sadece tam sayıları desteklemektedir**. Yukarıdaki

program C dilinde yazılmak isteniyorsa ya if-else yapısı kullanılmalı ya da değerler tam sayıa dönüştürülüp karşılaştırılmalıdır.

Switch case yapısında bir diğer hayatı önem taşıyan durum break ifadelerinin mutlaka konulması gerekiğidir. Konulmaması durumunda C/C++ ve Java herhangi bir hata vermez fakat break konulmayan case ifadesi çalışması durumunda bir alttaki case ifadesini de kontrol etmeden çalıştıracaktır. Örneğin yukarıdaki kod bloğunda case “Turkiye” kontrol bloğundaki break silinirse Turkiye girildiğinde ekrana yurt içi ve yavru vatan ifadelerinin her ikisi de yazacaktır.

Erişilemeyen Satır Durumu

Java gibi yüksek seviyeli bir dil erişilemeyen satırı izin vermez. Erişilemeyen satır hangi koşulda olursa olsun çalıştırılamayacak satırdır. Dolayısıyla yazılmasının bir anlamı yoktur. Örneğin aşağıdaki kodda return altında break kullanılmıştır. Bu satırda hiçbir durumda erişilemez.

```
public class Sayi {  
    public static int deger;  
    public Sayi(int dgr){  
        deger=dgr;  
    }  
    public int DegerAta(Double yeniDeger){  
        String dgr = Double.toString(yeniDeger);  
        String ondalik = dgr.substring(dgr.indexOf('.')+1,dgr.length());  
        int ondalikKismi = Integer.parseInt(ondalik);  
        switch(ondalikKismi)  
        {  
            case 0: // ondalık kısmı yoktur  
                deger = yeniDeger.intValue();  
                return deger;  
                break; // Erişilemeyen satır  
            }  
            return 0;  
        }  
    }  
}
```

Fakat aynı durumda C dili hata vermez. Örneğin aşağıdaki kod derlenip çalışacaktır. Fakat bu şekilde bir kod yazımı anlamsız olacağı için kullanılmamalıdır.

```
#include "stdio.h"  
  
int main(){  
    int turId;  
    printf("Tur girin:");  
    scanf("%d",&turId);  
    switch (turId) {  
        case 1:  
            printf("Yonetici");  
            return 1;  
            break;  
        case 2:  
            printf("Akademisyen");  
            return 2;  
    }  
}
```

```

        break;
    case 3:
        printf("Ogrenci");
        return 3;
        break;
    }
    return 0;
}

```

Kontrol bloklarında `&&` `||` ve `!` ifadeleri kullanılabilir. Bunların anlamı `&&` ifadesi ve, `||` ifadesi veya, `!` ifadesi ise değil gösterir. `&&` ifadesinde if bloğunun çalışması için kontrollerden her ikisinin de doğru olması gereklidir.

```

#include "stdio.h"

int main(){
    // Girilen sayının pozitif çift sayı olduğunu kontrolü
    int sayi;
    printf("Bir sayı Girin:");
    scanf("%d",&sayi);
    if(sayi % 2 == 0 && sayi >= 0) printf("Girilen sayı pozitif çift sayıdır.");
    else printf("Girilen sayı pozitif çift sayı değildir.");
    return 0;
}

```

`||` ifadesinde kontrollerden birinin doğru olması if bloğunun çalışmasını sağlar.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("x:");
    int x = in.nextInt();
    System.out.print("y:");
    int y = in.nextInt();
    if(x % 2 == 0 || y % 2 == 0) System.out.println("x * y çifttir");
    else System.out.println("x * y tektir");
}

```

Kontrol ifadeleri boolean türden kontrol yapar ve sonuç true ise çalışır false ise çalışmaz. C dilinde 0 değeri false diğer bütün değerler true olarak kabul edilir. Örneğin aşağıdaki C programı ekrana Merhaba yazacaktır.

```

int main(){
    if(1){
        if(135) printf("Merhaba!");
    }
}

```

Fakat aynı şekilde kullanım Java'da derlenme anında hata verecektir. C boolean türü olmadığı için ekrana yazdırılamazken Java'da aşağıdaki gibi bir kullanımda ifadenin doğru olup olmamasına bağlı olarak ekrana true ya da false yazacaktır.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("x:");
    int x = in.nextInt();
}

```

```

        System.out.print("y:");
        int y = in.nextInt();
        System.out.print( x > y ); // Ekrana true ya da false yazar.
    }

```

Aşağıdaki iki kod farklı yazılmalarına rağmen aynı kontrolleri yapıp aynı çıktıları üretirler. C dilinde kullanıcıdan alınacak sayı double ise "%lf" şeklinde alınmalıdır.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("Notunuz:");
    double not = in.nextDouble();
    String harf="";
    if(not >= 90) harf="AA";
    else if(not >= 80) harf = "BA";
    else if(not >= 75) harf = "BB";
    else if(not >= 65) harf = "CB";
    else if(not >= 55) harf = "CC";
    else if(not >= 45) harf = "DC";
    else if(not >= 40) harf = "DD";
    else harf="FF";
    System.out.println("Harf: "+harf);
}

```

```

int main(){
    double notu;
    char* harf;
    printf("Notunuz (0-100):");
    scanf("%lf",&notu);
    if(notu < 40) harf="FF";
    else if(notu < 45) harf="DD";
    else if(notu < 55) harf="DC";
    else if(notu < 65) harf="CC";
    else if(notu < 75) harf="CB";
    else if(notu < 80) harf="BB";
    else if(notu < 90) harf="BA";
    else harf="AA";
    printf("Harf: %s\n",harf);
    return 0;
}

```

Dizideki eleman ve indeks değerleri verilerek ilgili indekste eleman var mı yok mu kontrolü Java ve C dilinde aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

C Dili	<pre> #include <stdio.h> #include <stdlib.h> int main(){ // 10 uzunlığunda int dizisi int *dizi = malloc(10*sizeof(int)); dizi[0]=25; dizi[1]=32; dizi[2]=40; dizi[3]=3; dizi[4]=11; dizi[5]=7; dizi[6]=65; dizi[7]=54; dizi[8]=47; dizi[9]=70; int sayı,indeks; </pre>
--------	---

Java Dili	<pre> public static void main(String[] args) { // 10 uzunlığunda int dizisi Scanner girdi = new Scanner(System.in); int []dizi = new int[10]; dizi[0]=25; dizi[1]=32; dizi[2]=40; dizi[3]=3; dizi[4]=11; dizi[5]=7; dizi[6]=65; dizi[7]=54; dizi[8]=47; dizi[9]=70; int sayı,indeks; System.out.print("Hangi sayiyi ariyorsunuz:"); </pre>
-----------	--

<pre> printf("Hangi sayiyi ariyorsunuz:"); scanf("%d",&sayi); printf("Sayiyi hangi indekte ariyorsunuz:"); scanf("%d",&indeks); if(dizi[indeks] == sayı) printf("Sayı var"); else printf("Sayı yok."); free(dizi); return 0; } </pre>	<pre> sayı = girdi.nextInt(); System.out.print("Sayiyi hangi indekte ariyorsunuz:"); indeks = girdi.nextInt(); if(dizi[indeks] == sayı) System.out.println("Sayı var"); else System.out.println("Sayı yok."); } </pre>
---	--

Üçlü Operatör (? :)

Üçlü operatör tek satırda kontrol ve sonucu yazabilmemizi sağlar.

Kontrol Durumu ? Doğru ise çalışır : Doğru değil ise çalışır;

Örneğin aşağıda üçlü operatör ve if kontrollü iki örnek verilmiştir. Fakat yaptıkları iş aynıdır. Java ve C dillerinde kullanım aynıdır.

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("Sayı:");
    int sayı = in.nextInt();
    String sonuc = (sayı % 2 == 0 ? "Sayı çifttir." : "Sayı tektir.");
    System.out.println(sonuc);
}

```

```

public static void main(String[] args) {
    Scanner in = new Scanner(System.in);
    System.out.print("Sayı:");
    int sayı = in.nextInt();
    if(!(sayı % 2 == 0)) System.out.println("Sayı tektir.");
    else System.out.println("Sayı çifttir.");
}

```

C dilindeki Karşılığı

```

int main(){
    printf("Sayı:");
    int sayı;
    scanf("%d",&sayı);
    char* sonuc;
    sonuc = (sayı % 2 == 0 ? "Sayı Çifttir" : "Sayı Tektir");
    printf("%s",sonuc);
    return 0;
}

```

Hazırlayan

Yrd. Doç. Dr. M. Fatih ADAK

Programlama Dillerinin Prensipleri

Lab Notları – 5

1. Döngüler

Bir program yazıldığı vakit bazı durumlarda bir satırın birden çok kez çalıştırılması düşünülebilir. Örneğin ekrana 1'den 100'e kadar sayılar yazılmak isteniyor. Bu durumda hepsini printf kullanarak yazmaya kalkışmak 100 satırı sadece bu işlem için doldurmak anlamına gelir. İşte bu durumlarda döngüler kullanılmalıdır. Farklı yapıtlarda birçok döngü çeşidi bulunmaktadır. Java ve C dili hemen hemen aynı döngü yapılarını kullanır. Arada ufak farklılıklar bulunmaktadır. Döngüler kontrol bakımından iki türlüdür. Önce test (**pre-test**) ve sonra test (**post-test**) döngüleri, for ve while döngüleri önce test döngüleridir. Do-while ise sonra test döngüsüne girer.

for Döngüsü

```
int main(){ // Kullanışız ve anlamsız
    printf("1\n");
    printf("2\n");
    printf("3\n");
    printf("4\n");
    ...
    ...
    return 0;
}

int main(){ // Kullanışlı ve doğru olanı
    for(int i=1;i<=100;i++) printf("%d\n",i);
    return 0;
}
```

Döngünün kaç kez döneceği belli ise bu durumlarda for döngüsü kullanmak daha uygundur. for döngüsü 3 bölümünden oluşur ve 3 bölümünde girilmesi zorunlu değildir. Örneğin aşağıdaki Java kodunda sadece ilk bölüm girilmiştir.

```
public static void main(String[] args) {
    for(int i=0 ; ; ){
        if(i++ == 100) break;
        if(i % 10 == 0) System.out.println(i);
    }
}
```

for döngüsünün içeriği 3 bölümün görevi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

for (**ilklenme** yeri bir kez çalışır ; **Kontrol** yeri her döngüde bakılır ; **Güncelleme** yeri her döngüde)
Bazı programlama dillerinde for döngüsünün özel bir hali olan foreach döngüsü kullanılır (C#). Bu döngü aralık tabanlı bir döngüdür. Ve bir serideki elemanları sıra sıra dolaşmayı sağlar. C++'ın bazı versiyonlarında foreach olarak yazılmasa da aralık tabanlı döngü yapısı oluşturulabilmektedir. Java'da da aynı şekilde foreach kelimesi desteklenmez fakat aralık tabanlı döngü desteklenir. Örneğin aşağıdaki tamsayılar dizisinde kullanıcının girdiği sayı aranmaktadır.

```

public static void main(String[] args) {
    int []SayiDizisi = {15, 22, 41, 65, 35, 54, 100 };
    System.out.print("Aradığınız Sayı:");
    Scanner girdi = new Scanner(System.in);
    int sayı = girdi.nextInt();
    for(int i : SayiDizisi){
        if(i == sayı){
            System.out.println("Sayı Var.");
            break;
        }
    }
}

```

Aynı yapı C dilinde normal for döngüsü kullanılarak aranmış olsaydı aşağıdaki gibi yazılmış olacaktı.

```

int main(){
    int SayiDizisi[] = {15, 22, 41, 65, 35, 54, 100 };
    int sayı;
    printf("Aranan Sayı:");
    scanf("%d",&sayı);
    for(int index=0;index<7;index++){
        if(SayıDizisi[index] == sayı){
            printf("Sayı Var.");
            break;
        }
    }
    return 0;
}

```

while Döngüsü

Bu döngü for döngüsüne benzer şekilde kontrol işlemini başta yapar. Dolayısıyla kontrol yanlış dönerse döngü çalışmaz. C dilinde ve Java'da yapısı aynıdır. Örneğin aşağıdaki program kodunda girilen sayıya kadar tam sayıların toplamı ekrana yazdırılıyor.

```

#include "stdio.h"

int main(){
    int sayı,toplam=0;
    printf("Sayı:");
    scanf("%d",&sayı);
    while(sayı != 0) toplam+=sayı--;
    printf("Toplam:%d\n",toplam);
    return 0;
}

```

do-while Döngüsü

Bu döngüyü diğer döngülerden ayıran özellik, koşul ne olursa olsun mutlaka bir kez çalışacaktır. Bunun nedeni kontrol kısmının döngünün sonunda olmasıdır. Aşağıda asal olmayan bir sayı girilene kadar yapılan kontrolde do-while döngüsü kullanılmıştır.

```

public static void main(String[] args) {
    int sayı;
    Scanner girdi = new Scanner(System.in);
    do{
        System.out.print("Sayı:");
        sayı = girdi.nextInt();
    }while(!new String(new char[sayı]).matches(".?|(..+?)\\1+"));
    System.out.println("Girilen sayı asal değildir.");
}

```

Yukarıdaki kod bloğunda while içindeki kontrol başta biraz karmaşık gelebilir. Bir sayının asal olup olmadığını kontrolü çok farklı şekillerde yapılabilir. Burada regex kullanılarak yapılmıştır. Girilen sayı uzunluğunda boş karakterler dizisi oluşturulup bir String içerisinde atılıyor. Daha sonra bu String içerisinde regex kullanılarak bir karşılaştırma yapılıyor. İlk soru işaretleri sıfır sayısının girilmiş mi kontrol eder. Burada nokta herhangi bir karakter ile eşleşme demektir. + işaretleri ise bir önceki ifadenin 1 veya daha fazla tekrarlanıp tekrarlanmadığını kontrol eder. 1+ ifadesi ise kendinden önce gelen parantezdeki kısmın 2 veya daha fazla tekrarlanıp tekrarlanmadığına bakar.

(2 veya daha fazla tekrarlanma) x (2 veya daha fazla tekrarlanma) = Asal Olmaz

break ve continue ifadeleri

Döngülerde genel kontrolün dışında bazı durumlar oluşması halinde de döngüden tamamen çıkmak ya da bir turu es geçmek düşünülebilir. break ifadesi döngüyü koşulsuz bir şekilde sonlandırmayı sağlar. Örneğin aşağıdaki Java kodunda girilen ağırlıklar toplanıyor fakat olurda negatif bir ağırlık girerse döngü sonlandırılıyor.

```

public static void main(String[] args) {
    double ToplamAgirlik=0, agirlik;
    Scanner girdi = new Scanner(System.in);
    do{
        System.out.print("Agirlik:");
        agirlik = girdi.nextDouble();
        if(agirlik < 0) break;
        ToplamAgirlik += agirlik;
    }while(ToplamaAgirlik <= 100);
    System.out.println("Girilen Toplam Ağırlık: "+ToplamAgirlik);
}

```

continue ifadesi ise o anki turu es geçmeyi sağlar. Örneğin 3'e bölünenlerin ekrana yazdırıldığı bir programda continue aşağıdaki gibi kullanılabilir. Burada 3'e tam bölünemeyenler es geçilmiştir.

```

int main(){
    for(int i=1;i<=100;i++){
        if(i%3 != 0) continue;
        printf("%d ",i);
    }
    return 0;
}

```

Örneğin bileşik faiz probleminde günlük faiz oranı %0.02 olan bir kredide 20000 TL çekilmek isteniyor fakat 25000 TL'den fazla geri toplam ödeme olması istenmiyor ise kredi kaç günde geri ödenmesi gereklidir. Bu problemi döngü kullanarak çözebiliriz.

Bileşik faiz olduğu için her gün faiz hesabına giren miktar değişecektir. Basit formülü

$$\text{Faiz} = (A \times n \times t) / 3600$$

```
public static void main(String[] args) {  
    double miktar=20000,faiz_Orani=0.02;  
    int t;  
    for(t=1;miktar<=25000;t++){  
        double faiz = (miktar * faiz_Orani * t)/3600;  
        miktar += faiz;  
    }  
    System.out.println("En fazla 25000 geri ödemek için "+t+" günlük alınabilir.");  
}
```

Sonsuz Döngüler

Döngülerdeki mantık doğru olduğu sürece sonlanması hiç gerçekleşmeyecek bir kontrolde döngü sonsuz defa dönecektir. for döngüsü düşünüldüğünde 3 bölümündenoluştugu ve bu bölümlerin girilmesi zorunlu olmadığı için boş bırakılırsa sonsuz döngü olur. Aşağıdaki ilk örnek Java'da diğer C dilinde verilmiştir.

```
while(true){  
    System.out.println(":");  
}  
for( ; ;){  
    printf(": ");  
}
```

Sonsuz döngü kurup içinde break ifadesi ile bu döngüden çıkışılabilir. Bunun sıkılıkla kullanım örnekleri vardır.

Önemli: Döngü ifadesinin sonuna ; işaretini konulmaz. Konulursa bu bir derlenme hatası değildir. Ama bağlı bulunduğu bloğu çalıştırılmaz. Örneğin aşağıdaki for döngüsü ekrana 0'dan 9'a kadar yazması beklenirken ekrana sadece 10 yazacaktır. for döngüsü çalışmış fakat noktalı virgül kullanımı nedeniyle bir alt satır döngüye bağlanmamıştır.

```
int main(){  
    int i;  
    for(i=0;i<10;i++){  
        printf("%d ",i);  
  
    }  
    return 0;  
}
```

Hangi Döngü Kullanılmalı

```
while(kontrol_ifadesi){  
    // Döngü gövdesi  
}
```



```
for( ; kontrol_ifadesi ; ){  
    // Döngü gövdesi  
}
```

```
for(ilkeme ; kontrol_ifadesi ; güncelleme) {  
    // Döngü gövdesi  
}
```



```
ilkeme  
while( kontrol_ifadesi ){  
    // Döngü gövdesi  
    güncelleme  
}
```

Hangi döngü kullanımında programcıya rahatlık sağlıyorsa o döngü kullanılmalıdır. Kaç kere döneceği bilinen bir döngüde for kullanımı beklenir. Bir değer girildiğinde çıkışacak bir döngüde mesela while veya do-while mantıklıdır.

İç içe Döngüler

İç içe döngüler genelde bir dış döngü ve bir veya birden fazla iç döngü içerirler. Her dış döngü bir iterasyon ilerlediğinde iç döngüler baştan başlayarak tekrarlanırlar. En dış döngüde aynı iterasyon tekrarı olmayacağından emin olmak gereklidir. Bu tarz döngüler birden çok dizi boyutundan sıkılıkla rastlanırlar. Aşağıdaki kod bloğunda çarpım tablosu ekrana yazdırılmıştır.

```
public static void main(String[] args) {  
    // TODO code application logic here  
    System.out.println("          Çarpım Tablosu");  
    System.out.println("-----");  
    // sayı başlıklarını yaz  
    System.out.print("# | ");  
    for(int i=1;i<=9;i++){  
        System.out.print("   " + i);  
    }  
    System.out.println("\n-----");  
  
    for(int i=1;i<=9;i++){  
        System.out.print(i + " | ");  
        for(int j=1; j<=9; j++){  
            if(i*j <10) System.out.print("   " + (i*j));  
            else System.out.print("   " + (i*j));  
        }  
        System.out.println();  
    }  
}
```

Durum Etiketleri

İç içe döngülerde break ve continue ifadeleri bağlı olduğu döngü için geçerli olup o döngüye etki ederler. Java dilinde durum etiketleri kullanılarak iç içe döngülerde break ve continue ifadelerinde istenilen döngüye etki edilebilir. Bunu C dilinde gerçekleştirmenin tek yolu **goto** ifadesini kullanmaktadır.

```
public static void main(String[] args) {  
    outer:  
    for(int i=1;i<=9;i++){  
        for(int j=1;j<=9;j++){  
            if(i*j >= 10) break outer;  
            System.out.print(" " + i*j);  
        }  
    }  
    System.out.println();  
}
```

```
public static void main(String[] args) {  
    outer:  
    for(int i=1;i<=9;i++){  
        for(int j=1;j<=9;j++){  
            if(i*j >= 10) continue outer;  
            System.out.print(" " + i*j);  
        }  
    }  
    System.out.println();  
}
```

C dili için

```
#include "stdio.h"  
int main(){  
    for(int i=1;i<=9;i++){  
        for(int j=1;j<=9;j++){  
            if(i*j >= 10) goto outer;  
            printf(" %d",i*j);  
        }  
    }  
    outer:  
    printf("\n");  
    return 0;  
}
```

Hazırlayan
Yrd. Doç. Dr. M. Fatih ADAK

Programlama Dillerinin Prensipleri

Lab Notları – 7

Sınıf Tasarımı

Prosedürel dillerde (Ada, Basic, C) program yazımında veri yapıları ve algoritmaların tasarılanmasını içerir. Fakat C++ ve Java gibi Nesne yönelimli dillerde sınıf ve sınıfından türetilen nesnelerin vermiş olduğu güçle daha kullanılabilir, daha modüler ve gerçeğe kolayca uyarlanabilen programlar yazmak kolaydır. Java ve C++'ın sınıf tasarımına bakıldığında nitelik ve davranış terimlerinin karşılıkları C++'ta niteliklere veri üyeleri (data members), davranışlara ise üyelik fonksiyonları (member functions) karşılık gelir. Java'da ise durum, nitelikler değişkenler (instance, class), davranışlar ise metodlardır. Nesne ile sınıf arasındaki fark nesneler, sınıfından türetilen elemanlardır.

Java'da sınıf tanımı aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

```
class sınıf_adi{  
    niteleyici(public, private vb.) tür(int, double vb.) degiskan_adi;  
    niteleyici(public, private vb.) dönüş_türü(int, double vb.) metot_adi(parametreler){  
        ...  
    }  
}
```

Önemli: Java'da sınıf adı ile sınıfının bulunduğu dosyanın adı aynı olmalıdır. Java'da bir dosyada birden fazla sınıf tanımlanamaz. Ancak içi içe sınıf olabilir.

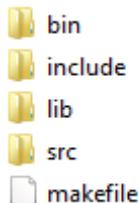
Aşağıda örnek bir Java sınıf tasarımı görülmektedir.

```
public class Kişi {  
    private String isim;  
    private int yas; // Yıl olarak  
    private float boy; // cm  
    private float kilo; // kg  
    public Kişi(String ad,float boy,float kilo){  
        isim=ad;  
        yas=0;  
        boy=boy;  
        kilo=kilo;  
    }  
    public void yaşlarıArttır(int yıl){  
        yas+=yıl;  
        if(yas<18)boy+=1;  
    }  
    public void yemekYeme(float kalori){  
        kilo+= (kalori/1000);  
    }  
}
```

Yapıcı metot sınıf ile aynı adı taşır ve dönüş değerini tanımlanmaz. Bir sınıfın nesne birçok yolla oluşturulabilir. Bunun anlamı birden fazla yapıcı metot olabilir.

```
class Kisi{  
...  
public Kisi(String ad){  
    isim=ad;  
    yas=0;  
    boy=20;  
    kilo=4;  
}  
...  
}
```

C dilinde ise sınıf yapısı desteklenmez. Bu ders kapsamında Java dilinde sınıf tasarımları anlatılırken C dilde bu yapıya benzetilmeye çalışılacaktır. Dolayısıyla yukarıda Java'da tasarlanmış olan sınıf, C dilinde benzetilmeye çalışıldığında başlık ve kaynak dosyası iki farklı dosya halinde yazılacak böylelikle başka biri bu yapıyı kullanmak istendiğinde kod gizliliği sağlanmış olacaktır. Bunun için aşağıdaki şekilde verilmiş olan klasör hiyerarşisi kullanılacaktır. bin klasörü içerisinde çalıştırılabilir program, include klasörü içerisinde başlık dosyalarımız, src klasörü içinde başlık dosyalarına ait kaynak dosyaları ve lib klasöründe derlenme sonucu oluşan .o uzantılı output dosyaları olacaktır.

İlk önce Kisi.h isminde bir başlık dosyası aşağıdaki gibi tanımlanır.

```
#ifndef KISI_H  
#define KISI_H  
#include "stdio.h"  
#include "stdlib.h"  
  
struct KISI{  
    char *isim;  
    float boy;  
    float kilo;  
    int yas;  
};  
typedef struct KISI* Kisi;  
  
Kisi KisiOlustur(char isim[],float,float);  
void Yasllerle(const Kisi,int);  
void YemekYe(const Kisi,float);  
void KisiYazdir(const Kisi);  
void KisiYoket(Kisi);  
  
#endif
```

Burada dikkat edilmesi gereken Kisi ifadesi bir KISI göstericisini temsil etmektedir. Yani bir göstericidir. Buradaki metodların normalde KISI yapısı ile bir ilgisi yoktur bundan dolayı yapının elemanlarını değiştirebilmek için Kisi yapısını parametre olarak almaktadır. Bu metodların gövdeleri Kisi.c isimli kaynak dosyasında verilmiştir.

```
#include "Kisi.h"

Kisi KisiOlustur(char isim[],float boy,float kilo){
    Kisi this;
    this = (Kisi)malloc(sizeof(struct KISI));
    this->isim = isim;
    this->yas=0;
    this->boy = boy;
    this->kilo = kilo;
    return this;
}
void Yasllerle(const Kisi k,int yil){
    k->yas += yil;
    if(k->yas < 18)k->boy+=1;
}
void YemekYe(const Kisi k,float kalori){
    k->kilo += (kalori/1000);
}
void KisiYazdir(const Kisi k){
    printf("isim:%s\n",k->isim);
    printf("Yas:%d\n",k->yas);
    printf("Boy:%.2f\n",k->boy);
    printf("Kilo:%.2f\n",k->kilo);
}
void KisiYoket(Kisi k){
    if(k == NULL) return;
    free(k);
    k=NULL;
}
```

Parametrede Kisi const olarak alınmıştır. Bunun anlamı Kisi yapısı sabittir fakat içeriği elemanlar değiştirilebilir ama gösterici olarak kendisi bir başka adrese atanamaz. Nesne tasarımlına benzetilmesi için bir yapıçı ve yıkıcı metot görevi görecek KisiOlustur ve KisiYoket metodları tanımlanmıştır. Bu yapıyı test eden kod parçası aşağıda verilmiştir.

```
#include "Kisi.h"

int main(){
    Kisi k = KisiOlustur("Ahmet",25,5);
    Yasllerle(k,3);
    YemekYe(k,500);
    KisiYazdir(k);
    KisiYoket(k);

    return 0;
}
```

Derlemek için gerekli make dosyası aşağıdadır.

```
hepsi: derle calistir
```

```
derle:
```

```
gcc -I ./include/ -o ./lib/Kisi.o -c ./src/Kisi.c  
gcc -I ./include/ -o ./bin/Test ./lib/Kisi.o ./src/Test.c
```

```
calistir:
```

```
./bin/Test
```

this Terimi

this terimi Java'da o anda oluşturululan nesneyi ifade etmek için kullanılır. Mesela aşağıdaki örneğe bakıldığındaysa yapıcı metodun parametresi ile kişi sınıfının alt alanı aynı adı taşımakta. Bu derleyici için bir karmaşıklığa sebep olmaktadır. `isim=isim;` ifadesinde yapılan şey parametre olan `isim`'in **kendi üzerine atanmasıdır**. Dolayısıyla Kisi sınıfından bir nesne türetip `isim`ini yazmaya kalktığımızda String olduğu için ve değeri verilmemiş olduğu için ekran'a **null** yazacaktır. Bunu düzeltmek için this terimi kullanılmalıdır.

```
class Kisi{  
    public String isim;  
    ...  
  
    public Kisi(String isim){  
        isim=isim;  
        yas=0;  
        boy=20;  
        kilo=4;  
    }  
    ...  
}  
  
// Doğrusu  
public Kisi(String isim){  
    this.isim=isim;  
    yas=0;  
    boy=20;  
    kilo=4;  
}
```

C++ ve Java'da C#'ta var olan property tanımlaması yoktur. Property sınıfın sahip olduğu alt alanlara erişmeye yarar. Bu erişme sadece değerini görme olabileceği gibi (get), değerini değiştirme de olabilir (set). Fakat bu görevi Java'da metodlar yazarak yerine getirebilirsiniz. Örneğin yukarıda tanımlanmış olan sınıflardan örnek vermeye devam edersek...

```
class Kisi{  
    ...  
    public int Yas(){  
        return yas;  
    }  
    public String getBoy(){  
        return String.format("%.1f", boy);  
    }
```

```

    }
    public String getKilo(){
        return String.format("%.1f", kilo);
    }
    ...
}

void KisiYazdir(const Kisi k){
    printf("isim:%s\n",k->isim);
    printf("Yas:%d\n",Yas(k));
    printf("Boy:%.2f\n",Boy(k));
    printf("Kilo:%.2f\n",Kilo(k));
}
int Yas(const Kisi k){
    return k->yas;
}
float Boy(const Kisi k){
    return k->boy;
}
float Kilo(const Kisi k){
    return k->kilo;
}
...

```

Java'da sınıflardan türetilen nesneler sadece heap bellek bölgesinde bulunabilirler.

Java

```

public static void main(String[] args) {
    Kisi k = new Kisi("Ahmet");
    k.YemekYe(586);
    System.out.println(k.Kilo());
}

```

İç içe Sınıf Tanımı

Java'da içi içe sınıf yazılabilir. Aşağıda bir örnek verilmiştir. Fakat taşınabilirlik açısından Canta sınıfının farklı bir dosyada tek bir sınıf şeklinde yazılması daha doğrudur.

```

public class Kisi {
    private Canta tasidigiCanta;
    ...
    private class Canta{
        private float hacim;
        public Canta(float hacim){
            this.hacim = hacim;
        }
    }
    public void CantaAl(float hacim){
        tasidigiCanta = new Canta(hacim);
    }
    ...
}

```

```

}

Kisi k = new Kisi("Ali",100,60);
k.CantaAl(25);

```

Yıkıcı Metotlar

Java çöp toplayıcıya sahip bir dil olduğu için ve sınıflardan türetilmiş bütün nesneler heap bellek bölgesinde olduğu için bir nesneye bellekten geri dön komutu gönderilemez. Fakat bir nesne yıkıldığı an bazı işlemler yapılmak isteniyorsa bu durumda finalize metodu kullanılabilir. Bu metot nesne çöp toplayıcı tarafından yıkıldığı zaman çağrılır. Fakat programcının dışarıdan bunu çağrıması nesnenin yıkıldığı anlamına gelmez. Aşağıdaki örneği inceleyelim.

```

public class Kisi {
    ...
protected void finalize() throws Throwable {
    try {
        // açık dosya varsa kapat
        System.out.println("Çağrıldı");
    }
    finally {
        super.finalize();
    }
}
public static void main(String[] args) {
    Kisi k = new Kisi("Ali",100,60);
    try{
        k.finalize();
    }
    catch(Throwable t){
        ...
        k.Yasllerle(15);
    }
}

```

Yukarıda görüldüğü gibi Kişi sınıfından türetilen k nesnesi yıkılması için finalize metodu çağrılmıştır. Ama daha sonra Yasllerle metodu çağrılmış ve k nesnesi hayatını sürdürmeye devam etmiştir.

Fakat C dilinde durum tamamen farklıdır. C programlama dilinde heap bellek bölgesinin kontrolü programcının elinde olduğu için o bölgede işi bittiğinde geri döndürmelidir. C dilinde sınıf desteği olmadığı için yıkıcı metot bulunmamaktadır fakat Heap bellek bölgesinde açılan bir alan free komutu ile belleğe geri iade edilmelidir.

Erişim Niteleyicileri

Java için public, protected ve private niteleyicileri bulunmaktadır. Bu niteleyiciler sınıfın elemanlarının görünürüğünü ayırmaktadır. Java için bakıldığı zaman aşağıdaki tablo konunun anlaşılması için yardımcı olacaktır.

Niteleyici	Aynı Sınıftan erişim	Aynı Paketten erişim	Alt Sınıftan Erişim (Kalıtım)	Farklı Paketten Erişim
public	VAR	VAR	VAR	VAR

protected	VAR	VAR	VAR	YOK
varsayılan	VAR	VAR	YOK	YOK
private	VAR	YOK	YOK	YOK

Önemli: Şu ana kadar bahsedilen niteleyicilere sınıf dışından erişilebiliyorsa ve programcı bunlara erişmek istiyorsa mutlaka sınıfın bir nesne türetmelidir. Fakat bazı durumlarda sınıfın nesne türetilmeden kullanılmak istenebilir veya zorunda kalınabilir bu durumda bir başka niteleyici olan static devreye girer. Örneğin sınıfı program yazılmayan Java'da main programı başlatmak için işletim sistemi tarafından çağrırlar ve çağrıldığında nesne türetilmediği için hata vermesi beklenir fakat hata oluşmasını engelleyen başındaki static ifadesidir.

```
public static void main(String[] args) {
    // TODO code application logic here
    ...
}
```

Başlık Dosyaları

C++ derleyicisi kendi başına tanımlamaları arayıp bulma yeteneğinden yoksundur. Dolayısıyla programının bu tanımlamaları derlenme ve link işlemlerinde derleyiciye göstermesi gerekmektedir. Bir programının tasarlamış olduğu bir aracı (tool) bir başka programcı da kullanacaktır. Fakat burada tanımlamaları verme zorunluluğu bulunduğu için ama diğer tarafta da kod gizliliği olduğu için bunu ancak başlık dosyaları ile sağlayabilir. Başlık dosyaları tanımlamaları (imzaları) verirken gerçekleştirm (fonksiyon gövdelerini) vermez. Bu şekilde hem kod gizlenmiş hem de derleyiciye imzalar yardımcıyla tanımlamalar verilmiş olur. C dilinde nesne yönelimli tasarım bulunmamakta fakat başlı dosyaları tanımlanabilmektedir. Başlık dosyalarının uzantıları .h şeklindedir.

Arac.h

```
#ifndef ARAC_H
#define ARAC_H

#include "stdio.h"
#include "stdlib.h"
struct ARAC{
    float hiz; //km/saat
    int yil; // Model yılı
};
typedef struct ARAC* Arac;
Arac AracOlustur(int);
void Hizlan(const Arac,float);
void Yavasla(const Arac,float);
float Hiz(const Arac);
int Yil(const Arac);
void AracYoket(Arac);

#endif
```

Arac.c

```
#include "Arac.h"
```

```

Arac AracOlustur(int yil){
    Arac this;
    this = (Arac)malloc(sizeof(struct ARAC));
    this->yil = yil;
    this->hiz=0;
    return this;
}
void Hizlan(const Arac a,float hz){
    a->hiz += hz;
}
void Yavasla(const Arac a,float hz){
    a->hiz -= hz;
}
float Hiz(const Arac a){
    return a->hiz;
}
int Yil(const Arac a){
    return a->yil;
}
void AracYoket(Arac a){
    if(a == NULL) return;
    free(a);
    a=NULL;
}

```

Test.c (Geliştirilmiş olan aracı kullanan program)

```

#include "Arac.h"

int main(){
    Arac ar = AracOlustur(2017);
    Hizlan(ar,50);
    printf("Suanki Hizi: %.2f\n",Hiz(ar));
    printf("Model Yili: %d",Yil(ar));
    AracYoket(ar);
    return 0;
}

```

Java'da bu anlamdaki kullanım C/C++ dillerinden farklıdır. Java'da başlık dosyaları yoktur hatta ihtiyaçta yoktur. Bir sınıf tasarladığınız zaman bunu derlersiniz ve bu sınıfı dışarıya verebileceğiniz bir .jar dosyası oluşur. Sizin sınıfı kullanacak kişi bu jar dosyasını projesine ekleyip gerekli yerlerde import etmesiyle zaten kullanabilecektir. C++ derlerken oluşan .o dosyaları Java'da yerini .class dosyalarına bırakır. C/C++'ta başlık dosyaları include edilirken, Java'da paketler import edilir.

Hazırlayan
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK